

ยุวพุทธสงฆ์ (ยพสท) ประเทศไทย

Buddhist Sangha Youth [BSYTH] Thailand

วารสาร ยุวพุทธสงฆ์ ประเทศไทย (รวมบทความวิชาการ)

วารสาร : ยุวพุทธสงฆ์ (ยพสท) ประเทศไทย

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๐

Journal : Buddhist Sangha Youth [BSYTH] Thailand

Year I. Volume I. Jan.-Mar. 2007

วารสารยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐

วารสารยุวพุทธสงฆ์ (ยพสท) ประเทศไทย

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๐

Journal: Buddhist Sangha Youth Center [BSYTH] Thailand

Year 1 Volume 1 Jan.-Mar. 2007

วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้สื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่พุทธธรรม
2. เพื่อเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานกิจกรรมของยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย
3. เพื่อให้สมาชิกและผู้สนใจมีความรู้ ความเข้าใจธรรมะมากยิ่งขึ้น

ที่ปรึกษา	พระอธิการแทน ธตมโล	พระอาจารย์ระพิน พุทธิสาโร
	พระมหาชยันต์ พุทธธมโม	
กองบรรณาธิการ	พระมหาสมพงษ์ สุนฺตจิตฺโต	
	พระมหาพิสิทธิ มณีวิโส	พระมหาเสถียร สติโร
	พระมหาบุรพา อภิขุชวานนุโ	พระอภิชาติ อภิชาติ
	พระธีรภัทรภพ อาจารย์ปาลี	พระมหาดวงดี วิสุทธธมโม
	นายมงคล มาลา	นายอาจณรงค์ อินทพงษ์

ที่ติดต่อ: ศูนย์ยุวพุทธสงฆ์ ประเทศไทย ยพสท

Buddhist Sangha Youth Center BSYTH

137 (วังเดิม 7) ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

10600 Website: โทร.086-062-4342 โทรสาร: 02-4726-375 (เฉพาะกิจ)

website: <http://www.wbsy.org> Email:wbsy04@yahoo.com

ร่วมบริจาคทำบุญหรือสมัครสมาชิก/ร่วมจัดพิมพ์วารสาร/จุลสารศูนย์ยุวพุทธสงฆ์ ประเทศไทย เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเผยแพร่งานการศึกษาและสวัสดิการยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทยส่งเป็นตั๋วแลกเงินหรือธนาคาณัติสั่งจ่ายในนาม พระมหาสมพงษ์ สุนฺตจิตฺโต

บทบรรณาธิการ

เจริญพร/สวัสดีเพื่อนสหธรรมิกญาติโยมสาธุชนทั้งหลายฉบับนี้เป็นปฐมฤกษ์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ เดือนมกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐ สำหรับวารสารของยุวพุทธสงฆ์ ประเทศไทย

สำหรับวารสารนี้จะแตกต่างจากจุลสารของคุณ์ที่นำเสนอเฉพาะบทความทางวิชาการเท่านั้น วารสารเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ธรรมะที่เป็นบทความทางวิชาการผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับธรรมะที่เป็นวิชาการพระพุทธศาสนา มากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุหนุ่มซึ่งเป็นบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาได้เป็น นักเขียน โดยให้นำเสนอบทความขนาดกระทัดรัดพอประมาณนำเสนอความคิดโดยบูรณา การประยุกต์หลักพุทธธรรมให้เหมาะกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง โดย เน้นไปที่วิชาการด้านพระพุทธศาสนาและสังคมปัจจุบันในบริบทต่างๆ

“วารสารยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย” ฉบับนี้ถือว่าเป็นเวทีทางวิชาการที่เปิดโอกาส ให้ พระภิกษุหนุ่มที่เป็นยุวพุทธสงฆ์โดยเฉพาะประเทศไทยได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิชาการทางพระพุทธศาสนา

ในการนี้ ยุวพุทธสงฆ์ ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ส่งบทความและมีส่วนร่วมในการ แลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์และนำเสนอบทความในประเด็นต่างๆที่น่าสนใจหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางแวดวงวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและเจริญในธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องไป ต้องขออภัย และจะ ปรับปรุงในโอกาสต่อไป หากมีข้อเสนอแนะประการใด กรุณาส่งข้อความมาได้ที่เบอร์ อีเมลล์ หรือส่งจดหมายมาที่คุณ์ รวมทั้งขอประชาสัมพันธ์เปิดโอกาสให้พระภิกษุหนุ่ม สามเณรและพุทธเยาวชนที่มีความถนัดความสามารถทางด้านเทคโนโลยีและสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องการช่วยเผยแพร่พุทธธรรมก็ร่วมงานกันได้ ขอพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์คุ้มครอง

สารบัญ

หน้า

พุทธพจน์ บทนำ	4
ความเชื่อต่อความรุนแรง ในฐานะเป็นเครื่องมือขององคุลีมาล (สูตร) โดย...พุทธธิสาโร	6
บัณฑิต : ว่าด้วยลักษณะของผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมมาดี โดย...พุทธธมโม	26
สมณพราหมณ์สมัยพุทธกาล โดย...สนุดจิตโต	35
ที่มาของชื่อ โดย...สุญชญา	68

พุทธพจน์ บทนำ

“ ภิภุชทั้งหลาย โทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นใน ๑๐ ประการ

โทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นใน ๑๐ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พระราชาในโลกนี้ประทับอยู่กับพระมเหสี ภิภุชเข้าไปในที่นั้น พระมเหสี ทรงเห็น ภิภุชนั้นแล้วทรงยั้มแย้ม หรือภิภุชเห็นพระมเหสีแล้วยั้มแย้มพระราชาก็ทรงสงสัยในอาการนั้นอย่างนี้ว่า “คนทั้ง ๒ นี้คงได้ทำ หรือจักทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๑

๒. พระราชาทรงมีพระราชกรณียกิจมาก เสด็จไปหาหญิงคนใดคนหนึ่งแล้วทรงระลึกไม่ได้ หญิงนั้นตั้งครรภ์กับพระองค์ พระราชาก็ทรงสงสัยในการตั้งครรภ์นั้นอย่างนี้ว่า “เว้นบรรพชิตเสียแล้ว ใครอื่นจะเข้ามาในพระราชวังชั้นในนี้ไม่ได้ กรรมนี้น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๒

๓. รัดนอย่างใดอย่างหนึ่งในพระราชวังชั้นในหายไป พระราชาก็ทรง สงสัยในการที่ รัดนนั้นหายไปนั้นว่า “เว้นบรรพชิตเสียแล้ว ใครอื่นจะเข้ามาในพระราชวังชั้นในนี้ไม่ได้ กรรมนี้น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๓

๔. เรื่องลับภายในพระราชวังชั้นในแพร่พรายออกมาภายนอก พระราชาก็ทรงสงสัยใน เรื่องลับที่แพร่พรายออกมาภายนอกนั้นอย่างนี้ว่า “เว้นบรรพชิตเสียแล้ว ใครอื่นจะเข้ามาในพระราชวังชั้นในนี้ไม่ได้ กรรมนี้น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวัง ชั้นในประการที่ ๔

๕. ในพระราชวังชั้นใน บิดาปรารภจะฆ่าบุตร หรือบุตรปรารภจะฆ่าบิดาคนทั้ง ๒ นั้น ต่างก็จะสงสัยอย่างนี้ว่า “เว้นบรรพชิตเสียแล้ว ใครอื่นจะเข้ามาในพระราชวังชั้นในนี้ได้ กรรมนี้ น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๕

๖. พระราชาทรงตั้งบุคคลผู้ควรแก่ตำแหน่งต่ำไว้ในตำแหน่งสูง คนทั้งหลายที่ไม่พอใจการแต่งตั้งนั้น จะมีความสงสัยอย่างนี้ว่า “พระราชาทรงคลุกคลีกับบรรพชิต กรรมนี้ น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๖

๗. พระราชาทรงตั้งบุคคลผู้ควรแก่ตำแหน่งสูงไว้ในตำแหน่งต่ำ คนทั้งหลายที่ไม่พอใจการแต่งตั้งนั้น จะมีความสงสัยอย่างนี้ว่า “พระราชาทรงคลุกคลีกับบรรพชิต กรรมนี้ น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๗

๘. พระราชาทรงส่งกองทัพไปในกาลไม่สมควร คนทั้งหลายที่ไม่พอใจในการส่งกองทัพไปนั้น จะมีความสงสัยอย่างนี้ว่า “พระราชาทรงคลุกคลีกับบรรพชิต กรรมนี้ น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๘

๙. พระราชาทรงส่งกองทัพไปในกาลสมควร รับสั่งให้กลับเสียในระหว่างทางคนทั้งหลายที่ไม่พอใจในการให้กองทัพกลับเสียในระหว่างทางนั้น จะมีความสงสัยอย่างนี้ว่า “พระราชาทรงคลุกคลีกับบรรพชิต กรรมนี้ น่าจะเป็นการกระทำของบรรพชิต” นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๙

๑๐. พระราชวังชั้นในเป็นที่คับคั่งไปด้วยช้าง คับคั่งไปด้วยม้า คับคั่งไปด้วยรถมีรูปเสียง กลิ่น รส และโณภูมิจึงเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สมควรแก่บรรพชิต นี่เป็นโทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นในประการที่ ๑๐

ภิกษุทั้งหลาย โทษในการเข้าไปในพระราชวังชั้นใน ๑๐ ประการนี้แล”

ที่มา: พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ๑. ปฐมปิณณาสก์ อักโกส
วรรค ราชันเตปรูปปเวสนสูตร หน้า 24/45/98

ความเชื่อต่อความรุนแรง ในฐานะเป็นเครื่องมือขององคุลิมาล (สูตร)

โดย...พุทธิสารโร

บทเริ่ม

ปัญหาของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมาจาก อิทธิพลของความเชื่อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน รวมไปถึงการซึมซับวัฒนธรรมความรุนแรง จนกลายเป็นความเคยชิน และยอมรับกลาย ๆ ว่าความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไป เช่น ความเชื่อในพลังอำนาจของตน ประเทศของตน และอาวุธที่ผลิตได้ จึงนำไปสู่การสร้างสงคราม ความเชื่อในเผ่าพันธุ์ของตนเอง ว่าเหนือกว่าจึงนำไปสู่การสู้รบ และการสงครามระหว่างเผ่าพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ล่วงมาถึงสังคมไทย การที่เยาวชนวัยรุ่นมีความเชื่อในสถาบันของตนเองว่าเก่งหยาบไม่ได้ จึงนำไปสู่ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ความเชื่อต่อความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อรักษา “ศักดิ์ศรี” รวมไปถึงการยอมรับ และเพื่อแสวงผลได้จากความรุนแรงนั้น ดังนั้น ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลกลายเป็นพฤติกรรม เป็นความเชื่อที่ไร้ปัญญา เป็นสาเหตุนำไปสู่ความรุนแรงทางความคิด จิตใจ และพฤติกรรม ดังปัญหานักเรียนยกพวกตีกันนั้นเกิดจากความเชื่อ “ต่อความรุนแรง” ว่าเป็นเครื่องมือในการแสวงการยอมรับ “เจ๋ง” และการปลุกฝังความเชื่อที่ผิดบาปจนทำให้เขาเหล่านั้นเข้าใจวงจรของการกระทำเป็นเรื่องของความ “อหังการ” และชายชาติตรี¹ หรือแม้กระทั่งความรุนแรงทางการเมืองของไทย เราที่ฝ่ายกุมอำนาจ กับฝ่ายที่ไม่สมยอมกับอำนาจ พยายามใช้ความรุนแรงในเชิงอำนาจ กับความรุนแรงในเชิงคัดค้านเป็นเครื่องมือในการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต่างฝ่ายต่างกล่าวอ้างความชอบธรรม จนกระทั่งส่งผ่าน “ความรุนแรง” ทางความคิด พฤติกรรมและความมุ่งหวัง ไปสู่ประชาชนจนกลายเป็น “วิวาทะ” ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือ

¹ เทรินทร์ ขอเหนี่ยวกลาง “นักเรียนชาย ฝึกไฟ”ความรุนแรง” ? ในมติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.

ในการคงไว้ซึ่ง “อำนาจ” และได้มาซึ่งความ “ไร้ความชอบ” ธรรมของอีกฝ่าย ดังที่ปรากฏอยู่ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงเหตุการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งมาจาก “ความเชื่อ” ที่ถูกนำไปบิดเบือนจนกลายเป็น “ความรุนแรง”² ที่ถือว่าเป็นเครื่องมือของผู้ก่อการ ในการให้ได้มาซึ่งเป้าประสงค์ปลายทาง ในหลายพื้นที่ “สงคราม” ถูกทำให้เกิดขึ้น ด้วยความเชื่อที่ว่า “ความรุนแรง” จะเป็นเครื่องมือที่จะยุติได้³ ดังนั้นความเชื่อต่อ “ความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือ” จึงถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ แม้ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

ในบทความนี้ต้องการสังเคราะห์ “ความเชื่อของคุสึมาล” และ “ความรุนแรง” ในฐานะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อเป็นกรณีศึกษาว่าความเชื่อที่ขาดฐานของการไตร่ตรองด้วยปัญญา จะส่งผลเป็นความเชื่อที่ผิดพลาด รวมไปถึงผิดบาปจากพฤติกรรมของการตัดสินใจนั้น พร้อมกันนั้นอาจเป็นเหตุกระทบในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายซึ่งกันและกัน การด่าทอ แม้กระทั่งการฆ่า พฤติกรรมที่รุนแรงต่าง ๆ ที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือ ที่สัมพันธ์กับความเชื่อ หรือให้เชื่อ หรือกรณีอื่นใดที่เกี่ยวข้องเนื่องจากความเชื่อที่ปรากฏในองคฺสิมาลสูตร เพื่อสะท้อนทัศนะของ “ความเชื่อที่ขาดปัญญา” และ “ความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือ” ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อมโดยประการทั้งปวง เพื่อนำมาเป็นการมองความรุนแรงที่สัมพันธ์กับความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะเป็นข้อมูลเสริมโลกทัศน์ให้ชาวพุทธมีฐานข้อมูลเปรียบเทียบ เพื่อที่จะก้าวล่วงความเชื่อ (ศรัทธา) ที่มลาย พร้อมทั้งถูกเติมเต็มด้วยปัญญาและการไตร่ตรองตามหลักของเหตุและผล ในทางพระพุทธศาสนาของ

² อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ “ความรุนแรงในภาคใต้ เราเรียนรู้อะไรบ้าง” ในมติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 07 ตุลาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 25 ฉบับที่ 1312 หน้า 16.

³ “ถอยหลังกลับสู่ยุคสงคราม เมื่อยึดลัทธิลัทธิลัทธิลัทธิ” ในมติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 ปีที่ 26 ฉบับที่ 1353 หน้า 102

เราได้ และวางท่าทีของความเชื่ออย่างเหมาะสมโดยมี **“วิจารณ์ญาณ”** ในแบบชาวพุทธ **“เพื่อยุติความรุนแรง”** เพื่การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน และก่อให้เกิดสันติสุขร่วมกัน

หลักพุทธว่าด้วยความเชื่อ-ศรัทธา

ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่ประกอบไปด้วยปัญญา ตระหนักไตร่ตรองโดยใช้องค์คุณ องค์ธรรมเป็นข้อกำหนดในเรื่องปัญญา เพราะถ้าไม่ใช่ปัญญา ผลที่ตามมาก็คือ สรรพสิ่งเหล่านั้นจะกลายเป็น ความหนักในศรัทธา จนกลายเป็นความมกมาย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ข้อธรรมในทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วย **“ศรัทธา”** จะต้องปิดท้ายด้วย **“ปัญญา”**⁴ เสมอเพื่อเป็นองค์ธรรมในการถ่วงดุลอย่างแยบคายในการที่จะให้กระบวนการของศรัทธาดำเนินไปอย่างเหมาะสม สมเหตุสมผล และป้องกัน ความหนักในศรัทธา จนกลายเป็นหลง หรือผูกติด รวมไปถึงยึดติดอย่างไม่ควรเป็น **“ศรัทธาในพุทธธรรม มีเหตุผลรองรับ มีปัญญาคอยควบคุม** จึงยากที่จะผิด นอกจากพันวิสัยจริง ๆ และก็สามารภแก้ไขให้ถูกต้องได้ ไม่ดิ่งไปในทางที่ผิด เพราะคอยรับรู้เหตุผลคั่นคว้าและทดลองอยู่ตลอดเวลา”⁵

นอกจากนี้ยังมีหลักการใช้วิจารณ์ญาณตั้งทัศนคติที่ประกอบด้วยเหตุผล **“กาลามสูตร”**⁶ ก็เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ความเชื่อที่ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา แต่ในเวลาเดียวกัน ท่านให้เชื่อโดยใช้เกณฑ์ของปัญญาในการตัดสิน เพราะมีฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นการขึ้นนำ ความเชื่อและก่อให้เกิดผลดังกรณีขององคุลิมาล ที่จะได้ทำการสังเคราะห์เหตุของความเชื่อที่ส่งผลเป็นความรุนแรงที่ปรากฏอยู่ใน **“องคุลิมาลสูตร”** เพื่อประเยชน์ต่อการ

⁴ หลักพระ ๕ (สัทธา-วิริยะ-สติ-สมาธิ-ปัญญา) ฯ

⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).พุทธธรรม. (กรุงเทพ ฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) หน้า ๖๕๗

⁶ เล่มเดิม. หน้า ๖๔๐-๖๖๐

แสวงหาความเชื่อ เพื่อการไม่เชื่อจนกว่าจะได้พิจารณาถึงประโยชน์ คุณโทษ และความสมเหตุสมผล รวมไปถึงความเหมาะสมต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเอง

ทัศนะว่าด้วย “ความรุนแรง”

ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งในทุกสังคม ดังนั้นจึงต้องมีศาสนาเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์และมีความสุข หน้าที่ของศาสนาจึงมุ่งสอนมนุษย์ให้มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันในโลกด้วยสันติสุข

แพทย์หญิงเบญจพร ปัญญาวย จิตแพทย์กรมสุขภาพจิต ได้นิยามความหมาย “ความรุนแรง” ไว้ว่า “ความรุนแรง Violence หมายถึง การที่บุคคลใช้กำลังทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น หรือการข่มขู่ว่าจะทำร้ายให้ผู้อื่นบาดเจ็บหรือข่มขู่ว่าจะทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น รวมทั้งการใช้กำลังบังคับ กักขังหน่วงเหนี่ยวและรุกรานสิทธิหรือเสรีภาพส่วนบุคคล⁷

ในทัศนะของอาจารย์**นิธิ เอียวศรีวงศ์** มีความเชื่อว่า “ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของทุกวัฒนธรรม รวมทั้งวัฒนธรรมไทยด้วย...ความรุนแรงเป็นเครื่องมือ คือใช้ความรุนแรง ไม่ใช่เพื่อความรุนแรง แต่ใช้เพื่อเป้าหมายอย่างอื่น เช่น ใช้เพื่อเอาชนะในความขัดแย้ง, ใช้เพื่อปราบปรามคนชั่วหรือคนดื้อ, ใช้เพื่อกอบกู้ศักดิ์ศรี, หรือแม้แต่ใช้เพื่อ “สันติภาพถาวร”⁸ ความรุนแรงในแง่ของเครื่องมือ นั้น อาจารย์นิธินิยามว่ามีในทุกวัฒนธรรม และเพราะมันเป็นวัฒนธรรม จึงอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามแต่เงื่อนไขทางสังคมด้วย

พินิจ รัตนกุล มองศาสนาในมิติที่สัมพันธ์กันต่อการยุติความรุนแรงว่า “ศาสนาไม่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้มนุษย์ใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ แกไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น

⁷ <http://www.stou.ac.th/Schools/she/Web108/Question.asp?GID=17> และ www.thaimental.com

⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์ “วัฒนธรรมความรุนแรง” ในมติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ปีที่ 26 ฉบับที่

จากความแตกต่างของมนุษย์ทางการเมืองหรือทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นพลังแห่งสันติภาพอุดมคติของศาสนาที่ร้อยรัดมวลมนุษย์เข้าด้วยกันให้มีความสัมพันธ์กันแน่นสนิทเป็นเอกภาพเดียวกันบนพื้นฐานของภราดรภาพ เพื่อจะได้มีพลังสร้างสรรค์สำหรับทำประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์และโลกมากที่สุด”⁹

ในพระพุทธศาสนามีมุมมองต่อความรุนแรงอย่างไร ? “หลักความรุนแรงโดยไม่รุนแรง” เป็นทัศนะพุทธ ที่เกิดขึ้นตอนที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี ก่อนที่จะส่งพระปุณณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังสุนาปรัตน์ตชนบทซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนท่านเอง พระองค์ได้ตรวจสอบความคิดและความเชื่อของพระปุณณะต่อประเด็นของความรุนแรง เมื่อเกิดขึ้นจะแก้ปัญหาอย่างไร ?

พระพุทธองค์ ทรงถามเป็นเบื้องต้นว่า “ชาวสุนาปรัตน์ต เป็นคนดุร้ายมากนัก ถ้าพวกเราดำ่ว่า ปริกาษเธอ เอาฝ่ามือตี ขว้างด้วยก้อนดิน เอาท่อนไม้ตี ฟันด้วยอาวุธ ฆ่าให้ตาย เธอจะคิดอย่างไร ในพวกคนเหล่านั้น ”

พระปุณณะ ได้กราบทูลตอบปัญหาของพระพุทธองค์ ทุกตอนที่พระพุทธองค์ทรงถาม ดังนี้

“ ถ้าพวกเขาดำ ก็ยังดีกว่าเขาตีด้วยมือ ตีด้วยมือก็ยังดีกว่าเขาขว้างด้วยก้อนดิน ขว้างด้วยก้อนดินก็ยังดีกว่าตีด้วยท่อนไม้ ตีด้วยท่อนไม้ก็ยังดีกว่าฟันด้วยอาวุธ ฟันด้วยอาวุธก็ยังดีกว่าถูกฆ่า ถ้าเขาฆ่าจนตาย ข้าพระองค์ จักคิดว่า มีเหล่าของพระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่อดอดเบื่อหน่าย ซิงซัง ร่างกายและชีวิต พากันไปแสวงหาศาสตราสังหารชีวิตของตนเองอยู่ เราไม่ต้องแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาสังหารชีวิตตนเอง แต่ก็มีคนจัดการเอาศาสตรามาสังหารชีวิตให้ โดยไม่ต้องร้องขอ”¹⁰

⁹ พินิจ รัตนกุล “ศาสนากับความรุนแรงหนทางสู่สันติภาพ”, ในมติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 24 ฉบับที่ 1248 หน้า 46

¹⁰ ส.สพ. ๑๘/๘๘/ ๘๔-๘๘ (ปุณณสูตร- ฉบับมหาจุฬา ฯ /๒๕๓๙)

พระพุทธองค์ ทรงยอมรับความมีคุณธรรมข้อ ทมะความข่มใจ ของพระปुณณะ จึงยอมอนุญาตให้พระปุณณะ ไปอยู่ที่สุนาปรันตชนบทได้ โดยตรัสลตฺถว่า “ ดีแล้วละ ปุณณะ ๆ เธอประกอบด้วย ทมะความข่มใจ และอุปสมะ ความสงบใจ จากสิ่งที่เป็น ข้ำศึกแก่ความสงบ ดังนี้ เธอจักสามารถอยู่สุนาปรันตชนบทได้ ปุณณะ เธอสามารถไป ได้ ตั้งแต่วันนี้”

ในความเข้าใจของผู้เขียนเองมองว่าเหตุการณ์เรื่องพระปุณณะครั้งนี้ คือ เป็นหลักคิดในการบริหารความรุนแรงด้วยความไม่รุนแรงตามแบบชาวพุทธ ประหนึ่งใช้ทฤษฎี **“วนุทโก ปฏิวณฺทณ”** เมื่อเราหิบบยยืนความไม่รุนแรงให้ เขาก็ต้องตอบรับความไม่รุนแรงด้วยความอ่อนน้อมด้วยเช่นกัน พร้อมกันนั้นในทางพระพุทธศาสนายังมีหลักของการถือเว้น **“ซึ่งการเบียดเบียนชีวิต ตามหลักปาณาติบาต พร้อมทั้งแนวปฏิบัติเรื่องของ เมตตา – กรุณา”** ซึ่งย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ส่งเสริมสันติภาวะ พร้อมทั้งมีแนวทางต่อความรุนแรงด้วยความไม่รุนแรง

ในทัศนะของผู้เขียนมองว่าความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ แต่เราในฐานะเป็นมนุษย์จะมีวิธีการในการบริหารจัดการความรุนแรง ด้วยหลักของความไม่รุนแรง โดยใช้หลักความเชื่อที่สัมพันธ์กับศาสนา เช่น กรณิศาสนาพุทธจะมีหลัก **“เมตตา-กรุณา”** เป็นต้น เพื่อยุติความรุนแรงในเบื้องต้น และความรุนแรงอื่นที่เกิดขึ้นเป็นภาวะสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในทุกกรณี

ความเชื่อในความรุนแรง กับภาวะการเกิดของ “อหิงสกะ”

ความเชื่อต่อความรุนแรงในเบื้องต้น ต่อทารกที่ได้รับการตั้งชื่อว่าอหิงสกะ เมื่อพ่อ ซึ่งเป็นบุโรหิตเชื่อต่อความอัศจรรย์ว่า **“บรรดาเครื่องศาสตราอาวุธยุทธานต์อันมีอยู่ในเรือนนั้นก็ดี เครื่องพระแสงศาสตราวุธของพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ดี ได้บังเกิดเป็นเปลวไฟ รุ่งโรจน์”** นั่นคือฤกษ์เกิดของเด็กเป็นดาวโจร และไปกราบทูลพระราชอาให้ **“ฆ่า”** เด็กเสีย

เพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม ด้วยความเชื่อว่าจะยุติปัญหานี้ได้ จึงเป็นการมองความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือต่อการแก้ปัญหา ความรุนแรงจากภาวะของ “โจร” ที่จะเกิดขึ้น

ดังกรณีการทำแท้งของนักเรียน นักศึกษา ฯ ที่ใช้ “ความรุนแรงต่อการฆ่าทารก” จะเป็นเครื่องมือยุติปัญหาที่ตามมา เช่น บุตรนอกสมรส พ่อแม่เสียหน้า อายคนอื่นว่าท้องไม่มีพ่อ ไม่ต้องรับผิดชอบ ความรุนแรงต่อการฆ่าของทารก จึงเหมือนคำตอบของปุโรหิตพ่อของ “อหิงสกะ” ต่อการยุติความรุนแรงด้วยความรุนแรง ซึ่งมองในมิติหนึ่งอาจเป็นการยุติปัญหาได้ในเบื้องต้น แต่มันเป็นการสะสมความรุนแรงในจิตใจ และกลายเป็นพฤติกรรมที่นิยมความรุนแรง และเห็นความรุนแรงเป็นเรื่องปกติเมื่อจะมีพฤติกรรมในการทำแบบนั้นอีก เพราะสถิติของผู้ที่ทำความผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่เกิดจากผู้ที่เคยทำความผิดเล็ก ๆ น้อย จนสะสมเป็นคดีอาชญากรรมใหญ่ทั้งสิ้น รวมไปถึงผู้ที่เคยทำรุนแรงต่อทารกในครรภ์ ล้วนเคยมีพฤติกรรมที่รุนแรง(ฆ่า) ทารกมาเกือบทั้งสิ้น

ประการที่สอง เมื่อพ่อแนะนำให้พระเจ้าแผ่นดินใช้ความรุนแรงเพื่อการป้องกันกับภาวะของ “โจร” ในอนาคต แต่พระราชินีไม่เห็นด้วย จึงเป็นเหตุผลที่ต้องเลี้ยงเด็กไว้ เมื่อเลี้ยงเด็กไว้จะทำอย่างไรต่อไป การยับยั้งความรุนแรง ด้วยการตั้งชื่อแก่เคล็ดแล้วจะไม่ เกิดความรุนแรงในตัวเด็ก “อหิงสกะ” ที่แปลว่าผู้ไม่เบียดเบียน

เมื่อพิจารณาดู “เบียดเบียน-ไม่เบียดเบียน-หิงสกะ-อหิงสกะ” หากพิจารณาที่ชื่อความรุนแรงผ่านชื่อ เหตุของการตั้งชื่อเพื่อลดความรุนแรงด้วยการตั้งว่า “ไม่รุนแรง” อาจฟังได้ในมิติของ “นัยยะ” แต่ถ้ามองว่าในบริบทของความรุนแรงที่ถ่ายไปสู่ “นัยยะ” จะเห็นว่าพ่อมีจิตคิดฆ่าลูกในเบื้องต้น สัมพันธ์ไปต่อการส่งผ่านความรุนแรงที่ดูประหนึ่งว่าไม่รุนแรง “อหิงสกะ-ไม่เบียดเบียน” อันปรากฏเป็นชื่อ นั้นจะเท่ากับเป็นการส่งความรุนแรงกดทับด้วย (ชื่อ) ความไม่รุนแรงกระนั้นหรือไม่ ผู้เขียนไม่แน่ใจเพียงแต่

สงสัย คำอุทานขององคุลิมาลเมื่อตอนบรรลุธรรมแล้ว “เมื่อก่อนเรามีชื่อว่าอหิงสกะ แต่
ยังเบียดเบียน(ผู้อื่น)อยู่ วันนี้เรามีชื่อตรงความจริง เราไม่เบียดเบียนใคร ๆ แล้ว” ¹¹

ในทัศนะของผู้เขียนวิธีการนี้อาจเป็นการส่งผ่านความรุนแรงไปสู่เด็กในเบื้องต้น
แม้เด็กในตอนเล็กอาจจะไม่ทราบ แต่เมื่อโตสมควรแก่วัยสิ่งเหล่านี้ “อหิงสกะ” จะไม่รู้
เขี้ยวหรือ ? และกรณีของชื่ออหิงสกะ จะไม่เป็นที่พูดถึงกันในตอนโตบ้างหรือว่าชื่อนี้มี
ความเป็นมาอย่างไร ในเมื่อเรื่องใหญ่โตขนาดว่ามีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นทั่วราชวัง
เด็กจะรู้เขี้ยวหรือว่าชื่อของเขา คือสัญลักษณ์ของความรุนแรง “ที่ต้องฆ่า” ที่ถูก
ถ่ายทอดมาจากพ่อ และเขาก็ได้ซึมซับความรุนแรง “ฆ่า” มาแต่เด็กแล้วว่ำนั่นอาจเป็น
วิธีการที่ถูกต้อง จึงเป็นเหตุผลที่ง่ายต่อการที่เขาจะเชื่ออาจารย์ว่า “วิชฌมุนต์” ต้อง
ได้มาด้วยความรุนแรง ซึ่งหมายถึงการ “ฆ่า” ในฐานะเป็นเครื่องมือต่อการเรียนมนต์
เพราะฐานคิดของการฆ่าในตอนนี้อยู่สัมพันธ์กับความรุนแรงที่จะถูกฆ่าในวัยเด็กหรือไม่ ?

ความรุนแรงจากเพื่อน

เมื่อถึงวัยสมควรมารดาบิดาจึงส่งไปสู่พระนครตักกสิลาของอาจารย์ทศปาโมกข์
เพื่อเรียนวิชาและศิลปศาสตร์ อหิงสกุมารเมื่ออยู่ในสำนักของอาจารย์ ก็อุตส่าห์กระทำ
วัตรปรนนิบัติอาจารย์เป็นอันดี และมีปัญญาเล่าเรียนได้ว่องไว แม้จะเล่าเรียนศิลป
ศาสตร์วิชาการ ไต่ ๆ ก็รู้จบสิ้นทุกประการ เขี้ยวชาญยิ่งกว่าศิษย์ทั้งปวง จึงเป็นที่
โปรดปรานของอาจารย์ทศปาโมกข์ ฝ่ายศิษย์อื่น ๆ อันเป็นเพื่อนเล่าเรียนด้วยกันนั้น ก็
บังเกิดความริษยา จึงปรึกษากันเพื่อหาอุบายทำลายเจ้าอหิงสกุมารเสีย เมื่อเป็นที่
ตกลงกันแล้วได้ไปยุยงอาจารย์ถึงสองครั้งสามครั้ง ในที่สุดอาจารย์ก็ปลงใจเชื่อ คิดหา
อุบายที่จะกำจัดอหิงสกุมาร เมื่อเห็นอุบายเป็นที่แยบคายแล้ว จึงพูดกับอหิงสกุมารว่า

¹¹ม.ม. ๑๓/๓๕๒/๔๓๒ (ฉบับมหาจุฬา ฯ /๒๕๓๙)

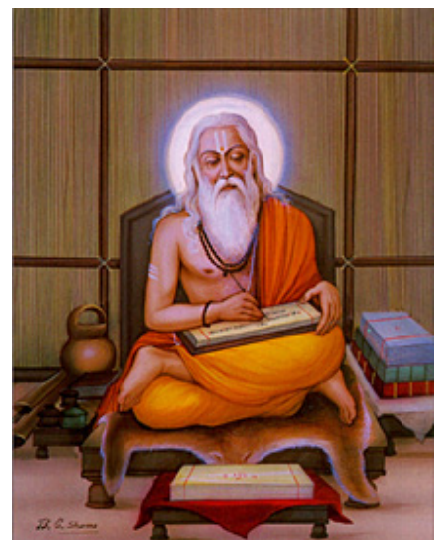
**"ดูก่อนมาณพ เจ้าจงไปฆ่าคนแล้วตัดเอานิ้วมาให้ได้พันทิ้วแล้วจงนำมา เราจะ
ประกอบศิลปศาสตร์อันชื่อว่า วิชาญมนต์ให้แก่เธอ"**

ความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือของ “ศิษย์” ร่วมสำนัก ที่นำ “ความเชื่อ” มาให้
อาจารย์ว่าความรุนแรงจะเกิดขึ้นแน่ถ้าอาจารย์ไม่กำจัด “อหิงสกะ” จะฆ่าอาจารย์ จะยึด
สำนัก การย่ำคิดย่ำทำบ่อย ๆ จนกลายเป็นความ “เชื่อ” ต่อความรุนแรงว่า ศิษย์จะคิด
ล้างครูจริง จึงทำให้เกิดความรุนแรง ภายในจิตใต้สำนึก การคิดที่จะกำจัด หรือทำลาย
ล้างจึงเกิดขึ้น การถ่ายทอดความรุนแรงในขั้นตอนนี้ “ฆ่า” เพื่อให้คนอื่นฆ่า แม้อหิงสกะ
จะไม่รู้หรือไม่รู้ก็ตาม แต่นั่นการสังสมพฤติกรรมความรุนแรงไว้ในจิตใจ “ฆ่า” จึงถูก
นำมาเป็นเครื่องมือที่ศิษย์มอบให้อาจารย์ และอาจารย์ส่งผ่านไปถึงอหิงสกะอีกทอดหนึ่ง

หากพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นว่าความรุนแรงในขั้นตอนนี้ของอาจารย์ถูกอม
เมาด้วย “โมหะ” ความชิงชังต่อศิษย์ การคิดที่จะกำจัดจึงมีอยู่ในอารมณ์ตรงนั้น แม้
เหตุการณ์จะไม่ได้เป็นอย่างที่อาจารย์ต้องการ แต่การส่งศิษย์ ไปฆ่าเพื่อให้ถูกฆ่า ได้ผ่าน
ขั้นตอนตรงนั้น แม้พฤติกรรมของการฆ่า จะไม่ถูกตอบโต้ด้วยการฆ่าก็ตาม แต่ได้
ก่อให้เกิดความรุนแรงสะสมอย่างชัดเจน

ความรุนแรง ในฐานะที่เป็นเครื่องมือของอาจารย์

การที่อาจารย์ ทิศปาโมกข์ “เชื่อ” คำยุยงที่
สัมพันธ์กับจิตที่อคติ ของศิษย์ร่วมสำนักต่ออาจารย์ “
**อหิงสกะกุมารจะฆ่าท่านครู และจะยึดสำนักนี้เป็น
อาจารย์เจ้าของสำนักเสียเองและเวลานี้กำลัง
รวบรวมพรรคพวกจะลงมือฆ่าท่านในไม่ช้านี้ ”** ได้
กลายมาเป็นฐานของความเชื่อ “ที่ขาดปัญญา” แต่ก็มี
บางทัศนะมองว่าเป็นเพราะกรรมเก่าให้ผลจนกลายเป็น

ความเชื่อต่ออาจารย์ว่าศิษย์นี้คิดจะล้างครุเป็นจริง เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้บ่อยเข้า ก็ได้กลายการสั่งสมความรุนแรงภายในจิตไว้ และนำความรุนแรงนั้นมาเป็นเครื่องมือ “ฆ่า” จึงถูกประติษฐออกมาเพื่อถ่ายความรุนแรงไปสู่ “อหิงสกะ” จากความเชื่อของอาจารย์ทำให้ศิษย์ต้องได้รับผลเป็นการส่งผ่านความรุนแรงความคิดสู่ความคิด การที่อาจารย์ที่ความรุนแรงเป็นพื้นฐานทางความคิด หยิบยื่นเครื่องมือคือความรุนแรงให้กับศิษย์ “การฆ่า” จึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความสำเร็จปลายทางเมื่อการฆ่า “ถูกนำมาเป็นเครื่องมือ” องคุลิมาลจึงเชื่อมั่นในการใช้ความรุนแรง ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม “ข้าพระองค์เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เลียมมากต่อมาก”¹² การฆ่าจึงเริ่มที่หนึ่ง สอง สาม สี่ เป็นพัฒนาการต่อเนื่องอย่างไม่รู้จบในขณะนั้น

ความเชื่อต่อความรุนแรง

"ดูก่อนมาณพ เจ้าจงไปฆ่าคนแล้วตัดเอานิ้วมาให้ได้พันทัวแล้วจงนำมา เราจะประกอบศิลปศาสตร์อันชื่อว่า วิษณุมนต์ให้แก่เธอ"

เมื่อพิเคราะห์ตามข้อมูลจากเหตุการณ์ที่นำไปสู่การสร้าง ความเชื่อ และทำตามความเชื่อที่จุดเริ่มต้นและการคาดหวังผลของการเชื่อนั้น อาจพิเคราะห์ได้ว่า (๑)

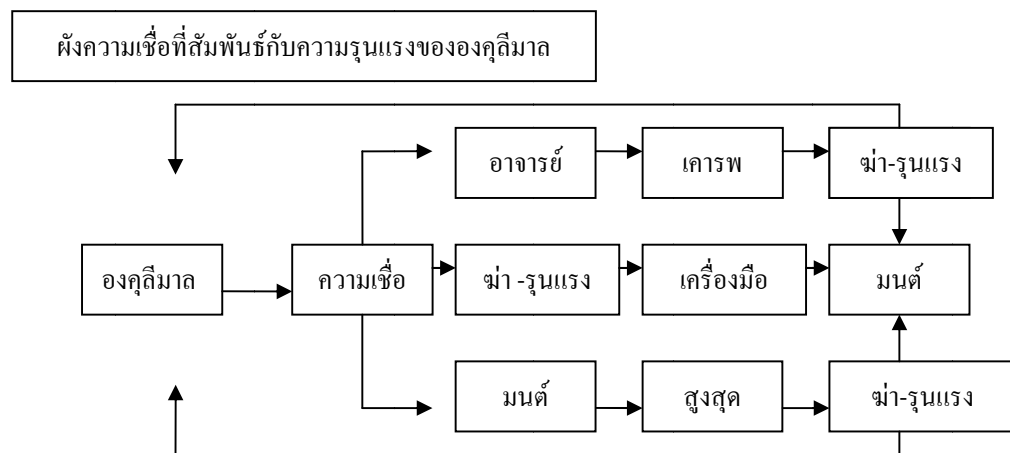
การเชื่อด้วยความเคารพต่ออาจารย์ แม้อาจจะด้วยความปรารถนาความสำเร็จในมนต์ จะเป็นด้วยเคารพศรัทธาในความเป็นอาจารย์ หรือรวมไปถึงการแสดงหลักความกตัญญูธรรมต่ออาจารย์โดยไม่คิดเป็นอื่น ความเชื่อ “ต่อความรุนแรง” จึงเป็นความเชื่อโดยสมบูรณ์ และนำไปสู่การปฏิบัติ ตามคำแนะนำของอาจารย์ โดยขาดวิจรรณญาณ และการไตร่ตรองไว้ก่อน ประหนึ่งว่ามีความฉลาดแต่ขาดความเฉลียวขององคุลิมาล ผลก็คือทำเพราะเชื่ออาจารย์ (๒) **ความเชื่อต่อผลปลายทางของความรุนแรง เมื่อฆ่าสำเร็จจะได้เรียนมนต์** ที่ว่าทำสิ่งนี้สำเร็จ ย่อมส่งผลให้เกิดตามที่กระทำ

¹²ม.ม. ๑๓/๓๕๑/๔๒๘ (ฉบับมหาจุฬาฯ ๗ /๒๕๓๙)

แล้ว ดังนั้นการฆ่า จึงสัมพันธ์กับผลจากการฆ่า ทำให้ภาวะของการฆ่าขององคุลิมาลในข้อนี้ เป็นการฆ่าที่มีแรงจูงใจสัมพันธ์กันกับผลปลายทางของความสำเร็จสูงสุด คือมณต์ แต่มีผู้วินิจฉัยว่า “การฆ่า” ไม่สัมพันธ์กับหลักกรรม เพราะการฆ่าขององคุลิมาลเป็นการฆ่าสักแต่ฆ่าไม่ประกอบด้วยจิตที่เป็นอกุศลแต่ในขณะนั้นไม่ปรากฏข้อความใดว่าองคุลิมาลตระหนักรู้ต่อกรรม และผลของกรรม มีเพียงภาวะของการฆ่า “ความรุนแรง” และเป้าประสงค์ปลายทาง หลังสำเร็จการฆ่าแล้วเท่านั้น (๓) **เชื่อว่ามณต์เป็นความสำเร็จขั้นสูงสุดของการเรียน** ที่ต้องสัมพันธ์กับชีวิต **ความรุนแรงและการฆ่า** จึงสัมพันธ์กันในฐานะเป็นเครื่องมือเท่านั้น การฆ่าจึงสัมพันธ์กับมณต์ คำสั่ง ความเชื่อ และความเคารพต่อครูอาจารย์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การฆ่าขององคุลิมาล เป็นการฆ่าที่มีเป้าหมายชัดเจน ที่มุ่งมันต่อความตายของผู้อื่น โดยมีผลตอบแทนคือได้เรียนมณต์ ความเชื่อต่อความรุนแรงจึงสัมพันธ์กันด้วยเหตุเบื้องต้น และผลเบื้องปลาย

ความรุนแรง (การฆ่า) เป็นเครื่องมือขององคุลิมาล

การฆ่า เป็นต้นเรื่องของการ ได้มาซึ่งความสำเร็จ หรือเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

“พันนิ้ว พันชีวิต” คือคุณสมบัติของผู้ที่จะบรรลุมนต์ จึงนำไปสู่การฆ่า ศพแล้วศพเล่า ความเชื่อในการฆ่าว่าเป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนมนต์ เชื่อดังกล่าวเป็นความ สมเหตุสมผลหรือไม่ เมื่อใช้เกณฑ์ในการวินิจฉัยหลักของเมตตา องค์ลัทธิย่อมสัมพันธ์ กับเกณฑ์มาตรฐานของคุณธรรมในเรื่องเมตตา ถึงขั้นที่ฆ่าอาจไม่ได้มีจิตคิดฆ่า แต่การ ฆ่าสัมพันธ์กับฐานคุณธรรมภายใน ในเรื่องของการเกรงตัวต่อบาปที่จะเกิดจากการฆ่า แต่ในมุมมองของผู้เขียนเองไม่เข้าใจว่าฐานของการฆ่า ที่ไม่ประกอบด้วยจิตที่เป็นอกุศลมัน สัมพันธ์และไม่สัมพันธ์กันอย่างไร เพราะในเมื่อการฆ่า ย่อมสัมพันธ์กับเจตนา หรือเหตุจูง ใจนำไปสู่การฆ่าก็มีปลายทางชัดเจนอยู่แล้วการฆ่า คือ “ชีวิต” แล้วจะไม่ผูกติดในการฆ่า จะมีความหมายเช่นใด ?

การฆ่าในทัศนะขององค์ลัทธิ จึงถูกจัดว่าเป็น “เป็นเครื่องมือ” เพื่อนำไปสู่ผล ปลายทาง คือการได้เรียน “วิชฌมุนต์” ตามคำแนะนำของอาจารย์ แต่ในเวลา เดียวกันก็ไม่ได้มองว่า “ความแสบแฝง” ที่มีความรุนแรงภายในของอาจารย์ ที่ถูก ถ่ายทอดมาสู่ “อหิงสกะ” ซึ่งในความเป็นจริงเป็นเพียงเครื่องมือที่จะลวงศิษย์ไปฆ่า เป็น ความเหมาะสมหรือไม่แต่ประการใด ในส่วนความเชื่อขององค์ลัทธิจะเป็นความเชื่อที่ขาด ฐานของปัญญา และขาดปัญญาเป็นเครื่องกำกับ

ความรุนแรง “ไม่สงบสุข”

ความเชื่อในการฆ่า ทำให้เกิดความกลัว กลัวต่อการสูญเสีย พระราชาซึ่งมีหน้าที่ ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ของประชาราษฎร์ จึงทำให้มองว่า องค์ลัทธิ คือโจร และมีความ เป็นภัยร้ายต่อความสุขทุกข์ของพระราชา และความสุขของประชาชน การปราบ การสังหารไปล้อมจับ จึงเกิดขึ้น เพราะ “โจรภัย” ได้คุกคามความมั่นคงของกษัตริย์ ผู้ปกครองแผ่นดิน

“ข้าแต่สมมติเทพ ในแคว้นของพระองค์มีโจรชื่อองค์ลัทธิ เป็นคนหยาบช้า มี ฝ่ามือเปื้อนเลือด ชอบฆ่าคน ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย โจรองค์ลัทธิ นั้น

ก่อกวนชาวบ้านบ้าง ชาวนิคมบ้าง ชาวชนบทบ้างให้เดือดร้อนไปทั่ว เขาเช่นฆ่าพวกมนุษยแล้วตัดเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงมาลัยสวมไว้ ขอสมมติเทพจงทรงกำจัดมันเสียเถิด”¹³

ความเชื่อขององคุลิมาลต่อการฆ่าตามที่อาจารย์กำหนด จึงทำให้เกิดการรับรู้เป็นวงกว้าง และเกิดความหวาดระแวง และความไม่สงบสุขต่อกันและกัน เหมือนกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในกระแสโลกปัจจุบัน ตามพื้นที่ต่าง ๆ ย่อมส่งผลเป็นความตระหนกกลัว หวาดหวั่น จนไม่สามารถที่จะไว้วางใจสถานการณ์ และเหตุการณ์ใด ๆ ได้ เมื่อมองย้อนกลับไปในเหตุการณ์ขององคุลิมาลกับชาวเมือง ต่างฝ่ายต่างหวาดกลัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะอะไรจึงเชื่ออย่างนั้น ในขณะที่พระราชาก็ต้องมาปราบ เพราะว่าโจรเป็นเหตุของความไม่สงบสุขของประชาราษฎร์ ประชาษฎร์ก็มีความหวาดหวั่นต่อเหตุการณ์ของการฆ่ารายวัน กับภาวะโจรฆ่าตัดนิ้วมือ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงต้องออกไปปราบเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับอาณาประชาราษฎร์ ดังวจนะตรัสตอบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

“ในแคว้นของหม่อมฉัน มีโจรชื่อองคุลิมาลเป็นคนหยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ชอบฆ่าคน ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย โจรองคุลิมาลนั้นก่อกวนชาวบ้านบ้าง ชาวนิคมบ้าง ชาวชนบทบ้างให้เดือดร้อนไปทั่วเขาเช่นฆ่าพวกมนุษยแล้วตัดเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงมาลัยสวมไว้ หม่อมฉันจักไปกำจัดมันเสีย”¹⁴

ย้อนกลับมาในบริบทของสังคมไทย ความรุนแรงจากการฆ่า หรือเหตุการณ์ใดตามสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ มีหลายฝ่ายพยายามที่จะให้ภาวะสงบสุขยังไม่จบ แต่ความเชื่อของอีกกลุ่มหนึ่งต่อพฤติกรรมรุนแรง ย่อมทำให้เกิดความหวาดหวั่นต่ออีกฝ่าย

¹³ ม.ม.๑๓/๓๕๐/๔๒๕ (ฉบับมหาจุฬาฯ ๗ /๒๕๓๙)

¹⁴ ม.ม.๑๓/๓๕๐/๔๒๕ (ฉบับมหาจุฬาฯ ๗ /๒๕๓๙)

และในเวลาเดียวกันต่างฝ่ายก็ต่างแหดระวังซึ่งกันและกัน เมื่อความแคลงใจในกันและกันยังคงอยู่ภาวะการณ์**“ความไม่สงบสุขก็ย่อมมีอยู่ตลอดเวลา”**

กรณีสงครามยิว-เลบานอน ก็เป็นกรณีของความ “ตระหนกกลัว” ในกันและกัน ความเชื่อต่อความรุนแรงของทั้งสองฝ่าย จึงสัมพันธ์กับความตระหนกกลัว “ความไม่สงบสุข” ของประชากรยิวย่อมเกิดขึ้นมาเป็นเครื่องยืนยันต่อความกลัวและความรุนแรงนั้นๆ ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

รุนแรงไป-รุนแรงมา ไม่มีที่สุด

ความเชื่อขององคุลิมาล ส่งผลเป็นความรุนแรงภายในจิตใจของท่านในเบื้องต้น ส่งผลเป็นพฤติกรรมของความรุนแรงที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือใช้เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น การฆ่าศพแล้วศพเล่าจึงเป็นผลจากความเชื่อต่อชีวิตที่ต่างไปจากมิติของคนอื่น จึงต้องทำให้เบียดเบียนผู้อื่น ในทางกลับกันความกลัวต่อการถูกเบียดเบียนของมนุษย์ จึงย่อมมีสิทธิ์ที่จะดิ้นรนเพื่อปกป้องสิทธิ์และการมีชีวิตอยู่ เมื่อมีโอกาสจึงทำได้ด้วยประการต่าง ๆ องคุลิมาลจึงได้ถูกรุมตี รุมเอาหินขว้าง วิเคราะห์โดยสรุปในเมื่อจิตที่สะสมความรุนแรงในกันและกัน จึงทำให้เกิดความรุนแรงในจิตใจเป็นเบื้องต้น และนำไปสู่การแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ เช่น การด่าทอ ทำร้ายซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การประหัตประหารกันด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา ดังกรณีขององคุลิมาล เมื่อท่านบวชแล้วขณะที่บิณฑบาตรท่านถูกชาวบ้านกระทำ จะเนื่องด้วยความรุนแรงที่ท่านเป็นผู้สร้างในเบื้องต้น แล้วนำความรุนแรงและความกลัวไปให้คนอื่น ความรุนแรงในจิตใจจึงสะสมไว้ที่ตัวชาวบ้าน เมื่อถึงเวลาก็ประทุและแสดงออกเป็นความรุนแรงย้อนกลับ **“ความรุนแรง การฆ่าเป็นเครื่องมือ ขององคุลิมาล เพื่อนำไปสู่การเรียนมนต์ ความรุนแรงของชาวบ้าน ถูกนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องสิทธิ์ของการมีชีวิตอยู่”** ดัง

ปรากฏเป็นเหตุการณ์ภายหลังจากที่ “อหิงสกะ” บวชแล้ว¹⁵ ครั้นเวลาเช้า ท่านพระองค์คูลีมาละครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ก่อนดินที่บุคคลทั้งหลายขว้างไปทางอื่น ก็ตกลงมาที่กายของท่านพระองค์คูลีมาท่อนไม้ที่บุคคลทั้งหลายขว้างไปทางอื่นก็มาตกลงที่กายของท่านพระองค์คูลีมา ก่อนกรวดที่บุคคลทั้งหลายขว้างไปทางอื่นก็มาตกลงที่กายขององค์คูลีมา ท่านพระองค์คูลีมามีศีรษะแตก เลือดไหล บาตรก็แตก ผ้าสังฆาฏิกิชาด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระองค์คูลีมากำเดินมาแต่ไกล ได้ตรัสกับท่านพระองค์คูลีมาว่า “เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอได้เสวยวิบากกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เธอหมกหมัวอยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ในปัจจุบันนี้แล้ว”

ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ในเบื้องต้นเกิดจากใจที่สะสมความรุนแรงไว้ และประทุออกมาเมื่อพร้อม จนเข้าทำนองว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน เมื่อใดก็ตามยังไม่มีการยุติความรุนแรงด้วยความรุนแรง ก็จะไม่ส่งผลเป็นความสันติโดยประการทั้งปวง เชื่อว่าความรุนแรงไม่สามารถยุติปัญหาได้โดยประการทั้งปวง

กรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยรายวัน ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใด ก็ตาม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรม แต่ในความรุนแรงเหล่านั้นกับก่อปัญหาและสะสมความความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองกันและกันอย่างไม่รู้จบ หากพิจารณากลุ่มทางการเมืองกับการเรียกร้องในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นในจิตใจจนกลายเป็นการ “เผชิญหน้า” กันด้วย ความรุนแรง ความรุนแรงจึงถูกนำมาเป็นเครื่องในการแสวงพื้นที่ของแต่ละฝ่าย พร้อมกับอ้างความชอบธรรมในการกระทำความรุนแรงนั้น ๆ ถูกแล้วหรือ ?

¹⁵ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปณณาสกั ๑๓/๓๕๒/๔๓๐

การอธิบายความรุนแรงของอหิงสกะ “ฆ่า เพราะเคยถูกฆ่า” ได้หรือไม่ ?

การอธิบายหลักกรรมในทางพระพุทธศาสนาในอดีต และในปัจจุบัน การฆ่า สัมพันธ์กับการถูกฆ่า “ทำกรรมเช่นใดจะให้ผลเช่นนั้น” การอธิบายหลักกรรมเช่นนี้จะมีผลต่อความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ จะเป็นคำอธิบายที่สมเหตุสมผลหรือไม่ โปรดช่วยกันพิจารณาเพราะการค้นคว้าเป็นเพียงการค้นคว้าทดลองเท่านั้น เพราะครั้งหนึ่งผู้เขียนเคยได้ยินคำสัมภาษณ์ของนักร้องเพื่อชีวิตทอม ดันดี ในรายการคุยแหม่ไค้กับชุดอธิบายถึงสาเหตุของการมีภรรยาหลายคน โดยกล่าวอ้างถึงความเป็นชาวพุทธ และเชื่อหลักกรรม การที่มีภรรยาหลายคน เพราะกรรมนำพาให้มามีส่วนเกี่ยวข้องกันนับแต่อดีตชาติ จึงทำให้ชาตินี้จึงต้องมาเป็นสามีภรรยากันอีก การอธิบายแบบนี้ฟังได้หรือไม่ และสัมพันธ์ไปถึงองค์ศีลกับความพร่องศีลภรณ์นั้นหรือไม่ ? และจะใช้เกณฑ์วินิจฉัยอย่างไร ? หรือกระบวนการวินิจฉัยของพุทธชัดเจนแล้ว แต่การถ่ายทอด “หลักกรรม” ตามมติพุทธยังไม่ชัดเจน ? หรืออาจเป็นเพราะผู้ที่นำไปใช้เอาไปใช้ไปพูดเฉพาะส่วนที่ตัวเองต้องการ ? ซึ่งอาจจะเป็นด้วยข้อจำกัดของผู้เขียนเองที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการของกรรม และการทำงานของศีลตลอดสายจึงได้แต่ตั้งข้อสงสัยเอาไว้เพื่อเป็นช่องทางในการหาคำตอบต่อไป

ย้อนกลับมาที่เรื่องอดีตชาติของ พระองค์สิริมาลเคยเกิดเป็นควายเผือกมีกำลังมากแล้วก็ไปฆ่าสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านตายจึงทำให้ถูกชาวบ้านตั้ง ๑,๐๐๐ คนรุมฆ่าตายในชาตินั้น ก่อนตายก็ผูกจิตอาฆาตแค้นไว้ขอให้ได้กลับมาแก้แค้นพวกคน ๑,๐๐๐ คนที่ฆ่าตนเองในชาตินี้คนทั้ง ๙๙๙ คนจึงถูกองค์สิริมาล หรือ ท่านอหิงสกะฆ่าตาย และก็เพิกเฉยว่าคนที่ ๑,๐๐๐ เป็นแม่แท้ ๆ ของท่าน พระพุทธเจ้าเกรงว่าท่านฆ่าแม่แล้วจะตัดมรรคผล ไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์เหมือนพระเจ้าอชาตศัตรูที่ฆ่าพ่อ (พระเจ้าพิมพิสาร) ท่านจึงไปโปรดเพื่อให้ท่านองค์สิริมาลได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์”

การอธิบายหลักกรรมเช่นนี้ ฟังได้หรือไม่ ? หรือในทางกลับกันมีความเหมาะสมอย่างไร “เกิดมาเพื่อฆ่าคนที่เคยฆ่าตัวเอง” วัฏจักรของกรรมอธิบายอย่างนี้ได้หรือไม่ ?

ต่างฝ่ายต่างหยุดความรุนแรงไม่เกิด

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาการหยุดความรุนแรง ด้วยความไม่รุนแรงของพระพุทธเจ้าต่อองคุลิมาล ความรุนแรงในฐานะเป็นเครื่องมือ “เพราะหยุด จึงหยุด” ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสกับองคุลิมาลในขณะที่วิ่งตามพระองค์หมายปลงชีวิตว่า

องคุลิมาล : “หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อนสมณะ”

พระพุทธเจ้า : “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านต่างหากจงหยุด”

องคุลิมาล : “สมณะ ท่านกำลังเดินไป ยังกล่าวว่า ‘เราหยุดแล้ว ท่านต่างหากยังไม่

หยุด’ กลับกล่าวหาข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วยังไม่หยุด สมณะ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กับท่าน ท่านหยุดอย่างไร ข้าพเจ้าไม่หยุดอย่างไร”

พระพุทธเจ้า : “องคุลิมาล เราวางอาชญา ในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุดแล้วตลอดกาล

ส่วนท่านไม่สำรวจในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านสิชื่อว่ายังไม่หยุด”

องคุลิมาล : “สมณะ นานจริงหนอ ท่านผู้ที่เฝ้าดา และมนุษย์บุชชาแล้ว ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เสด็จมาถึงป่าใหญ่เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์ ข้าพระองค์นั้นจักละ การทำบาป เพราะฟังศาสดาอันประกอบด้วยธรรมของพระองค์”¹⁶

¹⁶ ม.ม.๑๓/๓๔๙/๔๒๓-๔๒๔ (ฉบับมหาจุฬา ฯ /๒๕๓๙)

ดังนั้นต่างฝ่ายต่างหยุดความรุนแรงจึงไม่เกิด เมื่อพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้หยุดแล้ว จึงส่งผลเป็นการหยุดความรุนแรงคือการ “ฆ่า” ในฐานะเป็นเครื่องมือขององคุลิมาลได้ “องคุลิมาล...ทั้งดาบและอาวุธลงในเหวลึก มีหน้าผาชัน ใจรองคุลิมาลได้ ถวายอภิวาทพระบาททั้งสองของพระสุคต แล้วทูลขอบรรพชากับพระสุคต”¹⁷

ท่านเมื่อบวชแล้วก็ได้บรรลุธรรม เพราะพิจารณาเพียงปัจจุบัน เท่านั้น ไม่คิดถึงอดีต และอนาคต เพราะพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาปัจจุบันธรรม แม้ว่าจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตามวิบากกรรมที่ท่านได้ทำไว้ในอดีตก็กลับตามมาทัน จึงถูกชาวบ้านทำร้ายองค์ท่าน แต่เนื่องจากจิตของท่านหมดสิ้นอาสวกิเลสแล้ว จึงไม่หวั่นไหวในโลกธรรมแต่อย่างใด แม้จะได้รับความเจ็บปวดเพียงใดแต่ก็เป็นเพียงแค่ร่างกาย หากใจมิได้หวั่นไหวเจ็บปวดตามไปด้วย **ดังเช่นที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า กรรมเป็นใหญ่ที่สุด ไม่มีใครเป็นใหญ่เหนือกรรมแม้เราตถาคต**

เรื่องขององคุลิมาล เราจะไม่หลงบอกว่าเรื่องราวนี้เป็นความจริง แต่เป็นสิ่งที่สมมุติให้เห็นถึงกลไกแห่งกรรมเมื่อผู้ใดที่ยึดเอาการกระทำนั้นเป็นความทุกข์อยู่ในใจ จิตนั้นก็จะตอบสนองต่อความทุกข์ และถ้าทุกข์ที่เกิดจากการกระทำอันได้กายกรรมจึงต้องดับด้วยการกระทำ การจะหยุดได้ต้องหยุดจากมโนกรรมก่อนอันมาจากความเชื่อของมโนกรรมนั้น พระพุทธองค์มุ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีสติเข้าไปควบคุมปัญญาที่ไปก่อกรรมกลับพลิกผันปัญญานั้นให้เกิดเป็นสำนึกรู้ เมื่อรู้ได้ถึงการกระทำอันไม่บังควรจิตก็ลดกำลังแห่งความหลงผิดกับคืนสู่ความสงบ เมื่อก่อนเรามีชื่อว่าอหิงสกะ แต่ยังเบียดเบียน (ผู้อื่น) อยู่วันนี้เรามีชื่อตรงความจริง เราไม่เบียดเบียนใคร ๆ แล้วเมื่อก่อนเราเป็นโจรปรากฏชื่อว่าองคุลิมาลเรานั้นเมื่อถูกกิเลสดุห้วงน้ำใหญ่พัดไปมา จึงได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เมื่อก่อนเรามีมือเปื้อนเลือด ปรากฏชื่อว่าองคุลิมาลท่านจงดูการที่เราถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะเราถอนตนหาอันจะนำไปสู่ภพได้แล้ว หลังจากทำ

¹⁷ ม.ม.๑๓/๓๔๙/๔๒๔ (ฉบับมหาจุฬาฯ ๑ / ๒๕๓๙)

กรรมอันเป็นเหตุให้ถึงทุกขีเช่นนั้นไว้มากแล้วเราผู้ได้รับวิบากกรรม นั้นแล้วจึงเป็นผู้ไม่มีหนี้บริโศค¹⁸

เหตุทั้งมวลที่เกิดขึ้นกับองค์คุลีมาลคือเชื่อในสิ่งผิดเมื่อตนเป็นอิสระจากความเชื่อ นั้นตนก็เป็นอิสระจากกรรม จิตก็บรรลุความเป็นอรหัตต์ คือต้องพ้นไปจากความเชื่อใน กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมอันเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดผลแห่งทุกข์สุขบุญบาป พระ อรหัตต์จึงเป็นผู้พ้นไปจากกรรมทั้งมวลจึงไม่มีนรกสวรรค์สำหรับอรหัตต์เพราะเป็นท่าน เป็นผู้ดับฝันจากจิตวิญญูณแล้ว

บทจบ

ในกระบวนการของการส่งผ่านความเชื่อ ที่มีผลเป็นความเชื่อต่อความรุนแรง และ ได้นำความรุนแรงมาเป็นเครื่องมือ ดังกรณีของคุลีมาล ซึ่งในฐานะเป็นบุคคลใน ประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ที่เราจะนำมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อยุติเข้าใจพัฒนาการ ของความเชื่อ พร้อมทั้งการส่งผ่านความรุนแรงจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม หรือในอีก ความหมายหนึ่งจะเป็นการเจตนา หรือไม่เจตนา รวมไปถึงมุ่งหวังต่อผลหรือไม่ก็ตาม แต่ได้กลายเป็นความรุนแรงเสียแล้วในส่วนขององค์คุลีมาลในฐานะเป็นบุคคลที่เคยก้าว พลาด ซึ่งถือว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่นำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ดังนั้นผู้ที่เชื่อต่อความรุนแรง ในฐานะเป็นเครื่องมือในการที่จะไปสู่ผลประโยชน์ หรือความสำเร็จที่ได้รับ จะนำ เหตุการณ์เหล่านี้ของอดีตมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไรถึงจะเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับ ความเป็นจริง

¹⁸ ม.ม.๑๓/๓๕๒/๔๓๐-๔๓๒ (ฉบับมหาจุฬาฯ ๗ /๒๕๓๙) **บริโศค** หมายถึงการบริโศค ๔ อย่าง คือ (๑) การ บริโศคของผู้ทุศีล ชื่อว่า เถยยบริโศค บริโศคอย่างขโมย (๒) การบริโศคโดยไม่พิจารณาของผู้มีศีล ชื่อว่า อธิณบริโศค บริโศคอย่างเป็นหนี้ (๓) การบริโศคของพระเสขะ ๗ จำพวก ชื่อว่า ทายัชชบริโศค บริโศคอย่างทายาท (๔) การบริโศค ของพระชินาสพ ชื่อว่า สามิบริโศค บริโศคอย่างเป็นเจ้าของ (ม.ม.๑.๒/๓๕๒/๒๔๙)

บันทึก : ว่าด้วยลักษณะของผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมมาดี

โดย...พุทธธมโม

ลักษณะของผู้ที่ได้อบรมศึกษามาดีนั้น ผู้ศึกษาจะไม่กล่าวความเป็นโลกุตระจะกล่าวเฉพาะหลักที่จะใช้ในสังคมที่เป็นโลกียะเท่านั้น และได้มองประเด็นในแง่ของการศึกษาอบรมตามหลักของพระพุทธศาสนาดังนี้คือ การศึกษาคืออะไร ใครเป็นผู้อบรมศึกษา กระบวนการอบรมศึกษา และผลของผู้ที่อบรมศึกษา ทั้ง ๔ ประเด็นนี้ จะได้นำเสนอต่อไป

พระพุทธศาสนาได้มองการศึกษาว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำให้มนุษย์เรานั้นได้เป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น ๆ เพราะว่ามีสติปัญญา และความคิดที่เป็นระบบ ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “ทณฺโต เสฏฺฐิโน มนุสฺสเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายมนุษย์ที่ฝึกดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐ”¹ ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่ฝึกฝนพัฒนาได้ ด้วยการเรียนรู้เข้าสู่กระบวนการอบรมปัญญา นั่นก็คือ ไตรสิกขา ผู้ที่ได้ผ่านกระบวนการแล้วท่านเรียกว่า บันทึก (สัตบุรุษ) คือผู้รู้หรือผู้มีปัญญา ที่เป็นนักปราชญ์ ผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา² เมื่ออยู่ด้วยปัญญาแล้วย่อมเป็นผู้ที่พึงประสงค์ของสังคมพุทธเรานั้นเอง เพราะสังคมเรานั้นยังขาดการผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาดีอยู่ในสังคม

ก่อนอื่นทำความรู้จักคำว่า “สิกขา” มาจากภาษาบาลีว่า สิกฺขา มีรากศัพท์มาจาก สิกฺข หมายถึง วิชา โขปาธาน แปลว่า การแสวงหาวิชา³ ส่วนคำว่าวิชา หมายถึงความรู้สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้น สิกขาหรือศึกษาจึงเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญา และกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

¹ พุทธศาสนสุภาษิตนักธรรมชั้นตรี หน้า ๓๒

² พระธรรมปิฎก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๑๑๐

³ สัททนิตปกรณั ธาตุมาลา ฉบับภูมิพโลภิกขุ หน้า ๓๒

“นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา”⁴ ซึ่งแปลว่าไม่มีแสงใดเสมอด้วยปัญญา แสงสว่างคือปัญญาที่จําพามามนุษย์ที่ได้รับการอบรมมานั้นสามารถขบไล่ความมืดมิดคืออวิชชาในมนุษย์ได้ ทำให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4⁵ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิทยาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากพระราชบัญญัติการศึกษานั้นจะเห็นได้ว่า มีวัตถุประสงค์ที่ทำให้มนุษย์เรานั้นได้รับการศึกษาอบรมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหลักของพระพุทธศาสนาก็กล่าวไว้ว่า การศึกษานั้นจะต้องศึกษาอยู่ตลอดเวลาจนกว่าที่เราจะได้บรรลุคุณธรรมอันสูงสุดของชีวิตนั้นก็คือ พระอรหันตผล มีปรากฏในหลักของศึกษาในเรื่อง อริยบุคคล⁶ คือผู้ที่จะต้องศึกษาอยู่ตลอดเวลา นั้นก็คือพระอริยบุคคลตั้งแต่ พระโสดาบันไปจน ถึงพระอรหันตมรรค เรียกว่า พระเสขะ ส่วนผู้ที่ไม่ต้องศึกษานั้นพระอรหันตผล คือพระอเสขะ จะเห็นได้ว่าผู้ที่ยังได้บรรลุเป็นพระอรหันต์นั้นก็ต้องศึกษาอยู่ตลอดเวลา นั่นก็คือมนุษย์ธรรมดาอย่างพวกเรานั้นจะต้องได้รับการศึกษาอบรม ในหลักการ และวิธีการ เพื่อที่จะให้ไปสู่เป้าหมายอย่างแท้จริง

ไตรสิกขาคือกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เราได้ได้ชื่อว่าเป็น บัณฑิต คือลักษณะของผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมมาดีจะต้องผ่านกระบวนการ ๓ ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังที่ปรากฏใน

⁴ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๙/๕๔๑

⁵ <http://www.moe.go.th/hp-vichai/ex-prb04.htm> (กระทรวงศึกษาธิการ)

⁶ ธรรมวิภาค หลักสูตรนักธรรมชั้นโท หน้า ๔

พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุติยสิกขัตตยสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ไตรสิกขา มีความหมายดังนี้

- ๑) อธิสัสสิกขา คือ ภาวนาในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกว่า อธิสัสสิกขา
- ๒) อธิจิตตสิกขา คือ ภาวนาในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุดุตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา
- ๓) อธิปัญญาสิกขา คือ ภาวนาในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา^๗

พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสแก่ภิกษุของพระองค์ว่า สิกขา ๓ ประการนี้ เป็นกิจที่สมควรควรทำ ควรสมาทาน คือ อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา^๘ จะเห็นได้ว่ากระบวนการทั้ง ๓ ประการนี้ ได้สร้างคุณค่าทางตัวบุคคล และสังคมได้เป็นอย่างดีที่ ทำให้มนุษย์นั้นได้เป็นบัณฑิต ดังประการที่หนึ่งนั่น คือ อธิสัสสิกขา มนุษย์เรานั้นปฏิบัติตามหลักในเรื่องนี้แล้วจะทำให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะคนเรานั้นโดยปกติแล้วจะต้องอยู่ในสังคม จะทำอะไรถ้าคนเราไม่มีศีล คือกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติ และรู้จักสิทธิของตนเอง ก็จะทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมและตัวบุคคลนั่นเอง การปฏิบัติตามหลักของสัสสิกขานั้นเป็นการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองให้ตนเองมีความสุข อยู่เป็นปกติ ทำให้มั่นคง เปรียบเสมือนกับบ้านหนึ่งหลัง คือว่าบ้านนั้นย่อมมีรากฐานของบ้านเป็นที่ตั้ง ถ้ารากฐานไม่ดีแล้วย่อมเกิดความเสียหายให้กับตัวประกอบอื่น ๆ ของบ้าน ทำให้ไม่มั่นคง และศีลนั้นยังช่วยให้คนเรานั้นปลอดภัยพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น ศีล คือ ข้อ

^๗ อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๙๒/๓๒๐.

^๘ อจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๘.

ที่ ๑ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ เป็นการประกันคุณภาพด้านชีวิต ข้อที่ ๒ ไม่ลักทรัพย์ เป็นการประกันคุณภาพด้านทรัพย์สิน ข้อที่ ๓ ไม่ผิดลูกผิดเมียคนอื่น เป็นการประกันคุณภาพในด้านครอบครัว ข้อที่ ๔ เป็นการประกันคุณภาพในด้านความเชื่อมั่นเป็นคนมีความเชื่อถือได้ และข้อที่ ๕ ไม่ดื่มสุราและของมึนเมา เป็นการประกันคุณภาพในเรื่องสุขภาพร่างกาย เมื่อคนเราอยู่ได้ด้วยศีลแล้วก็จะทำงานอะไรก็ไม่มีอุปสรรคต่าง ๆ ให้กังวลใจได้ เหมือนกับรากฐานบ้านที่แน่นไม่เกิดการเสียหายแก่บ้านได้

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วกระบวนการที่ ๒ ก็ตามมาคือ หลักของสมาธิ คนเรานั้นเมื่อไม่มีความกังวลใจต่าง ๆ เข้ามาแล้วก็ย่อมจะได้ฝึกอบรมในด้านจิตใจให้มีความมั่นคง เมื่อจิตใจมั่นคงก็ย่อมจะเกิดสติปัญญาได้ในที่สุด คือกระบวนการที่ ๓ เกิดขึ้นนั้นก็คือตัวปัญญาสามารถอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

มีคำถามที่ตามมาว่าทำอย่างไรนั้นที่จะให้กระบวนการทั้ง ๓ ได้เกิดพัฒนาที่สมบูรณ์นั้น ก็จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของไตรสิกขาในระบบปฏิบัติการของอริยมรรคนั้นเอง นั่นก็คือว่าระบบปฏิบัติการของอริยมรรคคือจะต้องเริ่มที่ ระบบความคิดที่เกิดขึ้นเป็นปฐมเหตุเสียก่อนปัญญาจึงเกิดในระบบไตรสิกขา ความคิดก็คือ สัมมาทิฐิที่จะเป็นตัวนำเราไปสู่การศึกษามีคุณภาพอย่างแท้จริง ตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องมีการสร้างเหตุปัจจัยระบบความคิดที่เกิดพร้อมทั้ง ๒ ด้าน ดังพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้ คือ ปัจจัย ๒ อย่างอะไรบ้าง คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ”^๙ ซึ่งพระธรรมปิฎกได้อธิบายไว้ว่า

๑. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง สั่งสอน อบรม แนะนำ ชักจูงไปในทางที่ดีงาม

^๙ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑

๒. ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หมายถึง การคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น¹⁰

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล จะเกิดขึ้นได้เพราะอาศัย “ศรัทธา” คือความเชื่อหรือยินดีในการปฏิบัติคือพอใจปฏิบัติในหลักการ ที่มีต่อปัจจัยภายนอก คือบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นตัวแรงจูงใจ ชักนำ และตัวแบบอย่างที่ดีในการเข้าสู่การปฏิบัติ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “แม้การมนสิการโดยแยบคาย เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร อะไรเล่าเป็นอาหารของการมนสิการโดยแยบคาย ควรตอบว่า ศรัทธา”¹¹ บุคคลจึงสามารถเกิดสัมมาทิฐิในเบื้องต้นได้เพราะอาศัยปรโตโฆสะที่เป็นบุคคลหรือเรียกว่า “กัลยาณมิตร” คอยชี้แนะ ชักจูง หรือเป็นแบบอย่างที่ดี

ปรโตโฆสะผู้ทำหน้าที่ที่ดี เป็นกัลยาณมิตร(เพื่อนที่ดี มิตรผู้มีพระคุณ)¹² บอกกล่าวสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม ดึงาม ก่อให้เกิดความศรัทธา ย่อมทำให้ผู้ที่รับฟังเกิดโยนิโสมนสิการ แล้วเข้าสู่เส้นทางของสัมมาทิฐิที่นำไปสู่กระบวนการศึกษาที่แท้จริงได้ ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในกัลยาณมิตตสูตรว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิตฉันใด กัลยาณมิตตดา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อการเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉะนั้น...”¹³ เมื่อบุคคลนั้นนำเอาคำบอกกล่าวมาคิดพิจารณา ใคร่ครวญอย่างแยบคายภายในใจ จึงจะสามารถเกิดเป็นสัมมาทิฐิได้ ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสย้ำไว้ว่า “เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่น แม้สักข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น หรือให้

¹⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม* , หน้า ๑๑.

¹¹ อัง.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๖๒/๑๓๙.

¹² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๑๑.

¹³ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๙/๔๓.

สัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว เจริญยิ่งขึ้น เหมือนโยนิโสมนสิการเลย เมื่อมีโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น”¹⁴

ยังมีพุทธพจน์ที่เปรียบเทียบให้เห็นภาพลักษณ์และความสำคัญของโยนิโสมนสิการได้ อย่างชัดเจนคือ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทใด ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉันทนั้น”¹⁵ พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบดวงอาทิตย์เป็นขุมปัญญาอันยิ่งใหญ่ แสงอรุณที่ทรงเปรียบกับโยนิโสมนสิการก็เป็นดังประตูที่เปิดเข้าไปสู่ขุมแห่งปัญญา ผู้ที่ฝึกใช้โยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นภายในบุคคล เป็นสัญญาณหรือบุพนิมิตบอกให้รู้ล่วงหน้าว่า ไม่นานแสงสว่างแห่งปัญญาที่เกิดจากอริยมรรคมีองค์ ๘ จะปรากฏขึ้นส่องโลกที่มีมืดมิดด้วยอวิชชา ให้สว่างไสวเป็นโลกแห่งวิชา ทำให้บุคคลเป็นบัณฑิตเพราะเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

นี่คือหลักของกระบวนการของไตรสิกขาจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยระบบภายในและระบบภายนอกคอยให้เกิดความดีงานกับผู้ที่มีการอบรมศึกษามาดีตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าคนเรามีหลักในการอบรมศึกษามาแล้วแล้วนั้นจะต้องได้รับการยอมรับในสังคมได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างดีและมีความสุข พร้อมทั้งทำให้เกิดคุณลักษณะที่ดีแก่ตัวเองได้ด้วย ในพระสูตรตันตปิฎก

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค¹⁶ ได้กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตไว้ว่า ๓ ประการ คือ (๑) คิดแต่เรื่องที่ดี (๒) พูดแต่สิ่งที่ดี (๓) ทำแต่กรรมดี ¹⁷ บัณฑิตผู้ที่มีการดำเนิน

¹⁴ อจ.เอก. (ไทย) ๒๐/๓๐๓/๓๙.

¹⁵ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๕/๔๔.

¹⁶ ขุ.ป. ๓๑/๔๘/๕๒๘

¹⁷ ขุ.ป.อ. ๒/๔๘/๒๘๓

ชีวิตด้วยปัญญา นั้นในคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่าเป็นลักษณะหน้าที่ของสัตบุรุษว่า “ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ) ๒. เป็นอัตตัญญ (ผู้รู้จักผล) ๓. เป็นอัตตัตตัญญ (ผู้รู้จักตน)
๔. เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ) ๕. เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักกาลเวลา) ๖. เป็นปริสัณญ (ผู้รู้จักชุมชน) ๗. เป็นบุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)”¹⁸

พระธรรมปิฎก ได้ให้คุณค่าของบัณฑิตไว้ว่า “บัณฑิตนั้นเป็นคนมีสติปัญญา มีคุณธรรม และมีความดีงามอื่น ๆ พร้อมอยู่ในตัว กล่าวคือมีสติปัญญาที่ได้พัฒนาแล้ว มีคุณธรรม มีจริยธรรมที่ได้พัฒนาแล้ว คนที่ได้พัฒนาแล้วเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่าเป็นบัณฑิต แม้ถึงคนที่พัฒนาจนจะสมบูรณ์ หรืออยู่ในระหว่างพัฒนาเพื่อเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก็อนุโลมเรียกว่าบัณฑิตได้ บัณฑิตนี้มีความเป็นมนุษย์ มีคุณธรรม มีสติปัญญา ที่จะไปดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ที่จะไปทำหน้าที่ของตนเองต่อชีวิตของตน ต่อสังคม และต่อโลก แปลอย่างสั้นว่า บัณฑิตคือผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา”¹⁹

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาได้จำแนกองค์ประกอบ ๓ ประการของความเป็นบัณฑิต เพื่อนำเสนอภาพให้ชัดเจนขึ้นไปอีกว่า บัณฑิต หรือคุณลักษณะของบุคคลที่ได้รับการศึกษาดีในกรอบของพระพุทธศาสนาเป็นเช่นใด สอดคล้องพระธรรมปิฎกที่ได้สรุปใจความออกมาถึงองค์ประกอบบัณฑิต ซึ่งผู้ศึกษาสรุปได้ ๓ กรณี คือ

๑. เป็นผู้มีความรู้ สัจจธรรม สอดคล้องกับจุดหมายอันดับแรกของการศึกษา กล่าว คือ ที่เราเล่าเรียนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ก็เพื่อที่จะเข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น

¹⁸ ที.ป. ๑๑/๓๓๓/๔๓๘ (ภิกษุในธรรมวินัยหมายถึงผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมตามหลักการของไตรสิกขา)

¹⁹ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). ศิลปะศาสตร์แนวพุทธ. (กรุงเทพฯ ฯ ; คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓) หน้า ๒๐

๒. เมื่อรู้สังจธรรมด้วยปัญญาแล้ว ก็ปฏิบัติต่อชีวิตและสังคมได้ถูกต้อง โดยใช้ปัญญาที่รู้สังจธรรมนั้นมาดำเนินชีวิตของตนเอง และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย ให้เกิดผลเกื้อกูลไร้โทษการดำเนินชีวิตและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องนี้ เรียกว่า จริยธรรม

พูดง่าย ๆ ก็คือ เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามสังจธรรมให้เกิดผลดี ก็เรียกว่าเป็นจริยธรรม

๓. เมื่อดำเนินชีวิตและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง คือ ทำตามหลักจริยธรรมแล้ว ก็แก้ปัญหาได้สำเร็จ ถึงจุดหมาย เป็นบุคคลที่สามารถแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาได้ พันทุกข์ พบความสุข และบรรลุอิสรภาพ ²⁰

จะเห็นได้ว่าผู้ที่ผ่านการอบรมมาด้นั้นตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นบุคคลที่อบรมด้านสติปัญญาในการอยู่ และการปฏิบัตินั้นจะต้องอยู่ด้วยปัญญาเพราะพระพุทธศาสนาเน้นที่ตัวปัญญาในการใช้เหตุใช้ผลที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐฐาคือความเห็นที่ถูกต้องเที่ยงตรง ตามหลักพระพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีการศึกษาอบรมมาด้นั้นเป็นการศึกษาอบรมตามหลักของไตรสิกขาเป็นกระบวนการของพระพุทธศาสนิกชนทั้งหลายควรนำมาปฏิบัติให้ยึดหลักปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ตลอดเวลาจะได้เป็นผู้มีความเห็นเหมือนกัน ทำให้สังคมเรานั้นไม่เกิดความขัดแย้งกัน เพราะว่าการเกิดความขัดแย้งแต่ละครั้งนั้นเกิดขึ้นเพราะไม่รักษาหลักการเหมือนกัน และทำให้ไม่เกิดความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

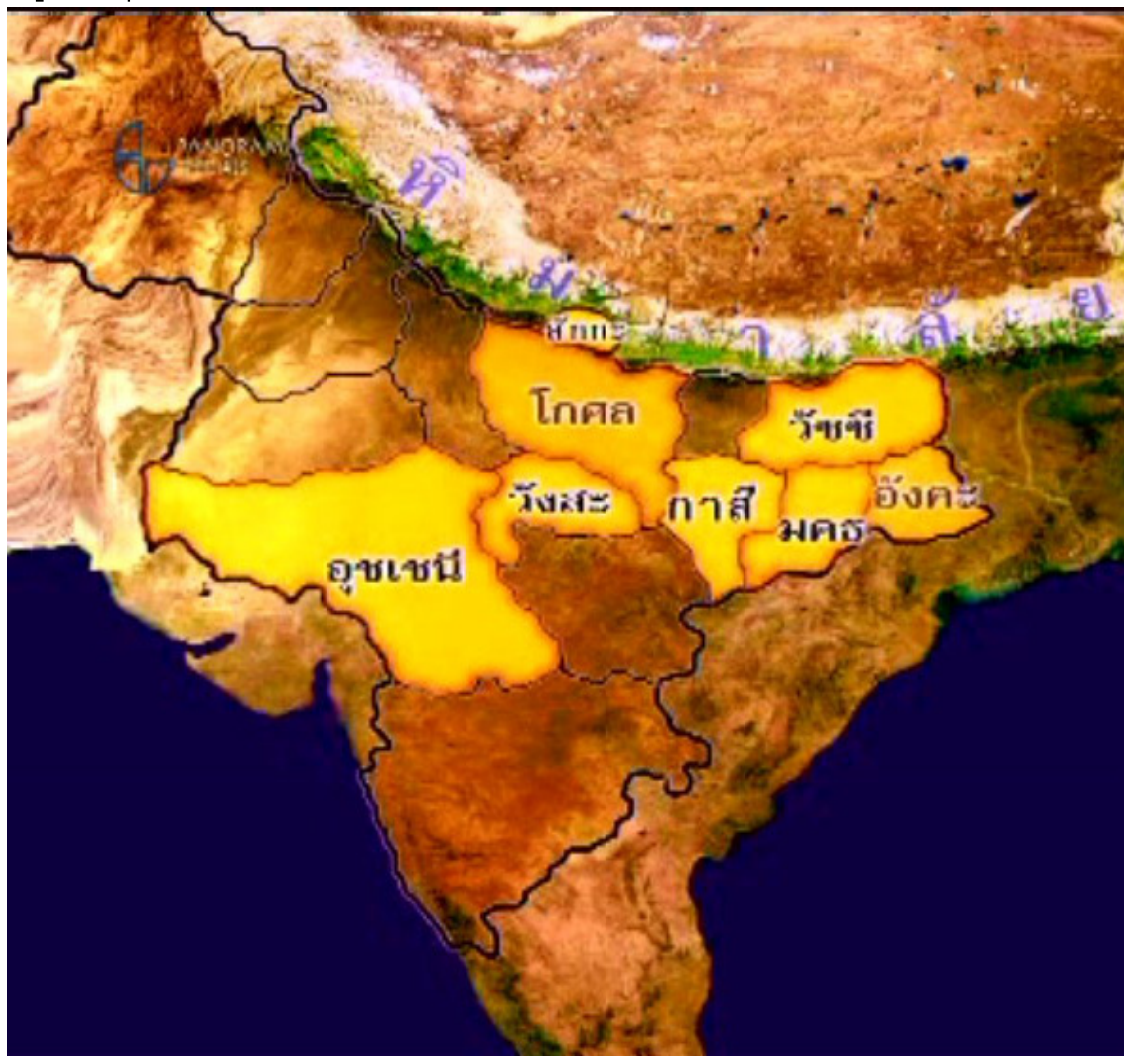
จากลักษณะของผู้ที่มีการศึกษาอบรมมาด้นั้นเห็นได้ว่าเป็นการพัฒนาบุคคลเข้าสู่สังคม ให้มีคุณภาพต่อการสร้างสังคมแห่งความเป็นสังคมพุทธ คือ สังคมแห่งการเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือสังคมแห่งพุทธปัญญา

จากประเด็นดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าการพัฒนา อะไรรู้แล้วแต่จะต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ และพระพุทธศาสนานั้นเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นตัวสำคัญต่อการ

²⁰ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). เล่มเดิม, ๒๕๓๓) หน้า ๑๙-๒๑

พัฒนาสังคม คือตัวบุคคลและบุคคลใช้พัฒนาปัญญาต่อกันทำให้เกิดสังคมแห่งปัญญาได้ เพราะถ้าผู้ศึกษาความเชื่อว่าเป็นเจกบุคคลยังสามารถทำให้เกิดปัญหาต่อสังคมได้ จะดีจะชั่วก็อยู่ที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ

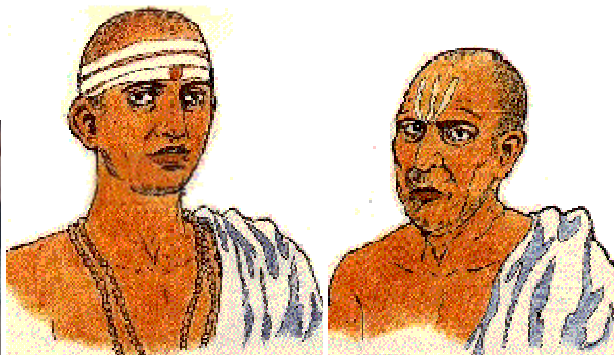
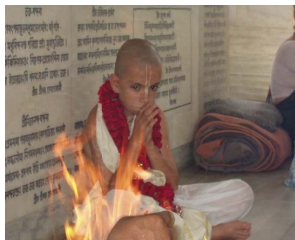
แผนที่ : แคว้นสำคัญในครั้งพุทธกาล

สมณพราหมณ์สมัยพุทธกาล

โดย...สนุดจิตโต

สมณพราหมณ์นับว่าเป็นทั้งคู่แข่งและทำให้พระพุทโธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาลเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทโธศาสนาสูญหายไปจากประเทศอินเดีย นับว่าพระพุทโธเจ้าประกาศพระพุทโธศาสนาและแสดงพระธรรมเทศนาโปรด สมณพราหมณ์เป็นจำนวนมาก มีการพบปะสนทนาหลักปรัชญาและศาสนาอยู่เรื่อยตลอดพระพุทโธกิจ ๔๕ พรรษา เริ่มต้นหลังตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทโธเจ้าใหม่ๆ ทรงตรัสกับหุฏกพราหมณ์และระหว่างทางไปอิสิปตนมฤคทายวัน แคว้นกาสีตรัสกับอุปกาสีวก นักบวชประเภทหนึ่งในสมัยนั้น และตรัสปลงเทศนาแก่นักบวชที่เป็นพราหมณ์มาก่อนเรียกว่าปัญจวัคคีย์และตรัสกับขฤฬพวกอยู่ป่าบูชาไฟจนกระทั่งใกล้สิ้นพระชนมายุ ปริพาชกก็ยังมีบทบาทเข้าพวกถามข้อสงสัยกับพระพุทโธองค์ แม้หลังพระพุทโธกาลสมณพราหมณ์ยังมีอิทธิพลต่อพระพุทโธศานาน้อยบางมากบ้างตามโอกาสปัจจัยในยุคสมัยนั้นๆ

ความหมาย สมณะพราหมณ์

สมณะ ผู้สงบ หมายถึงนักบวชทั่วไป สมณะในครั้งพุทธกาลมีปรากฏทั่วไปในพระไตรปิฎก แต่ที่มีมากเป็นปริพาชกและมักจะบวชเป็นสาวกของพระพุทโธเจ้าด้วยเป็นจำนวนมากเพราะเมื่อต่อสู้กันในเชิงเหตุผลแล้ว พวกปริพาชกมักจำนนต่อฝ่ายพระพุทโธองค์เสมอ มีแต่บางส่วน ใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ลิกขาปทเปยยาล ๘-๑๗. ท่านกล่าวถึงคุณธรรมของนักบวช ท่านแยกพระสูตรออก เห็นชัดเจน เริ่มต้นด้วยนักบวชในพระพุทโธศาสนา ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และ นักบวชนอกพระศาสนา

พวกอัญญเดียรติ เริ่มต้นด้วยอาชีวก นิครนถ์¹ มุณฑาสวก² ชฎิลกะ³ ปริพาชก⁴ มาคัณทิกะ⁵ เตคัณทิกะ⁶ อารุทธกะ⁷ โคตมกะ⁸ เทวธัมมิกะ⁹ คำว่า สมณะ พราหมณ์ เป็นคำเรียกพราหมณ์พวกหนึ่งที่เป็นสมณะ ชื่อว่าเป็นสมณะโดยการบวช และ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์โดย ชาตีกำเนิด¹⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ทัศนะนักบวชว่า คนบางพวกเบียดเบียนต่อความไร้สาระแห่งชีวิตในโลกนี้ก็ได้บำเพ็ญเพียรต่างๆ ตาม วิธีการของพวกตนๆด้วยหวังว่าจะได้พบชีวิตอมตะหรือผลสำเร็จอันวิเศษอัศจรรย์ต่างๆ ที่ตนหวัง บางพวกก็บำเพ็ญตบะทรมานตนด้วยประการต่างๆตั้งแต่อดอาหารไปจนถึงการ ทรมานร่างกายแบบแปลกๆที่คนธรรมดาคิดไม่ถึงว่าจะเป็นไปได้ บางพวกก็บำเพ็ญสมาธิ จนถึงกล่าวว่าทำปาฏิหาริย์ได้ต่างๆ บ้างก็สามารถบำเพ็ญจนได้ถึงรูปสมาบัติอรูปรู ปสมาบัติและท่านเพิ่มเติมว่าสมณะอีกหลายหมู่หลายพวกได้สละหย้าเรือนออกบวชแสวง หาจุดหมายชีวิตเช่นเดียวกันก็ได้แร່ร่อนท่องเที่ยวไปในบ้านเพื่อนต่างๆถกเถียงถามปัญหา กันบางพวกตั้งตนเป็นศาสดาแสดงทัศนะของตนต่างๆกันหลายแบบหลายอย่างจนปรากฏ

¹ อญ.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ นิครนถ์ หมายถึงปริพาชกผู้นุ่งผ้าปกปิดเฉพาะอวัยวะส่วนหน้า

² อญ.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ มุณฑาสวก หมายถึงสาวกของพวกนิครนถ์

³ อญ.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ ชฎิลกะหมายถึงดาบส

⁴ อญ.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ ปริพาชก หมายถึงนักบวชผู้นุ่งผ้า

⁵ วิ.อ. ๓/๑๓๒/๑๐๕, อญ.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ มาคัณทิกะ หมายถึงพวกเดียรติย์ คือนักบวชผู้ถือ

ลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁶ เตคัณทิกะ หมายถึงพวกเดียรติย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁷ อารุทธกะหมายถึงพวกเดียรติย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁸ โคตมกะหมายถึงพวกเดียรติย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁹ เทวธัมมิกะหมายถึงพวกเดียรติย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

¹⁰ ที.สี.อ. ๒๕/๕๕

เกิดมีลัทธิต่างๆขึ้นเป็นอันมากเฉพาะที่เด่นๆซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาถึง ๖ ลัทธิ และมีสาลาถกแถลง¹¹

พราหมณ์ ในครั้งพุทธกาลคนโดยมากมีศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ แต่ คำว่า พราหมณ์ มีความหมายที่กว้าง พราหมณ์ประกอบด้วยหลายประเภท ในพระไตรปิฎก จะมีคำว่า สมณและพราหมณ์ปรากฏอยู่หลายที่ ซึ่งหมายถึงนักบวชและพราหมณ์ ที่อาจทั้ง ปฏิบัติดีและชั่ว ดังนั้นคำว่า พราหมณ์ ไม่ได้หมายถึงคนชั้นสูงสุดทั้งสังคม แต่ยังหมายถึงคนที่ยอมรับนับถือมีความเชื่อและข้อปฏิบัติทางศาสนา และผู้เกิด ๒ ครั้ง คือ ครั้งแรกเกิดจากมารดาบิดาที่เป็นพราหมณ์ สืบสายมา ๗ ชั่วโคตร และครั้งที่ ๒ เกิดด้วยการทำพิธีกรรมเป็นพราหมณ์ เมื่ออายุ ๑๒ ปี พราหมณ์คนวรรณะหนึ่งใน ๔ วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร พราหมณ์เป็นวรรณะนักบวชและเป็นเจ้าพิธี ถือตนว่าเป็นวรรณะสูงสุดเกิดจากปากพระพรหม และมีพราหมณ์มหาศาลพราหมณ์ผู้มั่งคั่ง พราหมณ์นางพราหมณ์หรือพราหมณ์ผู้หญิง ในโสณทัณฑสูตร ที่มณิกาย สีสันธวรรค พราหมณ์คหบดีชาวกรุงจัมปา ชื่อว่าโสณทัณฑะ ณ เมืองจัมปา แคว้นอังคะให้คำจำกัด ความของพราหมณ์ไว้ ๕ ลักษณะ คือ

๑. เป็นผู้มิชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิ บริสุทธิดี ตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูล
๒. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์¹² รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิษัณธุศาสตร์ เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์¹³ เข้าใจตัวบทและ ไวยากรณ์ ขำนาถุโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ¹⁴

¹¹ ม.ม.อ. ๒/๒๓๘/๑๗๑ศัพท์บาลีว่า กุตุหลสาลา อรรถกถาแก้ว่า ไม่มีสาลาที่มีชื่ออย่างนี้โดยเฉพาะ แต่เป็นสถานที่ที่สมณ- พราหมณ์ผู้เป็นเดียรถีย์ต่างพวกมาแสดงพรรณนาตามลัทธิของตน (ที.สี.อ. ๑/๔๑๑/๓๐๔) อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการประชุมสนทนาประกาศลัทธิ ทำให้ประชาชนทราบว่ ‘คนนี่พูดอะไร คนนี่ประกาศอะไร’ เป็นต้น

๓. เป็นผู้มิรูปร่างน่าดูน่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีกายดุจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก
๔. เป็นผู้มีศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ
๕. เป็นบัณฑิตมีปัญญาลำดับที่ ๑ หรือที่ ๒ ในบรรดาพราหมณ์ผู้ รับการบูชา

ความสำคัญของสมณะพราหมณ์

ความสำคัญของพราหมณ์ ถือว่ามีบทบาทมากในสังคมอินเดีย หลายด้านทางศาสนาจริยธรรม การเมืองการปกครอง ด้านสังคมเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ดังที่ปรากฏในครั้งพุทธกาล พระมหากษัตริย์จะให้เกียรติบางครั้งถึงเป็นผู้ปกครองแคว้นใน

¹² บทสวด (มนตร์) ในคัมภีร์พระเวท หมายถึงบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งรวบรวมเป็นหมวด ๆ เรียกว่า ฤคเวท ยજุรเวท สามเวท และอาถรรพเวท

¹³ ไตรเพท หมายถึงคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของศาสนาพราหมณ์ ๓ ข้างต้น คือ ๑. ฤคเวท (อิรุเวท) ประมวลบทสวด สรรเสริญเทพเจ้า ๒. ยજุรเวท ประกอบด้วยบทสวดอื่นนอกในพิธีบูชาัญญ ต่าง ๆ ๓. สามเวท ประมวลบทเพลงขับสำหรับสวดหรือร้องเป็นทำนองในพิธีบูชาัญญ ต่อมาเพิ่มอถรรพเวท หรือ อาถรรพณเวท อันว่าด้วยคาถาอาคมทางไสยศาสตร์เข้ามาอีกเป็น ๔

นิพนธ์ศาสตร์ คัมภีร์ประเภทศัพทมูลวิทยา (Etymology) คลังศัพท์ (Lexicon) หรืออภิธานศัพท์ (Glossary) ที่รวบรวมคำศัพท์ในพระเวทซึ่งเป็นคำยาก หรือคำที่เลิกใช้แล้ว นำมาอธิบายความหมาย เป็นส่วนหนึ่งของนิรุกติ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า นิพนธ์ญ

เกฏฐศาสตร์ คัมภีร์ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกัลปะ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ไกฏก

อักษรศาสตร์ คือ คัมภีร์ว่าด้วยสิกขา (การเปล่งเสียง, การออกเสียง) และนิรุติ (การอธิบายคำศัพท์โดยอาศัยประวัติและกำเนิดของคำ)

ประวัติศาสตร์ คือพงศาวดารเล่าเรื่องเก่า ๆ มักจะมีคำว่า สิ่งนี้ได้เป็นมาอย่างนี้ [ที.สี.อ. ๒๕๖/ ๒๒๒ และ ดู Dawson, John.A Classical Dictionary of Hindu Mythology (London: Routledge and Kegan Paul, ๑๙๕๗) p. ๒๒๒]

¹⁴ ที.สี.อ. ๒๕๖/๒๒๓ ศาสตร์ว่าด้วยลักษณะของบุคคลสำคัญมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น อันมีอยู่ในคัมภีร์พราหมณ์ ซึ่งเรียกว่า มนตร์ เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยผู้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่าพุทธมนตร์ มีอยู่ ๑๖,๐๐๐ คาถา

อธิปไตย

ในฐานะชาติกำเนิดสถานภาพทางสังคม ในระบบชนชั้นวรรณะ ถือเป็นโครงสร้างทางสังคม พราหมณ์ถือว่ามีความสำคัญที่สุด เป็นที่สังเกตว่า กษัตริย์มักขึ้นก่อนเสมอ มีใช้พราหมณ์ ในพระไตรปิฎก ยกเว้นวรรณะกรรมอื่นเดียวที่มีใช้พุทธศาสนา กษัตริย์และพราหมณ์มีชาติกำเนิดที่สูง (อุกกุฏฐ ชาติ) สังคมในสมัยนั้นแบ่งเป็น ๔ วรรณะตามหลักคำสอนพราหมณ์มีสิทธิเกียรติฐานะทางสังคมและอาชีพการงานแตกต่างกันไปตามวรรณะของตนๆแม้ นักประวัติศาสตร์ฝ่ายอินเดียจะว่าการถือวรรณะในยุคนี้ยังไม่เคร่งครัดนักแต่อย่างน้อยคนวรรณะศุทฺรก็ไม่มีสิทธิที่จะฝังหรือกล่าวความในพระเวทอันเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ได้ทั้งมีกำหนดโทษไว้อย่างรุนแรงถึงฟาดร่างกายเป็น ๒ ศีกด้วยและคนจัณฑาลหรือพวกนอกวรรณะก็ไม่มีสิทธิได้รับการศึกษาเลยการกำหนดวรรณะที่ใช้ชาติกำเนิดเป็นเครื่องแบ่งแยกโดยเฉพาะพวกพราหมณ์กำลังพยายามยกตนขึ้น ถือตนเป็นวรรณะสูงสุด ดังนั้นชาติกำเนิดจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในสถาบันวรรณะและนี่เองทำให้ วรรณะทั้ง ๔ เป็นพื้นฐาน มักต้องจำกัดตามด้วยชาติกำเนิด แต่การแบ่งชนชั้นทางสังคม มีอยู่แน่นอนในมัชฌิมประเทศ แต่ที่ภายนอก ที่โยนและ กัมโพชะ มีแค่ ๒ วรรณะ เท่านั้น คือ นาย (อยุย) และ คนรับใช้(ทาส/ทาสี) บางครั้งมีการสลับเปลี่ยนจากนายเป็นคนใช้หรือคนใช้เป็นนายพราหมณ์มักอ้างความชอบธรรมว่า ‘วรรณะที่ประเสริฐที่สุดคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นแล้ว วรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำพราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตรเป็นโอรส เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม เจ้าทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือ สมณะโสณ¹⁵ เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะต่ำ (กัณห์โคตร) เป็นเฝ้าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหม เธอทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐ

¹⁵ สมณโสณ เป็นคำที่ถูกดูถูกเหยียดหยามจากพราหมณ์

ที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณคดีเลวทราม คือ สมณะโหล่น เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณคดีต่ำ เป็นเผ่าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหมนี้ ไม่เป็นความดี ไม่เป็นการสมควรเลย' และอ้างว่า พระพรหมเป็นญาติ และ ถือวรรณคดีอื่นๆว่าต่ำต้อย ดำ และเกิดแต่เท้าของพระพรหม นี้กล่าวไว้ใน ปुरुช สุกตฤทธเวทย์ พราหมณ์ถือว่าตนเองดีที่สุดในบรรดา วรรณคดีทั้งหลาย เป็นชั้นที่ดีที่สุด และชั้นอื่นๆต่ำ พราหมณ์เป็นสีขาว ส่วนวรรณคดีอื่นๆ เป็นคนรับใช้ มีสีดำ (กัณหา) พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ (สุชนนติ) วรรณคดีอื่นๆหาบริสุทธิ์ ไม่ และคุณสมบัติที่ดีของพราหมณ์ ต้องเกิดดีทั้ง ๒ ฝ่าย มารดาบิดา บริสุทธิ์ ๗ ชั่วโคตรไม่แทรกแซง และ ไม่มีการตำหนิเรื่องชาติพันธุ์ ต้องในอัมพัฏฐสูตร กล่าวว่ อัมพัฏฐมาณพผู้เป็นศิษย์ของ พราหมณ์ไปกษัตริย์ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำ มนต์¹⁶ จปไตรเพทพร้อมทั้งนิพนธ์ศาสตร์ เกฏก ศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์¹⁷ รู้ตัวบท

¹⁶ บทสวด (มนตร์) ในคัมภีร์พระเวท หมายถึงบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งรวบรวมเป็นหมวด ๆ เรียกชื่อว่า ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และอาถรรพเวท

¹⁷ ไตรเพท หมายถึงคัมภีร์ ๓ ข้างต้น คือ ฤคเวท (อิรเวท) ยชุรเวท และสามเวท (ส่วนอาถรรพเวทปรากฏภายหลังจากการปรากฏของพระสูตรนี้) นิพนธ์ศาสตร์ คัมภีร์ประเภทศัพทมูลวิทยา (Etymology) คลังศัพท์ (Lexicon) หรืออภิธานศัพท์

(Glossary) ที่รวบรวมคำศัพท์ในพระเวทซึ่งเป็นคำยาก หรือคำที่เลิกใช้แล้ว นำมาอธิบายความหมายเป็นส่วนหนึ่งของนิรุกติ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า นิพนธ์ เกฏก ศาสตร์ คัมภีร์ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกลปะ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ไกฏก

อักษรศาสตร์ คือ คัมภีร์ว่าด้วยสัทวิทยา (การเปล่งเสียง, การออกเสียง) และนิรุกติ (การอธิบายคำศัพท์ โดยอาศัยประวัติและกำเนิดของคำ)

และไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และการทำนายลักษณะมหาบุรุษ¹⁸ อาจารย์ยกย่องและตัวเขาก็ยอมรับในวิชา ๓ ประการอันเป็นของอาจารย์ของตนว่ารู้เท่ากันกับที่อาจารย์รู้¹⁹ โคตร เฝ่าพันธุ์ หรือ วงศ์ตระกูล วรรณะ เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับพราหมณ์ โคตร มีในเฉพาะ พราหมณ์และกษัตริย์เท่านั้น ดังนั้นจึงมี หลายโคตร อุปัฏฐา กัณหา ยาน กัสสปะ ภารทวาช วัจฉยาน (วาทสยายาน) กุสสิก กัณทรายาน หรือ (กัณทรายาน) เหวหัจจานิ หรือ พาวรี เป็นต้นนับเป็นโคตร พราหมณ์ที่สำคัญ โกณฑัญญะ เป็นโคตรมีทั่วไปทั้งแก่ พราหมณ์และกษัตริย์ โกลิยัน หรือ คักยัน เป็นเฝ่าพันธุ์ กษัตริย์ รู้จักกันว่า ตินหรือ เฒ่าเสื่อ (พยัคฆบัพข) ปันทรสโคตรไม่ได้ระบุ วรรณะหรือ ชาติกำเนิดไว้ โคตร นั้นมีความแตกต่างเพิ่มเติม วิมังคะ โกสิย และ ภารทวาช ถือเป็นโคตรต่ำ แต่ โคตม โมคคัลลานะ กัจจายนะ และ วาสสิष्ठะ ถือเป็น ชาติกำเนิดที่สูง ราชวงศ์ พระอาทิตย์มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ดังนั้น พระพุทธเจ้าและเจ้าศากยะ มักกล่าวว่าเป็น เฝ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ (อาทิจ-พนฺธุ) พระพุทธเจ้าตรัสเรียก อังคีรส ว่าเช่นพระองค์ กล่าวกันว่าลงมา จาก โอกกาก (อิกชวาก) บางครั้ง คำว่า ชัตติยะ เป็นโคตร ระบุไว้ คำว่า โคตรและ วรรณะ

ในฐานะผู้ประพจน์จริยธรรมทางสังคม พราหมณ์ทั่วไป มักยืนกราน จรรยาบัญญัติทางสังคมโดยเฉพาะ เมื่อพราหมณ์เจอหรือพบปะพราหมณ์ที่อาวุโสกว่า พราหมณ์ที่อ่อนกว่าต้องทำความเคารพ โดยการยืนขึ้นที่ใกล้ๆ ต้อนรับและหาที่นั่งสมควร ให้ พราหมณ์มักคาดหวังทางสังคมเองในการรักษาคำสัตย์ไว้ พราหมณ์จะไม่เรียกคนอื่นก่อน พราหมณ์คนสำคัญ โลหิจจะพราหมณ์ หัวหน้า สาลาวติกา ส่งช่างตัดผมไป

ประวัติศาสตร์ คือพงศาวดารเล่าเรื่องเก่า ๆ มักจะมีคำว่า สิ่งนี้ได้เป็นมาอย่างนี้ [ที.สี.อ. ๒๕๖/ ๒๒๒ และ ดู Dawson, John. A Classical Dictionary of Hindu Mythology (London: Routledge and Kegan Paul, ๑๙๕๓) p. ๒๒๒

¹⁸ที.สี.อ.๒๕๖/๒๒๓ศาสตร์ว่าด้วยลักษณะของบุคคลสำคัญมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น อันมีอยู่ในคัมภีร์ พราหมณ์ ซึ่งเรียกว่า มนตร์ เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยผู้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่าพุทธมนตร์ มีอยู่ ๑๖,๐๐๐ คาถา

¹⁹ที.สี. ๘/๒๕๖/๘๘

นิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันอาหารที่บ้าน อีกท่าน พราหมณ์ไปกษารสดี ส่งลูกศิษย์ อัมพัฏฐมานพไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและเมื่อลูกศิษย์เลื่อมใสพระพุทธเจ้า จากนั้นท่านจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และต่อมาก็นิมนต์พระพุทธเจ้าไปทำภัตตกิจที่บ้านท่านแต่ก็มีกรณีพิเศษเมื่อพราหมณ์ทั้งหลายไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ครึ่งเมื่อเสด็จไปที่จัมปา พราหมณ์ชื่อโสณทัณฑะเป็นเจ้าของที่ตัดสินใจไปเฝ้าพระองค์ เวลานั้นมีพราหมณ์ ๕๐๐ จากชนบทต่างๆ อยู่ในเมืองเรื่องธุรกิจพอดิ เมื่อได้ยินท่านโสณทัณฑะไปเฝ้า รู้สึกกระชับการช่ายมาก พราหมณ์เหล่านั้นไปหาและแนะว่าท่านไม่ควรไป นั้นหมายความว่า ชื่อเสียงพระพุทธเจ้าจะเพิ่มขึ้นแต่ของท่านจะลดลง และชี้ว่าท่านสูงโดยชาติกำเนิด การศึกษา คุณธรรม อายุ และอุปนิสัยน่าเชื่อถือ กล่าวว่า ท่านเป็นอาจารย์คนจำนวนมากและเวลานั้นเองลูกศิษย์ ๓๐๐ คน จากชนบทต่างๆ กำลังศึกษาพระเวทย์จากท่านอยู่ ท่านระลึกว่า กษัตริย์แคว้นมคธและอาจารย์คนอื่นๆ นับถือท่านมาก แต่โสณทัณฑะพราหมณ์ ทำให้ท่านทั้งหลายเลื่อมใสว่า พระพุทธเจ้าสมควรได้รับเกียรติสูงกว่าเพราะพระองค์มีคุณสมบัติมากกว่า เรื่องท่านถูกทนต์พราหมณ์และจังกิพราหมณ์เช่นเดียวกัน นี้แสดงให้เห็นว่าปกติพราหมณ์จะกังวลในศักดิ์ศรีตน

ในฐานะบทบาทหน้าที่ทางสังคม หน้าที่ทางสังคม พราหมณ์ก็แตกต่างจากวรรณะอื่น พราหมณ์บุโรหิตที่ทำหน้าที่ประกอบการบูชาัญญแก่พระมหากษัตริย์ เช่นในกฎทนต์สูตรที่ขนิกาย สิลขันธวรรค พราหมณ์บุโรหิตแสดงยัญพิธี ๓ ประการถวายแด่พระเจ้ามหาวชิตราช พราหมณ์มีหน้าที่หาเงิน(ธน) จาก ภิกษาจาร(บิณฑบาตร) ทำพิธีกรรม กษัตริย์จากธนูและแสง แพทย์จากเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์และศูทย์จากเคียวกษัตริย์พราหมณ์แพทย์ ศูทย์ ย่อมต้องการทรัพย์เช่นกัน แต่ กษัตริย์จะสนใจแต่เรือ อำนาจ ดินแดน และอิสสรยศ พราหมณ์ เรื่องการสาธยายพระเวทย์ บูชาและพรหมโลก แต่แพทย์ สนใจศิลปะ และศูทย์งานและการสิ้นสุดงาน ตัวสถานภาพในสังคมพราหมณ์เป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน

ในด้านเศรษฐกิจ (อาชีพ) ทางสังคม การค้าขายกำลังขยายตัวกว้างขวางขึ้น เกิดมีคนประเภทหนึ่งมีอิทธิพลมากขึ้นในสังคมคือพวกเศรษฐี และพราหมณ์มหาศาล²⁰ซึ่งมีสิทธิมีเกียรติยศและอิทธิพลมากขึ้นแม้ในราชสำนัก เรื่องอาชีพเป็นทางเลือกที่เป็นอิสระแม้มีระบบวรรณะจำกัดอยู่ พระเจ้าปเสนทิโกศลประกาศว่าถ้าเด็กหนุ่มไม่ว่าจะอยู่วรรณะไหนได้รับการฝึกฝนอย่างดี มีศิลปะ เชี่ยวชาญ ปฏิบัติดีและเป็นนักสู้ พระองค์จะรับไว้ในกองทัพ แม้พระราชกุมารถ้าไม่เป็นทหารที่ดีพระองค์ก็ไม่รับไว้ ดังนั้นผู้ที่ไม่ใช่กษัตริย์ก็ไม่ถูกกีดกันจากการเป็นทหาร มีพราหมณ์คนหนึ่ง ชื่อการณปาละทำงานก่อสร้างให้เจ้าลิจฉวี ภารทวาชพราหมณ์ แคว้นโกศล ดูแลนวรรณะ (นวกมมิก) ทานพราหมณ์ได้งานไม้ซุงในป่า โคปโกโมคคัลลานพราหมณ์อยู่อยู่กับการก่อสร้างที่ป้องกันเมืองราชคฤห์ แม้งาน เกษตรกรรม ทานกาฬิการทวาช ใช้ไถ ๕๐๐ บางโอกาสมีการสนทนาระหว่างพราหมณ์ทั้ง ๒ คือ วาเสฏฐะและภารทวาช กับ พระพุทธเจ้า ยืนยันว่า...ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามอาศัยโครัคชกรรมเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเรียกว่า ชาวนา ไม่เรียกว่า พราหมณ์” ใครก็ตามเลี้ยงชีพด้วยศิลปะหลายอย่าง ผู้นั้นเรียกว่า ช่างศิลปะ...ใครก็ตามอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเรียกว่า พ่อค้า ...ใครก็ตามเลี้ยงชีพด้วยการรับใช้คนอื่น ผู้นั้นเรียกว่า คนรับใช้ ...ใครก็ตามอาศัยทรัพย์ที่ลักขามาเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเรียกว่า โจร...ใครก็ตามอาศัยลูกศร และคัสตราเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเรียกว่า ทหารอาชีพ...ใครก็ตามเลี้ยงชีพด้วยการเป็นบุโรหิต ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ประกอบพิธีกรรม... ใครก็ตามปกครองท้องถิ่นและแคว้นแคว้น ผู้นั้นเรียกว่า พระราชา ไม่เรียกว่า พราหมณ์เหล่า พราหมณ์ที่ประกอบอาชีพทางแรงงาน เช่นที่ พราหมณ์ หูกุ เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่หลังตรัสรู้ได้ต้อนขปาลนิโครธแต่ประเภทของพราหมณ์ที่เลี้ยงชีพไม่ว่าอาชีพใดๆน่าจะเป็นพราหมณ์ประเภทสุดท้าย จันทาลพราหมณ์

²⁰ มหาศาล หมายถึงผู้มีทรัพย์มาก ขัตติยมหาศาลมีพระราชทรัพย์ ๑๐๐-๑,๐๐๐ โกฏิ พราหมณ์มหาศาล มีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ คหบดีมหาศาลมีทรัพย์ ๔๐ โกฏิ (ที.ม.อ. ๒๑๐/๑๕๓)

ในด้านการเมืองการปกครอง การเมืองการปกครอง มี ๒ แบบคือราชาธิปไตย และสามัคคีธรรมอย่างแรกกำลังเรืองอำนาจขึ้นและกำลังพยายามทำสงครามแผ่ขยายอำนาจและอาณาเขตออกไป หลายรัฐโดยเฉพาะที่ปกครองแบบสามัคคีธรรม (หรือสาธารณรัฐ) กำลังเสื่อมอำนาจลงไปเรื่อยๆ บางรัฐก็ถูกปราบปรามเข้าในรัฐอื่นแล้ว บางรัฐที่ยังเข้มแข็งก็อยู่ในสภาพตึงเครียดสงครามอาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้แม้แต่รัฐใหญ่ที่เรื่องอำนาจก็มีการขัดแย้งกันบ่อยๆ เช่นวัสถการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธมี ยานพาหนะคันงาม ๆ ขึ้นยานพาหนะคันงาม ๆ ออกจากกรุงราชคฤห์พร้อมด้วย ยานพาหนะคันงาม ๆ ในครั้งพุทธกาล หมู่บ้านพราหมณ์ (พราหมณ์-คาม) มีอยู่จำนวนมากกระจัดกระจายในมหาชนบทสำคัญโดยเฉพาะแคว้นใหญ่ๆ มคธและโกศล พราหมณ์มีอำนาจในการปกครองนั้นหมายความว่า ส่วนมากประชากรในหมู่บ้านเป็นพราหมณ์ มีหมู่บ้านที่อุทิศให้พราหมณ์ ท่านเหล่านั้นเป็นครุมีชื่อเสียงมีอำนาจการบริหาร แต่ไม่ได้ยินว่า มีหมู่บ้านกษัตริย์หรือแพทย์ วรรณะอื่นเลย หมู่บ้านพราหมณ์ เพราะพราหมณ์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตทางสังคม ในหมู่บ้าน บางหมู่บ้านเป็นของกษัตริย์ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแต่ครุพราหมณ์แม้ไม่ใช่หมู่บ้านหรือเมืองทั้งหมดก็จัดเป็นของพราหมณ์ นางเรเดวิทย์ แนะนำว่า ที่มีชื่อเช่นนั้นเพราะ พราหมณ์มีทรัพย์สินสมบัติมากเป็นพราหมณ์มหาศาล บางครั้งพระราชเจ้าจัดหาของใช้ประจำวันพระราชทานแต่พราหมณ์ เช่น อังกฤษ ได้รับค่าใช้จ่ายประจำวัน วันละ ๕๐๐ กหาปณะ มีหมู่บ้านปรากฏหลายที่ ในพระไตรปิฎก เช่น ที่ แคว้นมคธ ก็มี อัมพลนที ขานุมัตต สาลินทียา และ แคว้นโกศล มี นครวินทะรวมทั้งวัสถการพราหมณ์ ก็ดำรงตำแหน่งสำคัญเป็นที่ปรึกษาพระเจ้าอชาตศัตรูมีบทบาทด้านการเมืองช่วยให้พระเจ้าอชาตศัตรู ใจมดีและยึด เมืองเวสาลีได้ เช่น พราหมณ์โสณทัณฑะปกครองกรุงจัมปาแคว้นอังกฤษซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยง มากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหญ้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมคชพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย (ส่วนพิเศษ)²¹ และที่แคว้นโกศลจะมี

²¹ ที. ส. ๘/๓๐๐/๑๑๒

พราหมณ์คนสำคัญอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญบริวารลูกศิษย์ที่นับถือมากเช่นกัน จะเห็นว่าแคว้นใหญ่ๆ โดยเฉพาะโกศล และแคว้นมคธ มีการพระราชทานหมู่บ้าน เป็นของกำนัล ที่เรียกว่าหมู่บ้าน พราหมณ์ ผู้ทำประโยชน์ให้แคว้น ในอีกฐานะที่มีบทบาทต่อการเมืองการปกครอง จะมีพราหมณ์ที่เป็นปุโรหิต รับราชการเป็นมหาอำมาตย์ อำมาตย์ พราหมณ์ไปกษัตริย์ ปกครองเมืองอูกักฏฐะซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหญ้าอุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย(ส่วนพิเศษ) เช่นกัน

ในด้านการศึกษา ในด้านการศึกษา พราหมณ์มีบทบาทด้านการศึกษามากกว่าวรรณะอื่นๆ ในมหาโควินทสูตร ทิฆนิกาย มหาวรรค ท่านมหาโควินทพราหมณ์ บอกมนตรีแก่ พราหมณ์มหาศาล ๗ คน และพราหมณ์นหาดก ๗๐๐ คน ดังนั้นพราหมณ์นหาดก²² เป็นผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว เพราะในอาศรม ๔ ช่วงแรก ตอนเป็นมาณพหนุ่มต้องศึกษาเล่าเรียนเช่น อัสดลายณะมาณพ พราหมณ์หนุ่มที่สำวัตติ อายุแค่ ๑๖ ปีแต่เก่งพระเวทย์ หลายสาขา โดยการศึกษาคัมภีร์พระเวทย์ มีมาณพหลายคนเป็นผู้แตกฉานในพระเวทย์ทั้งที่อายุน้อย และมีครูอาจารย์ที่เป็นพราหมณ์หลายคนและมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมากเช่นกัน เช่น พราหมณ์ไปกษัตริย์²³ ในอูกักฏฐะเก่งพระเวทย์และมีลูกศิษย์หลายคน สามารถมีสำนักจัดการศึกษาเอง ครูพราหมณ์ ในแคว้นโกศลมักนัดประชุมปรึกษาหารือกัน จังก็พราหมณ์ ตารุกขพราหมณ์ ไปกษัตริย์พราหมณ์ ชานุสโสณิ และ โตเทยยะ และครูพราหมณ์คนอื่นๆ ประชุมกันหลายที่ แลกเปลี่ยนหารือกัน ครั้งหนึ่งประชุมที่ อิจฉานังคล หรือ ที่ มั่นสาภฏ หรือพราหมณ์พาวรี มีลูกศิษย์มาก

²² พราหมณ์นหาดก ในที่นี้หมายถึงพราหมณ์ที่สำเร็จการศึกษา และได้ผ่านพิธีอุปนัยเสร็จแล้ว (พ้นจากอาศรมที่ ๑ คือพรหมจารีแล้วเข้าสู่อาศรมที่ ๒ คือฤคฤคัส ตามคติของพราหมณ์ (ที.ม.อ. ๓๑๑/๒๗๖)

²³ พราหมณ์ไปกษัตริย์อายุยืนเกิน ๑๐๐ ปี ท่านอื่นๆที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปี สมัยพุทธกาล ได้แก่ พระมหากัสสปะ พระอนนท พระนางมหาปชาบดีโคตมี นางวิสาขา พราหมณ์พรหมายู พราหมณ์เสละ พราหมณ์พาวรี ทุกท่านมีอายุ ๑๒๐ ปี พระอนุรุทธะมีอายุ ๑๕๐ ปี พระพาลุละมีอายุ ๑๖๐ ปี

เช่นกัน มีหลักสูตรการศึกษาด้วย มีการเป็นผู้คงแก่เรียน มีการทรงจำมนตร์²⁴ จปไตรเพทพร้อมทั้งนิชัณฑุศาสตร์ เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์²⁵รู้ตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และการทำนายลักษณะมหาบุรุษ²⁶ ความสำคัญของการศึกษาวัดได้จากการมีชาติกำเนิดดี เป็นพหูสูต และเป็นบัณฑิต ถือว่าเป็นคุณสมบัติคนดี

ในด้านศาสนา ด้านศาสนา พราหมณ์มีหน้าที่บิณฑบาตเป็นผู้รักษาศาสนา พราหมณ์ที่สืบต่อกันมาโดยตรงได้พัฒนาคำสอนในด้านลัทธิพิธีกรรมต่างๆให้กลับซับซ้อนใหญ่โตโอ้อวดขึ้น พร้อมกับที่ไร้เหตุผลลงโดยลำดับการทำอย่างนี้ มิใช่เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านศาสนาเท่านั้น แต่มุ่งสนองความต้องการของผู้มีอำนาจที่จะแสดงเกียรติยศความยิ่งใหญ่ของตนประการหนึ่งและด้วยมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนที่จะได้จากผู้มีอำนาจเหล่านั้นอย่างหนึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนชักจูงให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น เพราะหวังผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินสมบัติและความสุขต่างๆพร้อมกันนี้ก็ก่อความ

²⁴ บทสวด (มนตร์) ในคัมภีร์พระเวท หมายถึงบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งรวบรวมเป็นหมวด ๆ เรียกชื่อว่า ฤคเวท ยજุรเวท สามเวท และอาถรรพเวท

²⁵ ที.ที.อ. ๒๕๖/ ๒๒๒ ไตรเพท หมายถึงคัมภีร์ ๓ ข้างต้น คือ ฤคเวท (อิรุเวท) ยજุรเวท และสามเวท (ส่วนอาถรรพเวท ปรากฏภายหลังจากการปรากฏของพระสูตรนี้)

นิชัณฑุศาสตร์ คัมภีร์ประเภทศัพท์มูลวิทยา (Etymology) คลังศัพท์ (Lexicon) หรืออภิธานศัพท์ (Glossary) ที่รวบรวมคำศัพท์ในพระเวทซึ่งเป็นคำยาก หรือคำที่เลิกใช้แล้ว นำมาอธิบายความหมาย เป็นส่วนหนึ่งของนิรุติ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า นิชัณฑุ

เกฏฐศาสตร์ คัมภีร์ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกัลปะ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ไกฏฐ

อักษรศาสตร์ คือ คัมภีร์ว่าด้วยสัทวิทยา (การเปล่งเสียง, การออกเสียง) และนิรุติ (การอธิบายคำศัพท์ โดยอาศัยประวัติและกำเนิดของคำ)

ประวัติศาสตร์ คือพงสาวดารเล่าเรื่องเก่า ๆ มักจะมีคำว่า สิ่งนี้ได้เป็นมาอย่างนี้

²⁶ที.ที.อ. ๒๕๖/๒๒๑ ศาสตร์ว่าด้วยลักษณะของบุคคลสำคัญมีพระพุทธรเจ้าเป็นต้น อันมีอยู่ในคัมภีร์พราหมณ์ ซึ่งเรียกว่า มนตร์ เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยผู้เป็นพระพุทธรเจ้า เรียกว่าพุทธรมนตร์ มีอยู่ ๑๖,๐๐๐ คาถา

เดือดร้อนแก่คนชั้นต่ำ พวกทาสกรรมกรที่ต้องทำงานหนักและการทารุณต่อสัตว์ด้วยการฆ่าบูชาัญญครั้งละเป็นจำนวนมากๆ ถ้าจะพูดถึงลักษณะศาสนาโบราณ พราหมณ์จะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เช่นการทำนายลักษณะ ในพระราชวัง ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ มีพราหมณ์ ๑๐๘ เข้าไปทำนายพระลักษณะ พราหมณ์ คนสำคัญมีการพระราชทานเบี้ยเลี้ยง ประจำวันด้วย หรือมีหน้าที่ในการตระเตรียม เครื่องบูชาัญญ หรือเช่นสรงทำพิธีกรรมต่างๆ ตรงดำเนินชีวิตทางศาสนาทั้งที่บางครั้งมีครอบครัว

ความสำคัญของสมณะในครั้งพุทธกาลถือว่า มีบทบาทมีความสำคัญ มาก เช่นกันได้รับความเคารพเกียรติจากพระมหากษัตริย์ หรือ ประชาชนทั่วไป มีการสร้างวัด อารามที่พักให้เป็นที่พัก เช่นอุทุมพิการาม ฐานที่มั่นนักบวชหลายประเภทก็จะอยู่ที่แตกต่างกันไป สมณะในสมัยนั้นมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับความเชื่อการปฏิบัติและทำประโยชน์ก็จะได้รับความเคารพในสมัยพุทธกาล เมืองสำคัญๆ จะมี ศูนย์กลางที่พัก (อาราม) ที่เป็นของนักบวช ศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุดน่าจะอยู่ที่ กรุงราชคฤห์ เรียกว่า อุทุมพริการาม ใหญ่พอให้นิครนธ์และบริวาร ๓๐๐๐ พัน พักได้ ที่นี้มีที่ให้ให้อาหารนกยูง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสุมาคธา มีแม่น้ำ ลับปิณีไหลผ่านใกล้ๆ ปริพพาชกคนสำคัญเช่น ท่าน อันนการะ วรธระ และสกุสุทายี พักที่นั่น บางครั้งมีบริวารแวดล้อมจำนวนมาก ที่เวสาลีมี ดินทุกขานุ เอก ปุณฺทริก ปริพพาชการาม ที่สาวัตถี มี มัลลิการาม ปริพพาชกเคยพักที่นั่นด้วย มี สมัยพพวาท ตั้งอยู่ท่ามกลางต้น ดินทุกะ มีปริพพาชกพักอยู่ที่นี่เช่นกัน เป็นอารามของนักบวชนอกศาสนา เช่นกันที่จัมปาก็มี ที่ โกสัมพี ก็มี ที่เมืองโกลิยะ หลีททวสน มีอารามเช่นกัน สมณะมีบทบาทในด้านต่างๆ

ในด้านการศึกษา สมณะที่มีบทบาทในการศึกษา ได้แก่ครูทั้ง ๖ ปุณณะ กัสสปะ เป็นต้น ท่านเหล่านั้น เป็นเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานานมีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก²⁷ (สงฺฆี เจว คณิ จ คณาจริ

²⁷ ที.ส. ๕/๑๕๑/๔๘-๕๐

โย จ ญาณโต ยสสสึ ติตถกโร สาธุสมมโต พุทฺชนสฺส รตฺตญฺญ จิรปพฺพชิตฺโต อทฺตคฺโต วโย อนุปฺปตฺโต) ถือว่ามีคุณูปการต่อการศึกษา แต่จะไม่เน้น ที่เป็นแบบอาชีวะเช่นพราหมณ์ที่ยังไม่ได้เป็นนักบวช นอกจาก ครูทั้ง ๖ แล้วยังมี ท่านอาฬารกาลามะและอุทกดาบส ที่พระโพธิสัตว์เคยประทับอยู่และทรงศึกษาภาคทฤษฎีและปฏิบัติอยู่ด้วย เคยปฏิบัติในฐานะศิษย์ ในส่วนการศึกษาของสมณะจะไม่เน้นเพื่อไปประกอบอาชีพแต่เป็นการศึกษา ที่เน้นในเรื่องภาคปฏิบัติ มีหลักสูตรที่ต้องสำเร็จเป็นขั้น ๆ แต่ถ้าเก่งเสมอ หรือ มากกว่าอาจารย์ก็จะได้เสนอให้เป็นอาจารย์รวมสำนัก

ในด้านศาสนา (จิตวิญญาณ) ในด้านศาสนาแน่นอนสมณะมีบทบาทโดยตรง แต่ทำหน้าที่เป็นผู้ออกบวชตัดขาดทางสังคมแสวงหาทางจิตวิญญาณ โดยส่วนมากจะทำหน้าที่สอนธรรมะที่ตัวเองได้รับและสั่งสอนศิษยานุศิษย์ จะต้องปฏิบัติวัตร ทรมารตน หรือ บำเพ็ญเพียรทางจิต

ในด้านสถานภาพทางสังคม ถ้าจัดสังคมตามวรรณะ ๔ สมณะไม่จัดอยู่ในวรรณะใดเลย สังคมจะให้เกิดภัยภัยของ สมณะจึงต้องอยู่ในกรอบตามที่ตนยอมรับ นับถือ สังคมจะบำรุงด้านปัจจัยสี่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค สถานภาพทางสังคม ปรากฏในวาเสฏฐสูตร

ในด้านเศรษฐกิจ มีสมณะที่ถึงพร้อมด้วยลาภนั้นหมายความว่าสมณะนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติดีได้รับการนับถือและนับเป็นสมณะชั้นดี เพราะฉะนั้นจึงได้รับของถวายแต่ที่ดีๆ แต่เศรษฐกิจในด้านอาชีวะ แล้วสมณะไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรที่เป็นเศรษฐกิจแต่สมณะก็ตอบแทนด้วยการสอนธรรมเรียกว่า แลกกันด้วย ทานคือการให้ ประชาชนต้องการธรรมะ บริจาคทาน สมณะต้องการอาหาร ต้องแสดงธรรมะ ให้แก่สังคมตอบแทน

ในการเมืองการปกครอง สมณะถือว่ามีบทบาทในการเมืองการปกครอง ทางอ้อมในแง่ช่วยคนในแคว้นนั้นประพฤติดีประพฤติชอบ และ ผู้ปกครองก็จะ

นับถือ สันทนาธรรมให้แก่วัดแก่นักชนชั้นปกครอง สมณะที่เป็นหัวหน้าหรือผู้นำจะ คำคุณศัพท์ ประเภทยศ หมายถึงมีนักบวชจำนวนมากห้อมล้อมและมีศฤงคารผู้มั่งมีมา เยี่ยมเยียนอยู่เป็นประจำ รวมทั้งที่ปรากฏอยู่ในหมู่ครูทั้ง ๖ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็น คณาจารย์ เป็นผู้มั่งมีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ คนจำนวนมากยกย่องกัน ว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาล ผ่านวัยยามาก บ่งบอกถึงความเป็นผู้ที่มั่งมีบทบาทในการปกครองหมู่คณะ

ประเภท สมณะพราหมณ์

ประเภทพราหมณ์ต่างๆ การแบ่งประเภทพราหมณ์ ๕²⁸ ในโทณพราหมสูตร พระพุทธเจ้าเห็นด้วยกับฤๅษีบัญญัติประเภทพราหมณ์ ๕ จำพวก และทรงอธิบายตรัสกับ โทณะพราหมณ์ โดยเหล่าถึงฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกเขาพราหมณ์คือ ฤๅษีอัฐภัก ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตตะ ฤๅษียมทักคิฤๅษีอังคิรส ฤๅษีภารทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ ฤๅษีภาค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนตร์บอกมนตร์ พวกพราหมณ์ใน ปัจจุบันนี้ขับตาม กล่าวตามซึ่งบทมนตร์ที่เก่าแก่ที่ท่านขับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้ แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง สาธยายได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ฤๅษีเหล่านั้นบัญญัติ พราหมณ์ ๕ จำพวกนี้ไว้ คือ

๑. พราหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม (พราหมณ์ที่มีความประพฤดิเสมอพรหม)
๒. พราหมณ์ผู้เสมอด้วยเทวดา (พราหมณ์ที่มีความประพฤดิเสมอเทวดา)
๓. พราหมณ์ผู้ประพฤดีดี (พราหมณ์ที่มีความ
ประพฤดีดี)
๔. พราหมณ์ผู้ประพฤดีทั้งดีและชั่ว (พราหมณ์ที่มี
ความประพฤดีทั้งดีและชั่วปนกัน)

²⁸ อ.บุญจก. (แปล) ๒๒/๑๕๒/๓๒๓

๕. พรหมณ์ผู้เป็นจันทาล (พรหมณ์ที่เป็นพรหมณ์จันทาล)

และพระพุทธเจ้า ได้อธิบายลักษณะของพรหมณ์ ๕ ประเภท คือ

พรหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม คือ พรหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายมารดา และฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูลเขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์²⁹เรียนมนตร์อยู่ตลอด ๔๘ ปี แสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยชอบธรรมเท่านั้น ไม่แสวงหาโดยไม่ชอบธรรม คือ เขาไม่แสวงหาด้วยกลฉ้อโกง ไม่แสวงหาด้วยพาณิชนกรรม(การค้าขาย) ไม่แสวงหาด้วยโครัชกรรม(การเลี้ยงโค) ไม่แสวงหาด้วยการเป็นนักรบ ไม่แสวงหาด้วยการรับราชการ ไม่แสวงหาด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเทียว ขอบทานอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์แล้ว โจนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุแล้วออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอย่างนี้มีเมตตา จิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ³⁰ทิศเบื้องล่าง³¹ ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็น มหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ฯลฯมีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิต อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่เธอเจริญ พรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติพรหมโลก

พรหมณ์ผู้เสมอด้วยเทวดา คือ พรหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายมารดา และฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้

²⁹ อนุ.ปญจก.ฎีกา ๓/๑๕๒/ ๓๑ โกมารพรหมจรรย์ หมายถึงพรหมจรรย์ที่ประพฤติสืบต่อมาตั้งแต่ยังเป็น เด็ก

³⁰ วิสุทธิ. มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕ ทิศเบื้องบน หมายถึงเทวโลก

³¹ วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕ ทิศเบื้องล่าง หมายถึงสัตว์นรก และนาค

เพราะอ้างถึงชาติตระกูลเขาประพจน์โกมารพรมจรรย์ ฯลฯ พราหมณ์นั้นมีบุตรหรือธิดาแล้ว จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์แล้วออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ก็ส่งตจากกาม ฯลฯ บรรลุดุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ เหนือเจริญฌานทั้ง ๔ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

พราหมณ์ผู้มีความประพจน์ดี คือ พราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูลเขาประพจน์โกมารพรมจรรย์ ฯลฯ พราหมณ์นั้นมีบุตรหรือธิดาแล้ว ปรารถนาความยินดีในบุตรหรือธิดานั้นแล ครอบครองทรัพย์สมบัติ ไม่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ดำรงอยู่ในความประพจน์ดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ไม่ล่วงละเมิดความประพจน์ดีนั้น เพราะเหตุดังนี้แล ชาวโลกจึงเรียกว่า พราหมณ์ผู้มีความประพจน์ดี

พราหมณ์ผู้ประพจน์ทั้งดีและชั่ว คือ พราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูลเขาประพจน์โกมารพรมจรรย์ เรียนมนตร์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ฯลฯ แสวงหาภรรยาโดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง แสวงหาด้วยการซื้อบ้าง แสวงหาด้วยการขายบ้าง แสวงหาพราหมณ์ที่เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำบ้าง สมสู่กับพราหมณ์บ้าง สตรีชั้นกษัตริย์บ้าง แพศย์บ้าง คูหรบ้าง จัณฑาลบ้าง นายพรานบ้าง ช่างสานบ้าง ช่างรถบ้าง คนชนขยะบ้าง สตรีมีครรภ์บ้าง สตรีมีลูกอ่อนบ้าง สตรีมีระดูบ้าง สตรีหมดระดูบ้าง พราหมณ์นั้นเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์เพราะต้องการความใคร่บ้าง เพราะต้องการความสนุกบ้าง เพราะต้องการความยินดีบ้าง เพราะต้องการบุตรบ้าง พราหมณ์ไม่ดำรงอยู่ในความประพจน์ดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ล่วงละเมิดความประพจน์ดีนั้น เพราะเหตุดังนี้แล ชาวโลกจึงเรียกว่า พราหมณ์ผู้มีความประพจน์ทั้งดีและชั่ว

พราหมณ์ผู้เป็นจันทาล คือ พราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูลเขาประพจน์โกมารพรมจรรย์ ฯลฯ เขาเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง พวกพราหมณ์ได้กล่าวกับเขาอย่างนี้ว่า ‘ท่านปฏินุญาว่าเป็นพราหมณ์ ผู้เจริญเพราะเหตุไร จึงเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง’ เขาตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ เปรียบเสมือนไฟไหม้ของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง แต่ไฟไม่ยึดติดกับสิ่งนั้น แม้ฉันใดถึงแม้พราหมณ์เลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่างก็จริง แต่พราหมณ์ก็ไม่ยึดติดกับการงานนั้น ฉะนั้นเหมือนกันพราหมณ์จึงเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง’ เพราะเหตุดังนี้แลชาวโลกจึงเรียกว่าพราหมณ์ผู้เป็นจันทาล แนนอนบรรดาพราหมณ์ทั้ง ๕ ประเภทนั้นพราหมณ์ที่ดีที่สุดเป็นประเภทที่ ๑ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าพราหมณ์ผู้เสมอด้วยพรม ผู้มีความบากบั่นมั่นคง เป็นผู้สูงส่งกว่าพราหมณ์เหล่านั้นและพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่เสพเมถุนธรรมแม้แต่จะฝันถึงก็ไม่มี³² และแย่งที่สุดเป็นประเภทสุดท้าย

ประเภท นักบวชต่างๆ ในสังคมอินเดียโบราณ การบวชถือเป็นวิถีชีวิตทางศาสนาอดนินิยม เป็นการสละชีวิตครองเรือนใช้ชีวิตไม่มีเรือน การบวชถือว่ามีมาก่อนสมัยพุทธกาล ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเช่นพระไตรปิฎก มีหลายคำที่ใช้สำหรับ สมณะ หรือ นักบวช สมณะ ปัพพชิต ภิกขุ อาชีวก นิคคณฐะ ปริพพาชก สาธุ มุณฑก สันนยาสิ ยติ โยคี โยคจจร มุนิ ตปสสะ อสิชฎิล พิจารณาจากรากศัพท์ที่ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ประเภทนักบวชก็แบ่งหรือเรียกตามความประพฤติแปลกบ้างตามเครื่องนุ่งห่ม

³² พ.ศ. ๒๕/๒๕๖/๕๖๕

บ้าง บางกลุ่มเที่ยวไปโดยไม่มุ่งห่มเสื่อผ้าเครื่องนุ่งห่มบางพวกใช้แค่ชุดเดียวบางพวก ประพศิตวัตรโดยปล่อยเล็บมือเล็บเท้าและขนรักแร้ยาว ขมวดผม บางพวกแปลกสุดๆ บุษบาฏฐีปีศาจ ถือบาตรทำจากกระดูกโหลกมนุษย์เที่ยวบิณฑบาตร บางพวกปล่อยขนงูมกยาว บางพวกจำพรรษาอยู่ที่โพรงไม้ซี้ฟันเขลอะ ศีรษะเปื้อนธูลี

สมณะ ผู้สงบ หมายถึงนักบวชทั่วไป แต่ในพระพุทธศาสนา ท่านให้ความหมายจำเพาะ หมายถึงผู้ระงับบาปได้แก่ พระอริยบุคคล และผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาป ได้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นพระอริยบุคคล นอกจากนั้นยังมีคำว่า **สามเณร** เหล่ากอแห่งสมณะ, บรรพชิตในพระพุทธศาสนาผู้ยังมีได้อุปสมบท เพียงแต่รับบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ถือสิกขาบท ๑๐ และกิจวัตรบางอย่างตามปกติ มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์, พระราहुลเป็นสามเณร องค์แรกในพระพุทธศาสนา **สามเณรี** สามเณรผู้หญิง, หญิงรับบรรพชาในสำนักภิกษุณี ถือสิกขาบท ๑๐ เหมือนสามเณร

สันยาสี น่าจะเป็นขั้นการใช้ชีวิตที่เป็นนักบวช ถัดมาจากวานปรัสถ์ ผู้สละโลกแล้วตามธรรมเนียมของศาสนาฮินดู ที่เรียกว่า **อาศรม** ตามลัทธิของพราหมณ์ ได้วางระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวฮินดูวรรณะสูง โดยเฉพาะวรรณะพราหมณ์ โดยแบ่งเป็นขั้นหรือช่วงระยะ ๔ ขั้น หรือ ๔ ช่วง เรียกว่า อาศรม ๔ กำหนดว่าชาวฮินดูวรรณะพราหมณ์ทุกคนจะต้องครองชีวิตให้ครบทั้ง ๔ อาศรมตามลำดับ (แต่ในทางปฏิบัติมีคนนักได้ปฏิบัติเช่นนั้น โดยเฉพาะปัจจุบันไม่ได้ถือกันแล้ว) คือ ๑. พรหมจารี เป็นนักเรียนศึกษาพระเวท ถือบรหมจรรย์ ๒. คฤหัสถ์ เป็นผู้ครองเรือน มีภรรยาและมีบุตร ๓. วานปรัสถ์ ออกอยู่ป่าเมื่อเห็นบุตรของบุตร ๔. สันยาสี (เขียนเต็มเป็นสันนยาสี) เป็นผู้สละโลก มีผ้านุ่งผืนเดียว ถือภาชนะขออาหารและหมอนน้ำเป็นสมบัติ จาริกภิกขาจารเรื่อยไปไม่ยุ่งเกี่ยวกับชาวโลก(ปราชญ์บางท่านว่าพราหมณ์ได้ความคิดจาก

พระพุทธศาสนาไปปรับปรุงจัดวางระบบของตนขึ้น เช่น สันยาสี ตรงกับภิกษุ แต่หาเหมือนกันจริงไหม) สันนยาสี แปลว่า ผู้สละโลก นับว่าสละที่สูงกว่า พวก วานปรัสถ์ เพราะวานปรัสถ์นั้น ยังมีครอบครัวผูกพันอยู่ได้ แต่สันนยาสี สละลูกสละเมียสละทรัพย์

สมบัติโดยสิ้นเชิงบำเพ็ญพรตทรามานตน อาศัยผู้อื่นเป็นอยู่อย่างเดียว เช่น เป็นทาสหรือเป็นมุนี วรรณะพราหมณ์นั้นก่อนที่จะสละโลกออกบวชเป็นสันนยาสี จะต้องผ่านความเป็นคฤหสฺถ์เสียก่อน คือต้องแต่งงาน มีลูกชายไว้ใช้หนี้บรรพบุรุษและสืบพืชพันธุ์ แล้วจึงออกบวชได้ เมื่อตัดสินใจออกบวชจึงเชิญพราหมณ์ผู้ใหญ่มาประชุม และทำพิธีบวช มีการอบรมเรื่องออกบวช การครองผ้า โกนหัว และมีการสวดมนต์กันอีกมากจึงสำเร็จเป็นสันนยาสี และมีสัมบัติอยู่ ๓ คือ ไม้เท้า บาตรและหนังกวางไม้เท้าสำหรับพยุงกายบาตรสำหรับภิกษาจารย์และหนังกวางปูนั่งปูนอน

ปริพาชก³³ นักบวชผู้ชายนอกพระพุทธศาสนาพวกหนึ่งที่มีอยู่จำนวนมากในชมพูทวีปชอบลัทธิไปในที่ต่างๆ ลำแดงทรรศนะทางศาสนาปรัชญาของตน เพศหญิงเรียกว่า ปริพาชิกา ศาสตราจารย์ริสเดวิด เปรียบเทียบปริพาชกของอินเดียเหมือนสอเฟิสต์ของกรีก (Sophist) ปริพาชกนี้มี ๒ ประเภท คือ เป็นพวกพราหมณ์ และ ไม่ใช่พราหมณ์ จะเห็นว่าพวกหลังนี้บวชในพระพุทธศาสนาจำนวนมากกว่าประเภทแรกในสมัยพุทธกาลปริพาชกมีคณะจารย์ใหญ่ในครั้งพุทธกาลเป็นท่านลัทธิชย เวลัญจุบุตรปริพาชก เป็นอาจารย์เก่าของท่านอุปติสสะและโกณฑิคือพระสารีบุตรและโมคคัลลานะ และได้รับพระราชทานอารามจากพระมหากษัตริย์ผู้ปกครอง ในสมัยนั้นคือ สุปปียะ นิโครธ ทิฆนขะ โปตลিপุตตะอนุคาร วรธาร สกุกุทายี โมลยสิวกะ อุปก มณฑิกปาตตะ สุตวา สามนทกะและสุสิมะ เป็นต้น ไนวสิขฐธรรมศาสตร์ กล่าวบรรยายลักษณะของปริพาชกไว้ว่า โกนหัวนุ่งผ้าผืนเดียว หรือนุ่งหนังกวางหรือใช้หญ้าซึ่งรวบถอนขึ้นมาเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มและนอนบนดิน ปริพาชกเกิดขึ้นแต่เมื่อไหร่ไม่มีหลักฐานแต่คาดว่าจะมีมาแต่สมัยฤคเวท หลักการที่ยึดถือไม่ว่าหญิงหรือชายทุกคนมีสิทธิ์เสมอภาคกันไม่มีความเหลื่อมล้ำเรื่องวรรณะ อายุที่

³³ วิ.ภ. ๓/๑๐๐๑/๒๕๑ ที่ชื่อว่า ปริพาชก ได้แก่ นักบวชชายคนใดคนหนึ่งผู้อยู่ในลัทธิปริพาชก ยกเว้นภิกษุและสามเณร และ ที่ชื่อว่า ปริพาชิกา ได้แก่ นักบวชหญิงคนใดคนหนึ่งผู้อยู่ในลัทธิปริพาชิกายกเว้นภิกษุณีสิกขมานา และสามเณรี

นิยมถือกันมากในสมัยนั้น เป็นความคิดเห็นที่ก้าวหน้ามาก กล่าวกันว่าก่อนสมัยพุทธกาล ไม่มากนักเพิ่งมารุ่งเรืองมากในสมัยพุทธกาลนั่นเอง แสดงว่าเวลานี้อินเดียกำลังเฟื่องฟู ด้วยการศึกษาศิลป ปรีพาชกมีอยู่ในหลายพระสูตรเช่น มหาสุกฺกัฏฐายีสูตร กล่าวว่า ปรีพาชกมีอยู่ทั่วไปในอินเดียสมัยนั้นและเป็นผู้ทำให้ประชาชนตื่นตัวในการศึกษาวิทยาการ ต่างๆ นักบวชประเภทนี้เป็นนักบวชพเนจรท่องเที่ยวสั่งสอนลัทธิศาสนาตนเรื่อยไปตลอด ๘-๙ เดือน บางคนปลิ้นปล้อนตลบตลึงเหมือนปลาไหล บางคนเป็นพวกฝ่าฝืนผิด คือละเมิดละเมิดพิถีพิถัน มีผู้เลื่อมใสศรัทธาสร้างศาลาที่พักสำหรับให้นักบวชนิภาสนทนากฎาปัญหาในลัทธิตน มีมัลลิการามเป็นศาลาหลังเดียวในพระอุทยานสวนมะพลับของพระนางมัลลิกาในเมืองสาวัตถี และศาลาที่พวกกษัตริย์ลิจฉวีแห่งเมืองเวสาฬหะสร้างไว้ในป่ามหาวัน เป็นศูนย์รวมของพวกปรีพาชก ป่าจัมปละในนครจำปาอันหอมตลบอยู่ด้วยดอกจำปา ตั้งอยู่ริมสระโบกขรณีที่พระนางคัศระรับสั่งให้ขุดขึ้น และโมรนิวาปสถานที่ให้เหยื่อแก่นกยูงที่เมืองราชคฤห์ และยังมีที่อื่นๆอีกหลายแห่ง ลัทธิศาสนาที่สร้างไว้ริมทางประจำหมู่บ้าน ที่ชนปรีพาชกไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พวกนักบวชที่เป็นผู้หญิงเรียกว่าปรีพาชิกา

บรรพชิต ผู้บวช, นักบวช เช่น ภิกษุ สมณะ ดาบส ฤๅษี เป็นต้น แต่เฉพาะในพระพุทธศาสนา ได้แก่ภิกษุและสามเณร (และภิกษุณี ลิกขมานา สามเณรี) มักใช้คู่กับคฤหัสถ์

ภิกษุ ชายผู้ได้อุปสมบทแล้ว, ชายที่บวชเป็นพระ, พระผู้ชาย; แปลตามรูปศัพท์ว่า ผู้ขอ หรือ ผู้มองเห็นภัยในสังขาร หรือ ผู้ทำลายกิเลส ภิกษุสาวกรูปแรก ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ ฝ่ายหญิงเรียกว่า ภิกษุณี มีพระนางปชาบดีโคตมี ภิกษุมีหลายความหมาย แปลตามศัพท์ว่า ผู้ขอ เพราะอาศัยการเที่ยวขอ และเหตุผลต่างๆอื่นๆ เพราะใช้ผืนผ้าที่ถูกทำให้เสียราคา๒ เพราะเรียกกันโดยโวหาร เพราะการปฏิญาณตน เพราะพระพุทธเจ้าทรงบวชให้ เพราะเป็นผู้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ เพราะเป็นผู้เจริญ

เพราะเป็นผู้มีสาระ เพราะเป็นผู้ยังต้องศึกษา เพราะเป็นผู้ไม่ต้องศึกษา เพราะเป็นผู้ที่
สงฆ์พร้อมเพรียงกันอุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ถูกต้อง สมควรแก่เหตุ
อาชีวก³⁴ แปลว่าบุคคลผู้เลี้ยงชีวิตโดยชอบหรือผู้แสวงหาอาชีพ เป็นลัทธิหนึ่งที่มีมาก่อน
พุทธกาล และสืบต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระเจ้าทศรถ พระปนัดดาของพระเจ้าอโศก
มหาราช คณะจารย์ใหญ่ของลัทธินี้ในครั้งพุทธกาลคือท่าน มกขลิโคศลเป็นนักบวช
ประเภทไม่นุ่งผ้า (unclothed) มีท่าน ชัมพูกาชีวก และท่านอุปกาสชีวก พวกอาชีวกนี้เป็น
นักบวชที่เปลือยพวกหนึ่งในครั้งพุทธกาลและใช้ทางตาลถอนผมเหมือนพวกนิครนถ์ เป็น
สาวกของมกขลิโคศล

นิครนถ์³⁵ นักบวชนอกพระพุทธศาสนาที่เป็นสาวกของนิครนถนาฏบุตร, นักบวชใน
ศาสนาเชนโดยมีท่านนิครนถนาฏบุตร คณะจารย์เจ้าลัทธิคนหนึ่งในจำนวนครูทั้ง ๖ มีคน
นับถือมาก มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น วรรณมานบ้าง พระมหาวิระบ้าง เป็นต้น ศาสนา
เชน ซึ่งยังมีอยู่ในประเทศอินเดีย พวกนี้มีชื่อเสียงในการโต้ตอบหลักปรัชญาได้คล่องไม่
แพ้ ปริพาชกพวกอื่นๆ นอกจากมหาวิระศาสดาลัทธินี้แล้วยังมีท่านสังกนิครนถ์ อาศัย
อยู่ในเมืองเวสาลี เป็นนักโต้ตอบ มักอวดตนอยู่เสมอว่า เป็นปราชญ์

³⁴ ทัศนิกาย สีสันวรรค แปล ๘/๑๖๗-๑๖๘/๕๔-๕๖ อ.ป.ญจก.อ. ๓/๒๔๓-๓๐๒/๕๔ คำว่า “อาชีวก”
เป็นคำเรียกนักบวชที่เปลือยพวกหนึ่งในครั้งพุทธกาล เป็นสาวกของมกขลิโคศล

ที่.ส.อ. ๑๖๘/๑๔๗อภิชาติ คือ การกำหนดหมายชนชั้น เช่น โจรเป็นกัณหาภิชาติ (สีดำ) นักบวชเป็นนิ
ลาภิชาติ (สีเขียว) นิครนถ์เป็นโลหิตาภิชาติ (สีแดง) คฤหัสถ์เป็นหลิททาภิชาติ (สีเหลือง) อาชีวกเป็นสุกกาภิชาติ
(สีขาว) นักบวชที่เคร่งวัตรปฏิบัติเป็นปรมสุกกาภิชาติ (สีขาวยิ่งนัก)

³⁵ที่.ส. (แปล) ๘/๑๖๖/๕๔-๕๕ นิครนถ์ทั้งหลาย หมายถึงนักบวชนอกพระพุทธศาสนาพวกหนึ่งมีนิครนถ์
นาฏบุตร เป็นเจ้าลัทธิ นักบวชเหล่านี้เรียกตัวเองว่านิครนถ์ เพราะปณิธานตนว่า เป็นผู้ไม่มีกิเลสเครื่องผูกพันไว้
ในวัฏฏสงสาร (ม.ม.อ. ๒/๓๑๒/๑๔๑, ม.ม.ฎีกา ๒/๓๑๒/๒๒๑) นักบวชเหล่านี้ เมื่อเจ้าลัทธิตายแล้วก็แตกเป็น
๒ พวก (ที่.ป.า. (แปล) ๑๑/๓๐๑/๒๔๕, ที่.ป.า.อ. ๓/๑๖๔/๑๐๘, ม.อ.อ. ๓/๔๑/๒๒) และคำว่านิครนถ์ ผู้เป็น
บุตรของนักฟ้อน (ที่.ส.อ. ๑๕๖/๑๓๒) ตบะ ๑. ความเพียรเครื่องเผาศาญกิเลส, การบำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดกิเลส ๒.
พิธีข่มกิเลสโดยการทรมานตัวของนักบวชบางพวกในสมัยพุทธกาล

อเจลก เป็นนักบวชประเภทเปลือยกายเป็นวัตร น่าจะเป็นชื่อรวมของพวกเขาเปลือยกายทุกชนิด ลูกศิษย์ของครูบูรณกัสสปะ มักขลิโคสาล นิครนถนาฏบุตร และอาชีวิกรวมเรียกว่าอเจลก ทั้งนี้³⁶ มีข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป มีกล่าวไว้ในมหาสัทนาทสูตร ที่ขนิกาณีสถิตชั้นฉวรรค

โยคาวจร ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร, ผู้ประกอบความเพียร, ผู้เจริญภาวนา คือกำลังปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานเขียนโยคาวจรก็มี

โยคี ฤๅษี, ผู้ปฏิบัติตามลัทธิโยคะ; ผู้ประกอบความเพียร

มุนี นักปราชญ์, ผู้สละเรือนและทรัพย์ สมบัติแล้ว มีจิตใจตั้งมั่นเป็นอิสระไม่เกาะเกี่ยวติดพันในสิ่งทั้งหลาย สงบเย็น ไม่ทะเยอทะยานผั่นไฟ ไม่แสพร่านห้วนไหว มีปัญญาเป็นกำลังและมีสติรักษาตน, พระสงฆ์หรือนักบวชที่เข้าถึงธรรมและดำเนินชีวิตอันบริสุทธิ์และมักจะหมายถึงฤๅษีที่ทรงคุณความรู้อย่างสูง มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว

ฤๅษีหรือดาบส อสิ, อสิ ผู้แสวงหาคุณความดี, ผู้ถ้อยบวช, ฤๅษี ผู้แสวงธรรม ได้แก่นักบวชนอกพระศาสนาซึ่งอยู่ในป่า, ซีไพร, ผู้แต่งคัมภีร์พระเวท ดาบส ที่เคยเป็นอาจารย์พระพุทธรองค์ คือ อาฬารดาบส และอุทกดาบส มีชื่อสถานที่บางแห่ง เกี่ยวกับ ฤๅษีไว้เช่น อสิคิสิบรรพต³⁷

ภูเขาชื่ออสิคิสิ เป็นภูเขาลูกหนึ่งในห้ำลูก ที่เรียกเบญจคีรี ล้อมรอบพระนครราชคฤห์ และ **อสิปตนมฤคทายวัน**³⁸ ป่าเป็นที่ให้อภัยแก่เนื้อ ชื่ออสิปตนะ อยู่ใกล้เมืองพาราณสี เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ถัมมจัก

³⁶ ที.ดับบลิว. รัส เดวิดส์. พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป. (กรุงเทพฯ : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕) หน้า ๑๓๒

³⁷ ที.ม. ๑๐/๑๒๘/๑๘๐

³⁸ ม.อ. ๑๔/๔๑๖/๓๓๑

กำปวตตนสูตร โปรดพระปัญจวัคคีย์ บัดนี้ เรียก สารนาถ มีวิธีการปฏิบัติบำเพ็ญตบะ
ธรรมแตกต่างกันออกไปแล้วแต่นิกายที่ตนสังกัดอยู่

ขฎิล นักบวชประเภทหนึ่ง คือนักบวชประเภทสันนยาสี³⁹ ที่มวยผมตั้งขึ้นสูง นักบวชผู้มี
ผมมุ่นเป็นชฎาเป็นนักพรตพวกหนึ่งที่เราเรียกว่า ฤๅษี⁴⁰ มีกิจวัตรประจำวัน ๒ คืออาบน้ำ
และบูชาไฟ และทำพิธีบูชาใหญ่เรียกว่ามหาญปีละครั้ง มักถือลัทธิบูชาไฟและอาบน้ำ
ล้างบาปเป็นแนวทางการสอนบริวารลูกศิษย์มี**ขฎิลสามพี่น้อง** คือ อรุณเวลกัสสปะ
นทีกัสสปะ คยากัสสปะ ผู้เป็นนักบวชประเภทขฎิล (ฤๅษีกัสสปะสามพี่น้อง) โดยมากเป็น
ดาบสที่เป็นวรรณะพราหมณ์ พวกนี้มักออกบวชไปตั้งอาศรมอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ นอกจากนัก
ข้างต้นแล้วนักบวชอื่นๆที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่มาก มุนทสวาก⁴¹ พวกสาวกของ
พวกโกณหวัลลัน มาคคันทิกะ⁴² เป็นชื่อของศาสนาเจ้าลัทธิ แต่หลักฐานเกี่ยวกับลัทธินี้ได้
ปรากฏมากนัก เตะคันทิกะ⁴³ พวกที่ถือไม้เท้า ๓ หัว พระพุทธศาสนาใช้เรียกพวก
ปริพาชก (ไม่ใช่ฤๅษี) ที่เป็นพราหมณ์ตามวินัยของคนพวกนี้ ไม่อนุญาตให้ไว้ผมยาวเป็น
กระเซิงอย่างพวกฤๅษี แต่จะต้องถอนผมจนเกลี้ยงทั้งหมดหรือไม่ก็เหลือไว้เป็นหย่อม ๓
หย่อมเท่านั้น อวิรุทธกะหรืออารุทธกะ⁴⁴ ผู้เป็นมิตรรายละเอียदनักบวชประเภทนี้ไม่รู้มาก
นัก โคตมกะ⁴⁵ พวกสาวกของโคตมะ นักบวชพวกนี้เป็นสาวกของพระเทวทัต ซึ่งเป็น

³⁹ พระวิเทศโพธิคุณ (ว.ป.วีรยุทธโท). **ตู้แดนพระพุทธรองค์ อินเดีย-เนปาล**. (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๔) หน้า ๒๑๓.

⁴⁰ ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖) หน้า ๓๔๓.

⁴¹ อ.ป.ญจ.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ มุนทสวาก หมายถึงสาวกของพวกนิครนถ์

⁴² วิ.อ. ๓/๑๓๒/๑๐๕, อ.ป.ญจ.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔ มาคคันทิกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้
ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁴³ เตะคันทิกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁴⁴ อารุทธกะหมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁴⁵ โคตมกะหมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

ลูกพี่ลูกน้องของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ตั้งลัทธิของตนขึ้นมาแข่งขันกับพระพุทธเจ้า เพราะคิดว่าพระวินัยย่อหย่อนเกินไป เทวธัมมิกะ⁴⁶ ผู้ประพจน์ธรรมของเทวดา ไม่มีรายละเอียดมากของนักบวชประเภทนี้ พวกกุกกุรวัตร⁴⁷ พวกประพจน์วัตรเยี่ยงสุนัข เช่นก่อนนั่งก็คู้ยเขี่ยเสียก่อนบริโภคในภาชนะที่วางไว้ ณ พื้นดิน ทำกริยาทำทางเหมือนสุนัข และพวกโควัตร⁴⁸ พวกประพจน์วัตรเพี่ยงดังโคมีชาวโกลิยชื้อปณณโกลิยนุตระเป็นตัวอย่าง ทำกริยาทำทางอาการเหมือนโคทุกอย่าง⁴⁹ ยติ โยคี และ โยคาวจร มักพบหรือปรากฏในอรรถกถาพระไตรปิฎก เช่นวิสุทธิมรรค เป็นต้น ไม่ค่อยมีในพระไตรปิฎกมากนัก และ นักบวชกลุ่ม นิครณธ์ อาชีวก สันนยาสิ ตปสหรือดาบสและชฎิล พระพุทธเจ้าไม่เคยใช้เรียกนักบวชในทางพระพุทธศาสนา โดยสรุป นักบวชในครั้งพุทธกาลจัดประเภทเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่สวมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม (clothed group) และ กลุ่มที่ไม่สวมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม (unclothed group) ทั้งสองกลุ่มมีเป้าหมายพันทุกซ์แต่ ความคิดและอุดมคติต่างกัน มีผลต่อวิถีชีวิต และอุดมคติ และนำไปสู่ข้อปฏิบัติที่แตกต่างกัน

นอกจากนักบวชที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมี นักบวชระดับคณาจารย์ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้ชี้ชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก ได้แก่ ครุทั้ง ๖⁵⁰ คือ ท่านครุปุณณะ กัสสปะ มีลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ (อภิก

⁴⁶ เทวธัมมิกะหมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

⁴⁷ ม.ม. ๑๓/๓๕/๓๗ ผู้ประพจน์กุกกุรวัตร หมายถึงผู้ประพจน์เลียนแบบสุนัข หรือทำกริยาอาการเหมือนสุนัขทุกอย่าง ม.ม.อ. ๒/๓๘/๓๕

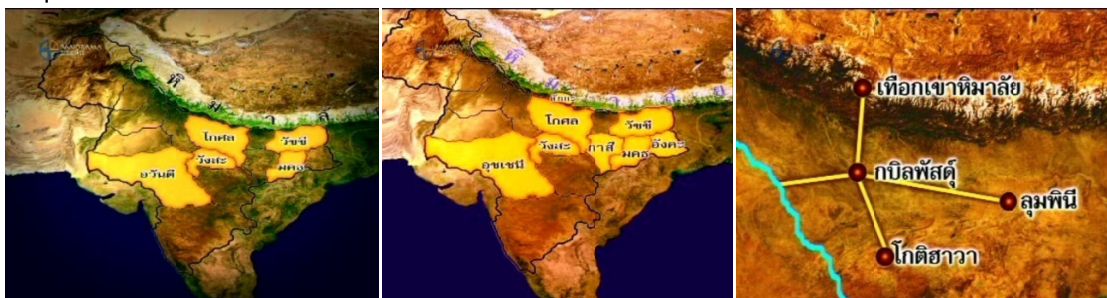
⁴⁸ ม.ม. ๑๓/๓๕/๓๗

⁴⁹ ม.ม.อ. ๒/๓๘/๓๕ ผู้ประพจน์โควัตร หมายถึงผู้ประพจน์เลียนแบบโค คือ ผูกเขา ผูกหางเที่ยวไปกับฝูงโค

⁵⁰ ที.ที.อ. ๑/๑๕๑/๑๓๐, ม.ม.อ. ๒/๓๑๒/๑๔๐ คำว่า ปุณณะ เป็นชื่อของเขา เหตุที่ชื่อนั้นเพราะเขาเป็นทาสคนที่ครบร้อยพอดี คำว่า กัสสปะ เป็นชื่อ โคตร รวมทั้งชื่อและโคตรเรียกว่า ปุณณกัสสปะ

รียาวาทะ) ท่านครุฑมักขลิ โคศาลเจ้าสำนักอาชีวก มีลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย (นัตถิกวาทะ) ครูอชิตะเกสกัมพล มีลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ (อุจเฉทวาทะ) ท่านครูปกุธะ กัจจายนะ มีลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย (นัตถิกวาทะ) ครุณิครนถ์ นาฏบุตร มีลัทธิที่ถือว่าการทรมานตนเองเป็นการเผากิเลส (อัตตกิลมณานิโยค) ครูสัณชัย เวลัญจบุตร มีลัทธิที่หลบเลี่ยงไม่แน่นอน (อมราวิกเขปวาทะ)

สมณะพราหมณ์ในครั้งพุทธกาล

สมณะและพราหมณ์ในครั้งพุทธกาลมีจำนวนมากที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะสูตรต้นตปิฎก ส่วนนี้จะขอกล่าวถึงพราหมณ์ก่อน โดยส่วนมากจะอยู่แคว้นใหญ่ๆ เช่น แคว้นมคธ แคว้นโกศล และ แคว้นวัชชี พราหมณ์มีอยู่มากในแคว้นมคธ พราหมณ์หฤหชาติ⁵¹ สุนิพราหมณ์ และวัสสการพราหมณ์⁵² ภูฏันทตพราหมณ์ อยู่ที่ชาณุมัตต⁵³ ปาราสีริยพราหมณ์ ที่กัชชังคลานิคม⁵⁴ โสณทัณฑพราหมณ์อยู่ที่เมืองจัมปาแคว้นอังคะ⁵⁵ โคปกโมคคัลลานพราหมณ์⁵⁶ ธัญญชาณี

ที่.ส.อ. ๑/๑๕๒/๑๓๑, ม.ม.อ. ๒/๓๑๒/๑๔๐ คำว่า มักขลิ เป็นชื่อที่ ๑ ของเขา เหตุที่มีชื่อนี้อย่างนั้นเพราะเขาเป็นคนถือหมอน้ำมันเดินตามทางที่มี เปือกตม มักจะได้รับคำเตือนจากนายว่า มา ขลิ (อย่าลื่นนะ) คำว่า โคศาล เป็นชื่อที่ ๒ เพราะเขาเกิดใน โรงโค

⁵¹ พ.อ.อ. ๔/๕๕ พราหมณ์หฤหชาติ เป็นพราหมณ์โดยชาติกำเนิด พราหมณ์นี้มีทิวฎีว่า “สิ่งที่เห็นแล้วเป็นมงคล” ชอบ เทียววาทว่า หิหิ เพราะความถือตัวและเพราะความโกรธ

⁵² ที่.ม. ๑๐/๑๓๑-๑๓๕๘/๖๕-๖๘

⁵³ ที่.ส.อ. ๕/๓๒๓/๑๒๕ ภูฏันทตบุตร

⁵⁴ ม.อ. ๑๔/๔๕๓/๕๐๔

⁵⁵ ที่.ส.อ. ๕/๓๐๐/๑๑๑ โสณทัณฑบุตร

พราหมณ์⁵⁷ ในส่วนแคว้นโกศลจะมีพราหมณ์มหาศาลมีชื่อเสียงในสังคมเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าปดุงครองแคว้นโกศلدั่งปรากฏในว่า พราหมณ์มหาศาลชาวโกศลจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้แก่เฒ่า สูงอายุ เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับแล้ว ทั้งนี้ พวกเขาก็นำไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพราหมณ์ทั้งหลาย⁵⁸ยังนิยมปฏิบัติธรรมเนียมของพราหมณ์สมัยโบราณอยู่หรือไม่พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าพราหมณ์ทั้งหลายไม่นิยมปฏิบัติธรรมเนียมของพราหมณ์สมัยโบราณ⁵⁹ จึงก็พราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านโอบาสาทะ ตารุกขพราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านอิจฉานังคละ โปกขรสาติพราหมณ์อยู่ที่เมืองอุกกัฏฐะ ชาณุสโสณพราหมณ์อยู่ที่กรุงสาวัตถี โตทยพราหมณ์อยู่ที่หมู่บ้านตุติ พราหมณ์ทั้ง ๕⁶⁰ เป็นพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าเสนทิโกศล⁶¹ วาเสฏฐพราหมณ์ และมหาโควินทพราหมณ์ โลหิจจพราหมณ์อยู่บ้านสาละวติกา⁶² สังคารวพราหมณ์⁶³ พาวรีพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ใหญ่ตั้งอาศรมสอนไตรเพทแก่ศิษย์ได้ส่งศิษย์ ๑๖ คนไปถามปัญหาพระศาสดาเพื่อจะทดสอบว่าพระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธะจริงหรือไม่ ภายหลังได้รับคำตอบแล้วศิษย์ชื่อปิงคิยะ ซึ่ง

⁵⁶ ม.อ. ๑๔/๗๕/๘๕ โลกปโมกคัลลสูตร

⁵⁷ ม.ม. ๑๓/๔๓๓/๕๕๘ สังการวสูตร นางอาศัยอยู่ในบ้านชื่อปัจจลกับปะ

⁵⁸ อ.ป.ญ.ก. (แปล) ๒๒/๑๕๒/๓๒๓ อังแล้วข้างต้น พราหมณ์ มี ๕ จำพวก คือ (๑) พรหมสมพราหมณ์ (พราหมณ์ที่มีความประพฤติเสมอพรหม) (๒) เทวสมพราหมณ์ (พราหมณ์ที่มีความประพฤติเสมอเทวดา) (๓) มรียาทพราหมณ์ (พราหมณ์ที่มีความประพฤติดี) (๔) สัมภินนรียาทพราหมณ์ (พราหมณ์ที่มีความประพฤติทั้งดีและชั่วปนกัน) (๕) พราหมณ์จันฑาลพราหมณ์ (พราหมณ์ที่เป็นพราหมณ์จันฑาล)

⁵⁹ บ.สุ. ๒๕/๒๘๖/๕๖๓

⁶⁰ ม.ม. ๑๓/๔๕๔/๕๗๒ วาเสฏฐสูตร

⁶¹ ที.สี.อ. ๑/๕๑๕/๓๓๒, ม.ม.อ. ๒/๔๕๔/๓๐๕

⁶² ที.สี. ๕/๕๐๑/๒๒๑ โลหิจจสูตร

⁶³ ส.ม. ๑๕/๒๓๖/๑๘๐ สังการวสูตร อ.ท.สก. ๒๔/๑๖๕/๓๐๔

เป็นหลานของท่านได้กลับมาเล่าเรื่องและแสดงคำตอบปัญหาของพระศาสดาทำให้ท่านได้บรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามี พาวรีพราหมณ์อยู่ที่สุภ⁶⁴ ร่มกพราหมณ์อยู่ที่เอสุกริ⁶⁵ อัคคิกการทวาชพราหมณ์อยู่ที่สาวัตติ⁶⁶ และแคว้นอื่นๆ ที่ปรากฏที่แคว้นวัชชี การณปาลีพราหมณ์⁶⁷ ปิงคยานีพราหมณ์⁶⁸ การทวาชโคตรพราหมณ์อยู่ที่ นิคมของชาวกรุงซึ่งอภัยมาสัณณะ แคว้นกรุง⁶⁹ พรหมายุพราหมณ์อายุ ๑๒๐ ปี⁷⁰ เป็นผู้เชี่ยวชาญไตรเพทอยู่ณเมืองมิลิตาในแคว้นวิเทหะได้ส่งศิษย์มาตรวจดูหาบุรุษลักษณะของพระพุทธเจ้าต่อมาได้พบกับพระพุทธเจ้า ทูลถามปัญหาต่างๆ มีความเลื่อมใส และได้บรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามีโมกขพราหมณ์อยู่แคว้นพาราณสี⁷¹ หลังพุทธปรินิพพานไม่นานพึงธรรมท่านอุเทนแล้วเลื่อมใสสร้างโรงฉันถวายเป็นสังฆทาน ด้วยเบญจัตถน ปาราสิริยพราหมณ์ อยู่ณนิคมกัชชังคลา⁷² เสลพราหมณ์อาศัยอยู่ที่ป่าอาปนนิคม แคว้นอังคุตตราปะ⁷³ โทณ

⁶⁴ พ.ศ. ๒๕/๔๘๓-๔/๗๓๕ พราหมณ์พาวรีผู้เรียนจบมนตร์ บรรณาคามเป็นผู้ไม่มีกังวลจึงเดินทางออกจากแคว้นโกศลอันรื่นรมย์ไปสู่ทักษิณาลาชนบทท่านอาศัยอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวรีอันเป็นพรมแดนแคว้นอัสสะและแคว้นมูพกะต่อกัน (เลียงชีพ) อยู่ด้วยการเที่ยวภิกษาและผลไม้

⁶⁵ ม.ม. ๑๒/๒๗๓/๒๕๕ ปาสราลิสสูตร

⁶⁶ ส.ส. ๑๕/๑๔๔/๒๗๓ อัคคิกสูตร

⁶⁷ อ.ป.ญ. ๒๒/๑๔๔/๓๓๐ การณปาลีสูตร

⁶⁸ อ.ป.ญ. ๒๒/๑๔๔/๓๓๐ การณปาลีสูตร ปิงคยานีพราหมณ์ คือพราหมณ์ผู้เป็นอริยสาวก ผู้บรรลุนาคามีผล เล่ากันว่า พราหมณ์ผู้นี้ทำกิจวัตรประจำวันโดยการนำของหอม ระเบียบ ดอกไม้ไปบูชาพระศาสดาเป็นประจำ (อ.ป.ญ.ก.อ. ๓/๑๔๔/๗๕)

⁶⁹ ม.ม. ๑๓/๒๐๗/๒๔๕ มัคคินทียสูตร

⁷⁰ ม.ม. ๑๓/๓๘๓/๔๗๑ พรหมายุสูตร พราหมณ์ชื่อพรหมายุอาศัยอยู่ในกรุงมิลิตาเป็นคนชรา เป็นคนแก่ เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับจนมีอายุถึง ๑๒๐ ปีนับแต่เกิด รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิพนธ์ทศศาสตร์ เกณศาสตร์ อักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และลักษณะมหาบุรุษ และ พราหมณ์ที่มีอายุขึ้นเกิน ๑๐๐ ปี สมัยพุทธกาล ได้แก่ พราหมณ์ไปกขรสาดี พราหมณ์พรหมายุ พราหมณ์เสละ พราหมณ์พาวรี ทุกท่านมีอายุ ๑๒๐ ปี

⁷¹ ม.ม. ๑๓/๔๑๒/ ๕๑๕ โมกขพราหมณ์สูตร

⁷² ม.อ. ๑๔/๔๕๓/๕๐๔

พราหมณ์อยู่ที่เมืองกุสินาราแคว้นมัลละ⁷⁴มีบทบาทสำคัญครั้งแจกพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และบางท่านไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ใด นอกจากนี้ยังมีชายหนุ่มชายรุ่นคนรุ่นหนุ่ม มักใช้แก่ชายหนุ่มในวรรณะพราหมณ์ สุภมาณพเป็นบุตรโตเทยยะพราหมณ์⁷⁵ วาเสฏฐมาณพและภาวทวาชะมาณพ⁷⁶ อัมพัฏฐมาณพ⁷⁷ศิษย์ไปกขรสาติพราหมณ์ สคารวมาณพ⁷⁸อยู่ที่ปัจฉกกับปะอุตตรมาณพ⁷⁹ศิษย์ของปาราสีริยพราหมณ์ที่กัชชังคลานิคม ศิษย์จำนวน ๑๖ คน ของพราหมณ์พาวรี มีอชิตมาณพเป็นต้น⁸⁰ ที่ไปทูลถามปัญหาแก่พระศาสดา ที่ป่าสาณเจตีย์ ชตุกัณณิมาณพ ศิษย์คนหนึ่งจำนวน ๑๖ คน ของ

⁷³ ม.ม. ๑๓/๓๕๓/๔๕๒ เสดสูตร ท่านเป็นผู้มีความรู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆนทศาสตร์ เกฏกศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และการทำนวยลัทธิมะมหาบุรุษ ทั้งยังเป็นอาจารย์สอนมนตร์แก่มาณพจำนวน ๓๐๐ คนอีกด้วย

⁷⁴ ที.ม. ๑๐/๒๓๓/๑๓๘

⁷⁵ ที.ส. ๕/๔๔๔/๑๕๓ สุกสูตร สุภมาณพเป็นบุตรของโตเทยยะพราหมณ์ผู้ตระหนี่ อยู่ที่หมู่บ้านคฤท ขัตตกรังสาวัตถิ (ที.ส.อ. ๔๔๔/๓๑๘)

⁷⁶ ม.ม. ๑๓/๔๕๔/๕๗๒ วาเสฏฐสูตร

⁷⁷ ที.ส. ๕/๒๕๖/๘๘ อัมพัฏฐสูตร เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ จบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆนทศาสตร์ เกฏกศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และการทำนวยลัทธิมะมหาบุรุษ อาจารย์ยกย่องและตัวเขาก็ยอมรับในวิชา ๓ ประการอันเป็นของอาจารย์ของตนว่ารู้เท่ากันกับที่อาจารย์รู้

⁷⁸ ม.ม. ๑๓/๔๗๓/๕๕๘ สังการวสูตร สังการวมาณพอาศัยอยู่ในบ้านปัจฉกกับปะ จบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆนทศาสตร์ เกฏกศาสตร์ พร้อมอักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์ เข้าใจตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลัทธิมะมหาบุรุษ

⁷⁹ ม.ม. ๑๓/๓๔๘/๔๗๒ พรหมายุสูตร มาณพนี้เป็นศิษย์ของพรหมายุพราหมณ์ จบไตรเพทพร้อมทั้งนิฆนทศาสตร์ เกฏกศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลัทธิมะมหาบุรุษ

⁸⁰ พ.สุ. ๒๕/๑๐๓๕/๖๔๕

พราหมณ์พาวรี ที่ไปทูลถามปัญหาแก่พระศาสดา ที่ป่าสาณเจตีย์ และสิงคาลกมาณพ⁸¹ ไหว้ทิศทั้งหลาย

นอกจากพราหมณ์แล้วยังมีสมณะในครั้งพุทธกาล ก็ถือว่ามากมายเช่นกันแบ่งตามประเภทที่ปรากฏอยู่ในแคว้นต่างๆ ที่ปรากฏอยู่มาก ได้แก่ ปริพาชกนักบวชผู้ชาย นอกพระพุทธศาสนาพวกหนึ่งในชมพูทวีปชอบสัจจรไปในที่ต่างๆ ลำแดงทรรคนะทางศาสนาปรัชญาของตน ดิมพรุกขปริพาชก⁸² โมฬียสีกปริพาชก⁸³ สกกุลทายิปริพาชก⁸⁴ โปตลิตตปริพาชก⁸⁵ สุตติมาปริพาชก⁸⁶ ชัมพูชาทกปริพาชก⁸⁷ สามันตทกปริพาชก⁸⁸ สุกุมุขปริพาชก⁸⁹ วัจฉโคตรปริพาชก⁹⁰ ที่ปรากฏอยู่มากและฐานที่มั่นอยู่ที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ นิโครธปริพาชก⁹¹ สกกุลทายินปริพาชก⁹² อันคาราปริพาชก⁹³ ปริพาชกผู้มีชื่อเสียงหลายท่าน คือ อันนการะ วรตระ สกกุลทายี และปริพาชกที่มีชื่อเสียงอื่นๆ อาศัยอยู่ที่อารามของปริพาชก ริมฝั่งแม่น้ำสัปปีนิ⁹⁴ ที่ชนขปริพาชก⁹⁵ สุปปี

⁸¹ ที.ปา. ๑๑/๒๔๒/๑๕๕ สิงคาลกสูตร

⁸² ส.นิ. ๑๖/๑๘/๓๐ ดิมพรุกขสูตร

⁸³ ส.สพ. ๑๘/๒๖๕/๓๐๑ คำว่า สีกะ เป็นชื่อตัว ส่วน โมฬียะ เป็นชื่อเล่น เพราะชอบไ้ผมจุก (ส.สพ.อ. ๓/๒๖๕/๑๔๒)

⁸⁴ ม.ม. ๑๓/๒๓๓/๒๓๘ มหาสกกุลทายีสสูตร

⁸⁵ อ.จตุ. ๒๑/๑๐๐/๑๕๐ โปตลิตตสูตร

⁸⁶ ส.นิ. ๑๖/๗๐/๑๔๓ สุตติมาปริพาชกสูตร

⁸⁷ ส.สพ. ๑๘/๓๑๔-๓๒๕/๓๓๕-๓๔๖ ชัมพูชาทกสังยุต

⁸⁸ ส.สพ. ๑๘/๓๓๐/๓๔๘ สามันตทกสังยุต

⁸⁹ ส.ข. ๑๓/๓๔๑/๓๔๗ สุกุมุขีสสูตร

⁹⁰ ม.ม. ๑๓/ ๑๘๕/๒๑๕ จุฬวัจฉโคตตสูตร

⁹¹ ที.ส. ๕/๔๐๔/๑๗๓ มหาสีหนาทสูตร

⁹² ม.ม. ๑๓/๒๓๓/๒๓๘ มหาสกกุลทายีสสูตร

⁹³ ม.ม. ๑๓/๒๓๓/๒๓๘ มหาสกกุลทายีสสูตร

⁹⁴ อ.จตุ. ๒๑/๑๘๕/๒๖๔

ปริพาชก⁹⁶ มีพรหมทัตตมาณพลูกศิษย์ และที่เมืองสาวัตถี ไปภูฏปาทปริพาชก⁹⁷ อุกคาหมานะปริพาชก สมณมุนตีกาบุตร⁹⁸ เวณสปริพาชก⁹⁹ และที่อื่นๆ ภัคควโคตรปริพาชก¹⁰⁰ ที่อนุปิยแคว้นมัลละ สุภัททปริพาชก¹⁰¹ ที่มาคันทียะ สันทกปริพาชก¹⁰² อยู่ที่แคว้นวังสะ โมฬียสีกะปริพาชก¹⁰³ และ นักบวชหรือสมณะ ประเภตนิครนถ์ สัจจกนิครนถ์¹⁰⁴ ทิมตปัสสีนิครนถ์¹⁰⁵ และ นักบวชประเภทชีเปลือยอเจลลกัสสปอเจลล¹⁰⁶ ที่แคว้นวัชชี โกรกัชัตตียะอเจลล¹⁰⁷ อยู่ที่ดินคมนาของชาวญลูลู ชื่ออุตตรกาการมัชฌกะอเจลล¹⁰⁸ ปาฏิกบุตรอเจลล¹⁰⁹ นักบวชประเภทอาชีวก ๓ คน คือ (๑) นันทะ วัจณะ (๒) กิสะ สังกัจจะ (๓) มกขลิ โคสาล¹¹⁰ นันทวัจฉอาชีวก¹¹¹ อุปกาชี

⁹⁵ ม.ม. ๑๓/๒๐๑/๒๓๕ ที่มนขสูตร

⁹⁶ ที.สี. ๕/๑/๑พรหมชาลสูตร สาวกของครูสัทธชัย เวลัฏฐบุตร เป็นนักบวชปริพาชกนิกายหนึ่งที่นุ่งผ้าขาว (ที.สี.อ. ๑/๓๕)

⁹⁷ ที.สี. ๕/๔๐๖/๑๓๕ ไปภูฏปาทสูตร

⁹⁸ ม.ม. ๑๓/๒๖๐/๓๐๗ สมณมุนตีกาบุตร

⁹⁹ ม.ม. ๑๓/๒๗๘/๓๓๑ เวณสสูตร

¹⁰⁰ ที.ปา. ๑๑/๑/๑

¹⁰¹ ที.ม. ๑๐/๒๑๒/๑๖๐

¹⁰² ม.ม. ๑๓/๒๒๓/๒๖๐ สันทกสูตร

¹⁰³ ส.สพ. ๑๘/๒๖๕/๓๑๐ คำว่า สีกะ เป็นชื่อตัว ส่วน โมฬียะ เป็นชื่อเล่น เพราะชอบไฉ่ผมจุก (ส.สพ.อ. ๓/๒๖๕/๑๔๒)

¹⁰⁴ ม.ม. ๑๒/๓๕๓/๓๘๘ ฐพัสัจจกสูตร

¹⁰⁵ ม.ม. ๑๓/ ๕๖/๕๓ ทิมตปัสสี หมายถึงนิครนถ์ผู้มีชื่อนั้นเพราะเป็นผู้บำเพ็ญตบะมานาน (ม.ม.อ. ๒/๕๖/๓๕)

¹⁰⁶ ที.สี. ๕/๓๘๑/๑๖๑

¹⁰⁷ ที.ปา. ๑๑/๗/๗

¹⁰⁸ ที.ปา. ๑๑/๑๑/๑๐

¹⁰⁹ ที.ปา. ๑๑/๑๕/๑๓

¹¹⁰ ม.ม. ๑๓/ ๒๓๖/๒๓๗ สันทกสูตร

วก¹¹² อาชีวกผู้เป็นบุตรของนายปัญญนักบวชประเภทชฎิล ชฎิลสามพี่น้อง¹¹³ คือ อรุ
เวลกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ เกณียชฎิล และนักบวชประเภทอื่นๆที่ปรากฏในอัง
คุตตรนิกาย อาชีวก¹¹⁴ มุณฑาสว¹¹⁵ ชฎิลกะ¹¹⁶ ปริพาชก¹¹⁷ มาคัณทิกะ¹¹⁸ เตคัณทิ
กะ¹¹⁹ อารุทธกะ¹²⁰ โคตมกะ¹²¹ เทวธัมมิกะ¹²²

ฉบับหน้าจะได้นำเสนอความเชื่อ ข้อปฏิบัติ และจุดหมายสูงสุด ของสมณ
พราหมณ์ รวมทั้งพระพุทธรูปเจ้ากับสมณพราหมณ์เหล่านั้น

¹¹¹ อก.ม. ๒๒/๕๗/๕๔๓ นพิชาตีสสูตร อก.มก.ฎีกา ๓/๕๗/๑๕๐ สวากของอเจลก หมายถึงสวากของ
อาชีวก (นักบวชเปลือย) ซึ่งถือได้ว่าตนมีจิตขาวสะอาดบริสุทธิ์กว่า พวกนิครนถ์และยกย่องผู้ทำให้ปัจจัยแก่ตนว่า
ประเสริฐกว่าพวกนิครนถ์เช่นกัน

¹¹² ม.ม. ๑๒/๒๘๕/๓๑๐

¹¹³ วิ.ม. ๔/๓๗/๔๗ ชฎิลกะ หมายถึงดาบส อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔

¹¹⁴ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๓/๔๐๕ หมายถึงนักบวชเปลือย อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔

¹¹⁵ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๕/๔๐๖ มุณฑาสว หมายถึงสวากของพวกนิครนถ์ อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/
๕๔

¹¹⁶ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๖/๔๐๖ ชฎิลกะ หมายถึงดาบส อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔

¹¹⁷ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๗/๔๐๖ ปริพาชก หมายถึงนักบวชผู้แต่งผ้า อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔

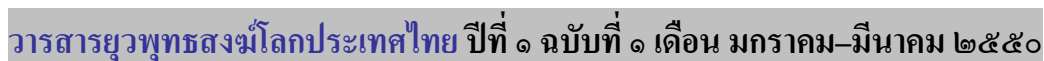
¹¹⁸ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๘/๔๐๖ มาคัณทิกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอก
พระพุทธศาสนา วิ.อ. ๓/๑๓๒/๑๐๕, อก.ปญจก.อ. ๓/๒๕๓-๓๐๒/๕๔

¹¹⁹ อก.ปญจ. ๒๒/๒๕๙/๔๐๖ เตคัณทิกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

¹²⁰ อก.ปญจ. ๒๒/๓๐๐/๔๐๖ อารุทธกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

¹²¹ อก.ปญจ. ๒๒/๓๐๑/๔๐๖ โคตมกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

¹²² อก.ปญจ. ๒๒/๓๐๒/๔๐๖ เทวธัมมิกะ หมายถึงพวกเดียรถีย์ คือนักบวชผู้ถือลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา

- 67 -

ที่มาของชื่อ

โดย...สุชนา ยาสุกแสง

ความนำ

ที่มาของชื่อ เป็นเรื่องราวที่บอกว่า ชื่อที่ได้รับการตั้งนั้น มีเหตุมาจากอะไรบ้าง หรือบ่งบอกว่า เหตุที่ได้ชื่อว่าเช่นนั้น เพราะเป็นอะไร เคยกระทำได้ไว้ หรือบุคคลที่ได้ชื่ออย่างนั้น ทำกรรมในอดีตหรือในปัจจุบันอะไรไว้บ้าง ทำไมจึงได้ชื่ออย่างนั้น และชื่อบางชื่อยังสะท้อนให้เห็นกรรมและผลของกรรม หรือเหตุการณ์ของบุคคลเหล่านั้นที่ประสบพบมา

นอกจากนี้ เนื่องจากคนปัจจุบันนิยมเปลี่ยนชื่อกันมาก ชื่อบางชื่อหากเปลี่ยนชื่อแล้ว จะทำให้ความหมายของชื่อที่พ่อแม่ตั้งไว้เปลี่ยนไปก็ได้หรือในชื่อบางชื่อ ที่ตั้งไว้ อาจจะบอกเรื่องราว เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นก็ได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการเสริมสร้าง ศรัทธาความเชื่อว่า กรรมมีจริง ผลของกรรมมีจริง ทำกรรมสิ่งใดไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ในการนำเสนอเรื่องที่มาของชื่อนั้น ผู้เรียบเรียงจะขอสรุปและนำเสนอใน ประเด็น คือ

๑. ชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้
๒. ชื่อที่มาจากแม่
๓. ชื่อที่มาจากโคตร
๔. ชื่อที่ได้รับเพราะบาปกรรม
๕. ชื่อที่เกิดจากการกระทำ
๖. ชื่อที่ได้รับมาเพราะชื่อเดิมและสถานที่
๗. ชื่อที่ได้รับเพราะรูปร่าง

๘. ชื่อที่ผสมกัน

๙. ชื่อที่ผู้อื่นตั้งขึ้นมาให้ใหม่

ที่มาของชื่อ

๑. ชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้

ที่มาของชื่อข้อ ๑ นี้ มีกล่าวไว้มากมาย ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในที่นี้จะกล่าวเพียง ๙ เรื่องดังนี้

เรื่องผู้ทำความบันเทิงใจ

ผู้ทำความบันเทิงใจ ก็คือพระอานนท์ พระอานนท์บังเกิดในเรือนของเจ้าอมิตตทณศาคนะ กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ท่านเกิดแล้วทำพระญาติทั้งมวลของท่านให้รำเริงบันเทิงใจ เพราะฉะนั้น พระประยูรญาติจึงขนานพระนามของท่านว่า อานันทะ ท่านบวชแล้ว บรรลุธรรมเพียงโสดาบัน จากการฟังธรรมที่พระปฐมสมณทัตตบุตรแสดง และหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือนจึงได้บรรลุพระอรหันต์ผล ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นขุนคลังธรรม

ท่านมีความเป็นเลิศหลายอย่าง กล่าวคือ ท่านเล่าเรียนพระพุทธรวจนะ ก็ยึดยึดหยัดอยู่ในปริยัติดุจผู้รักษาเรือนคลัง ในศาสนาของพระศตพลฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าเหล่าภิกษุสาวกผู้เป็นพหูสูต สติที่เล่าเรียนพระพุทธรวจนะแล้วทรงจำไว้ของท่านมีกำลังกว่าพระเถระรูปอื่นๆ ฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าภิกษุสาวกผู้มีสติทรงจำ

ท่านยืนหยัดยึดอยู่บทเดียวก็ถือเนื้อความได้ถึงหกหมื่นบท จำได้ทุกบทโดยท่านเองที่พระศาสดาตรัสไว้ ฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าภิกษุสาวกผู้มีคติ

ความเพียรเล่าเรียนความเพียรท่องบ่นความเพียรทรงจำ และความเพียรอุปัฏฐากพระศาสดาของท่านเท่านั้น ที่ภิกษุอื่นๆ เทียบไม่ได้ ฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าภิกษุสาวกผู้มีอิทธิ

นับแต่วันที่ท่านได้ตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ ท่านก็เป็นผู้ปรารถนาความเพียร อุปัชฌาย์เป็นที่ถูกพระหทัยของพระตถาคต ฉะนั้น ท่านจึงเลืกกว่าเหล่าภิกษุสาวกผู้อุปัชฌาย์ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม๑ ข้อ ๒๑๙-๑๓๓ หน้า ๒๕๖-๒๖๔) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้เพราะพระประยูรญาติตั้งไว้ และชื่อท่านก็ดี การปฏิบัติตนของท่านก็ดี ย่อมทำให้ผู้ที่มาหาท่าน มีความบันเทิงใจทุกคน

เรื่องเต็กยา

เต็กยา ก็คือมโหสถบัณฑิต ท่านถือปฏิสนธิในครรภ์แห่งนางสุนาเทวี ผู้เป็นภรรยาเศรษฐี ปัจฉิมยวมัชฌมคาม ในกรุงมิถิลา เมื่อล่วง ๑๐ เดือน นางสุนาเทวีคลอดบุตรมีพรรณดุจทองคำ ขณะคลอด ท้าวสักกะทอดพระเนตรดูมนุษย์โลกทรงทราบวา โภธิสัตว์คลอดจากครรภ์มารดา คิดว่า ควรเราจะทำพระพุทธานุภาพนี้ให้ปรากฏในโลก จึงเสด็จมาด้วยกายที่ไม่มีใครเห็นพระองค์ วางแท่งยา (โสมขมิ้น) แท่งหนึ่งที่มือของท่านแล้วเสด็จกลับไป ท่านรับแท่งยานั้นกำไว้ นางสุนาเทวีเห็นแท่งยาในมือของท่านจึงถามว่า ลูกได้อะไรมา ท่านตอบว่ายาคือแม่ แล้ววางยาทิพย์ในมือมารดา กล่าววามแม่ครับ แม่จงให้ยานี้แก่เหล่าคนเจ็บป่วย นางสุนาเทวีมีความร่าเริงยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงบอกแก่สิริวัตรเศรษฐีผู้มี

สิริวัตรเศรษฐี เป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี คิดว่า กุมารนี้เมื่อเกิดก็ถือยามา ทั้งพูดกับมารดาได้ในขณะที่เกิด ยาที่ผู้มีบุญเห็นปานนี้ให้ จักมีอานุภาพมาก แล้วจึงถือยานั้นฝนที่หินบด แล้วเอาโสมขมิ้นหนึ่งทาที่หน้าผาก โรคปวดศีรษะที่เป็นมา ๗ ปีหายไป เศรษฐีดีใจว่า ยามีอานุภาพมากความที่ท่านถือยามาก็ปรากฏไปในที่ทั้งปวง บรรดาผู้เจ็บป่วยทั้งปวงพากันมาบ้านท่านเศรษฐีขอยา เศรษฐีก็ถือยาหนึ่งฝนที่หินบดละลายน้ำให้แก่คนทั้งปวง เพียงใช้ยาทิพย์ทาตัวเท่านั้น ความเจ็บป่วยทั้งปวงก็สงบมนุษย์ทั้งหลายมีสุขแล้วก็สรรเสริญว่า ยาในเรือนของสิริวัตรเศรษฐีมีคุณมากแล้วหลีกเลี่ยงไป เศรษฐีเมื่อตั้งชื่อ ก็ตั้งชื่อลูกว่า โสมกุมาร เพราะเมื่อบุตรเกิดมาก็ถือยามาด้วย แต่คนทั้งหลาย ตั้งชื่อให้อีกว่า มโหสถกุมาร เพราะยามีคุณมาก (มาจากอรรถกถาชาดกมหา

นิบาต เล่ม ๙ หน้า ๒๑๑-๒๑๒) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะเหตุที่ท่านได้ช่วยเหลือผู้อื่น นำยาที่มีคุณมากมาให้แก่ผู้เจ็บป่วย

เรื่องผู้เกิดในหนทางคนพี

ผู้เกิดในหนทางคนพี ก็คือพระมหาปันถกะ ท่านบังเกิดในครรภ์ของธิดาผู้มีทรัพย์มากคนหนึ่ง ในกรุงราชคฤห์ ซึ่งได้หนีตามชายไปอยู่ต่างถิ่นเมื่อนางมีครรภ์แก่ ก็กลับมายังบ้านเกิด แต่นางคลอดบุตรในระหว่างทาง ดังนั้น นางจึงตั้งชื่อลูกว่า ปันถกะ เพราะลูกเกิดในหนทาง ต่อมา เมื่อนางคลอดลูกคนที่สองในระหว่างทางอีก จึงตั้งชื่อลูกคนแรกว่า มหาปันถกะ และตั้งชื่อว่าคนน้องว่า จูฬปันถกะ ต่อมา มหาปันถกะ ได้บวช และบรรลุอรหังผล (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๘-๒๐๐ หน้า ๑๙๐-๑๙๒) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะสถานที่เป็นเหตุ

เรื่องผู้เกิดในสองตระกูล

ผู้เกิดในสองตระกูล ก็คือพระพากุละ ท่านพระเถระ ได้ชื่ออย่างนี้เพราะเจริญเติบโตมาในตระกูลทั้งสอง

เล่ากันว่า ท่านถือปฏิสนธิในเรือนเศรษฐี ในกรุงโกสัมพี ตั้งแต่วันที่ท่านถือปฏิสนธิตระกูลเศรษฐีนั้นก็ประสบภยันตรายอันเลวร้าย มารดาของท่านคลอดท่านแล้วคิดว่าเด็กนี้มีบุญ ทำบุญไว้แต่ก่อน เมื่อพี่เลี้ยงนางนม กำลังให้ท่านเล่นด่าลงโผล่ขึ้น ในแม่น้ำยมุนา ปลาตัวหนึ่งเห็นท่านสำคัญว่าเหยื่อ ก็อ้าปากคาบไป พี่เลี้ยงนางนมตกใจก็ทิ้งท่านหนีไป ท่านอยู่ในท้องปลา ต่อมาปลานั้นถูกจับได้ที่เมืองพาราณสี และถูกขายให้แก่ภรรยาเศรษฐีเมืองพาราณสี ภรรยาเศรษฐีผ่าท้องปลาพบท่านแล้วเลี้ยงไว้เป็นบุตร ฝ่ายมารดาเดิมทราบข่าว จึงขอบุตรคืน ตกลงกันไม่ได้ จนพระราชาทรงตัดสินให้ท่านเป็นทายาทของสองตระกูล นับแต่นั้นมา ตระกูลทั้งสองก็ประสบภยันตรายมากด้วยกันพากันขนานนามท่านว่า พากุลกุมาร เพราะตระกูลทั้งสองเลี้ยงให้เติบโต ต่อมาท่านบวชแล้ว บรรลุอรหังผล มีอาพาธน้อย (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๒๖ หน้า ๒๗๓๒-๗๔) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะเหตุการณ์ที่ท่านประสบและคน

ที่เคยทำบุญไว้มาก ย่อมมีอานุภาพแห่งบุญคอยช่วยเหลือ ซึ่งตรงกับสำนวนไทยที่ว่า ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ นอกจากนี้ ท่านพากุลละนี้ ในอดีตชาติเคยถวายยาแก่พระสงฆ์ ดังนั้น จึงทำให้ท่านเป็นคนไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

เรื่องพระผิวดุจทองคำชั้นดี

พระผิวดุจทองคำชั้นดี ก็คือพระยโสธรา หรือพระผู้เป็นมารดาของพระราहुล พระนางถือเอาปฏิสนธิในพระราชนิเวศน์พระเจ้าสุปปพุทธะ เจริญวัยได้อภิเษกเป็นมเหสีพระสิทธัตถะราชกุมาร ต่อมาพระนางได้ประสูติพระราहुลกุมาร เล่ากันว่า ผิวพรรณแห่งสรีระของพระนาง เป็นผิวพรรณเหมือนผิวทองคำชั้นดีที่สุด พระญาติทั้งหลายจึงขนานนามของพระนางว่า ภัททา กัจจนา เพราะฉะนั้น พระนางจึงชื่อว่าเป็นคนสวยงาม (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๔๕ หน้า ๓๓๒) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า รูปลักษณะที่ดี ก็มีส่วนในการตั้งชื่อได้เหมือนกัน ดังเรื่องนี้เป็นตัวอย่าง

เรื่องนางชนบทกัลยาณี

นางชนบทกัลยาณี ก็คือพระนันทา (พระรูปนันทาเถรี) นางถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมหาปชาบดีโคตมี พระประยูรญาติได้ขนานพระนามของพระนางว่า นันทา แต่มักเรียกกันว่า รูปนันทา ต่อมา นางได้ชื่อว่า ชนบทกัลยาณี เพราะทรงมีรูปงามเยี่ยม (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ หน้า ๒๔๐ หน้า ๓๒๐) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้ เพราะรูปร่างลักษณะที่มีรูปโฉมนั้นเอง

เรื่องนายวิจิตร

นายวิจิตร ก็คือจิตตคหบดี ท่านบังเกิดในตระกูลเศรษฐี ณ นครมัจฉิกาสณฑ์ แคว้นมคธ เวลาท่านเกิด ฝนดอกไม้ ๕ สี ตกลงประมาณแค่หัวเข้าทั่วพระนคร บิดามารดาของเขาคิดว่า บุตรของเรานำชื่อของตนมาด้วยตนเอง แม้ในวันเกิด ท้าวพระนครก็วิจิตรด้วยดอกไม้ ๕ สี เพราะฉะนั้น จึงตั้งชื่อให้เขาว่า จิตตกุมาร

ทำไมท่านจึงได้ชื่อว่า จิตตกุมาร เล่ากันว่า ในอดีตชาติ เมื่อทำบุญถวายอาหารอย่างเดี๋ยวดีแล้ว ถวายดอกไม้ต่างๆ แล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า ในสถานที่ข้าพเจ้าเกิดแล้ว

ขอบรรณาการ ๑,๐๐๐ จงมาถึงข้าพเจ้า ขอฝนดอกไม้ม ๕ สี่จตุกลง และการอธิษฐานจิตของท่านก็เป็นไปอย่างนั้นจริงทุกประการ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๕๐ หน้า ๓๓๙-๓๔๐) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ชื่อบางชื่อนั้นได้มาด้วยอำนาจบุญกรรมและแรงอธิษฐานจิต เพราะฉะนั้น จะทำบุญแต่ละครั้ง ควรอธิษฐานจิตด้วย

เรื่องผู้ทำจิตใจที่เราร้อนของหมู่ญาติให้เย็นลง

ผู้ทำจิตใจที่เราร้อนของหมู่ญาติให้เย็นลง ก็คือพระสืวลี ท่านถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุปปาวาสา ตั้งแต่เวลาถือปฏิสนธิ พระนางสุปปาวาสารับเครื่องบรรณาการถึง ๕๐๐ ทั้งเช้าทั้งเย็น พวกพระญาติต้องการจะทดลองบุญ ให้พระนางทรงใช้พระหัตถ์ถูกต้องประตูยุงฉาง สถานที่ที่พระนางจับแล้วก็กลับเต็มอีกเพราะบุญ เมื่อคนทั้งหลายกล่าวว่า บุญของพระราชธิดา แล้วคิดจากหม้อที่มีข้าวสวยเต็มให้แก่คนใดคนหนึ่ง ยังไม่ยกพระหัตถ์ออกเพียงใด ข้าวสวยก็ไม่สิ้นเปลืองเพียงนั้น เมื่อท่านอยู่ในครรภ์นั้นเองเวลาล่วงไปถึง ๗ ปี แต่เมื่อครรภ์แก่ นางเสวยทุกขใหญ่อยู่ถึง ๗ วัน นางปริกษาสามีว่า ก่อนจะตาย ฉันจะถวายทานทั้งที่มีชีวิตอยู่เทียว จึงส่งสามีไปเฝ้าพระศาสดาด้วยกล่าวว่า ท่านจงไปกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระศาสดาแล้วนิมนต์พระศาสดามาเถิด อนึ่งพระศาสดาตรัสคำใด ท่านจงตั้งใจกำหนดคำนั้นให้ดี แล้วกลับมาบอกฉัน สามีไปแล้วกราบทูลข่าวแด่พระศาสดา พระศาสดาตรัสว่า พระนางสุปปาวาสาโกปิยธิดาจะมีความสุข จะมีความสบาย ไม่มีโรค จงตลอดบุตรที่หาโรคมิได้เกิด พระราชาทรงสดับพระดำรัสนั้นจึงถวายอภิวาทพระศาสดา ทรงมุงหน้าเสด็จกลับพระราชนิเวศน์ พระกุมารก็คลอดจากพระครรภ์ของพระนางสุปปาวาสาย่าง เหมือนน้ำไหลออกจากที่หม้อน้ำจะนั้น คนที่นั่งล้อมอยู่เริ่มหัวเราะทั้งที่หน้าองด้วยน้ำตา มหาชนยินดีแล้วว่าเริงแล้ว ได้ไปกราบทูลข่าวที่นายินดีแต่พระราชา

พระราชาทรงเห็นอาการของเหล่าชน จึงทรงดำริว่า พระดำรัสที่พระทศพลตรัสแล้วเห็นจะเป็นผลแล้ว พระองค์เสด็จมาบอกพระดำรัสของพระศาสดา แต่พระราชธิดาพระราชธิดาตรัสว่า อาหารสำหรับคนเป็น ที่พระองค์นิมนต์ไว้จักเป็นอาหารที่เป็นมงคล

ขอพระองค์จงไปนิมนต์พระทศพล ๗ วัน เกิด พระราชาทรงกระทำดังนี้ ทั้งสองพระองค์ ถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ๗ วัน ทารกดับจิตที่เราร้อนของ พระญาติทั้งหมดเพราะฉะนั้น พระญาติจึงเฉลิมพระนามของท่านว่า สิวลีทารก ต่อมาท่าน บวชแล้ว บรรลุอรหันต์ มีลาภมาก (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๐๗ หน้า ๒๒๐-๒๒๑) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เป็นเพราะ เหตุการณ์ ที่ทำจิตใจที่เราร้อนของหมู่ญาติให้เป็นลง

เรื่องผู้ทำให้พระประยูรญาติรำเรงยินดี

ผู้ทำให้พระประยูรญาติรำเรงยินดี ก็คือพระนันทะ ท่านถือปฏิสนธิในพระครรภ์ ของพระมหาปชาบดีโคตมี ในกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันชานพระนามของท่าน ท่านทำหมู่พระ ประยูรญาติให้รำเรงยินดี เพราะเหตุนี้ เหล่าพระประยูรญาติ จึงชานพระนามของท่าน ว่า นันทกุมาร ต่อมาท่านบวชแล้วบรรลุอรหันต์ มีความเป็นเลิศด้านสำรวมอินทรีย์ (มา จากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๓๐ หน้า ๒๘๐-๒๘๒) เรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะเหตุที่ท่านเป็นผู้เป็นพระประยูรญาติรำเรงยินดี

๒. ชื่อที่มาจากแม่

ที่มาของชื่อข้อ ๒ มีกล่าวไว้น้อย ในที่นี้จะกล่าวไว้ เพียง ๒ เรื่อง ดังนี้

เรื่องพระลูกชายของนางสารี

พระลูกชายของนางสารี ก็คือพระสารีบุตร ท่าน ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพระสารีพราหมณ์ในบ้านอุปติสสะ ไมโกลกกรุงราชคฤห์ ในวันตั้งชื่อ ญาติทั้งหลายได้ตั้งชื่อว่า อุปติสสะ เพราะเป็นบุตรของหัวหน้าตระกูล ในบ้านอุปติส สะ ต่อมาท่านบวชแล้ว ได้บรรลุอรหันต์ มีปัญญามาก เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย คนทั่วไปเรียกชื่อของท่านว่า สารีบุตร เหตุเพราะท่านเป็น บุตรชายของแม่ที่มีชื่อว่า สารี (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ

๑๘๘ หน้า ๑๔๐) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะอิทธิพลของแม่ที่มีต่อลูก ส่วนชื่อ อุปติสสะ ชื่อเดิมของท่านนั้น ก็มีเรียกบ้าง แต่ไม่มากนัก

เรื่องพระปุณณะ ลูกชายของนางมันตานี

พระปุณณะ ลูกชายของนางมันตานี ก็คือ พระปุณณะมันตานีบุตร ท่านบังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ในหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อโทณวัตถุ ไมไกลกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันตั้งชื่อ พวกญาติขนานนามท่านว่า ปุณณมานพ แต่เพราะท่านเป็นบุตรของนางมันตานี พราหมณ์ ดังนั้นท่านจึงมีชื่อว่า ปุณณมันตานีบุตร ท่านเป็นหลานชายของพระอัญญาโกณฑัญญะ ต่อมาได้รับการแนะนำจากหลวงลุง ก็ได้บวชแล้ว บรรลุอรหังผล และเป็นพระธรรมิก (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๑๘๐-๑๘๔) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะชื่อเดิมส่วนหนึ่ง และได้รับอิทธิพลของแม่ เพราะเป็นลูกชายของนางมันตานีส่วนหนึ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าชื่อของท่าน มีปรากฏทั้งชื่อเดิมและสร้อยคำที่เพิ่มขึ้น

๓. ชื่อที่มาจากโคตร

ที่มาของชื่อ ข้อ ๓ มีกล่าวไว้น้อย จะกล่าวเพียง ๒ เรื่อง ดังนี้

เรื่องผู้มีรัศมีร่างกายดุจทองคำด้วยทองสุกแดง

ผู้มีรัศมีร่างกายดุจทองคำด้วยทองสุกแดง ก็คือพระโสณ โกฬิวิสะ ท่านถือปฏิสนธิในเรือนของอุสภเศรษฐี ตระกูลโกฬิวิสะ (หมายถึงโกฏิเวสสะกล่าวคือตระกูลศูทร ผู้ถึงที่สุดโดยอิสริยยศ) ในเมืองกาลัมปากะ ตั้งแต่เวลาที่ท่านถือปฏิสนธิ เครื่องบรรณาการหลายพันในตระกูลเศรษฐี ในวันที่เกิดนั่นเอง ทั้งพระนครได้มีเครื่องสักการะสมมานะเป็นอันเดียวกัน ต่อมาในวันตั้งชื่อของท่าน มารดาบิดาคิดว่า รัศมีร่างกายของบุตร ดุจรดด้วยทองสุกแดงบุตรของเรานำชื่อของตนมาแล้ว เพราะฉะนั้น จึงได้ตั้งชื่อของท่านว่าโสณ कुमारต่อมา ท่านบวชแล้ว ทำความเพียรอย่างมาก และได้บรรลุอรหังผล (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๐๔ หน้า ๒๐๘-๒๑๒) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เป็นเพราะชื่อเดิมและตระกูลของตน

เรื่องที่มีรูปร่างกายมีผิวดังทอง

ผู้มีรูปร่างกายมีผิวดังทอง ก็คือพระมหากัจจายนะ ในกรุงอุชเชนี ในวันขนานนาม มารดาบิดาปรึกษากันว่า บุตรของเรา มีรูปร่างกายมีผิวดังทอง คงจะถือเอาชื่อของตน มาแล้ว จึงขนานนามท่านว่า กาณจนมานพ พอท่านโตขึ้นแล้วก็ศึกษาไตรเพท เมื่อบิดา ลั่นชีพแล้ว ก็ได้ตำแหน่งปุโรหิตแทน และมีชื่อว่า กัจจายนพราหมณ์ เรียกตามตระกูล ต่อมา ท่านบวชแล้ว ได้บรรลุอรหัตผล ทั้งเป็นตัวแทนนำไปประกาศพระศาสนายังกรุงอุชเชนีอีกด้วย (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๗ หน้า ๑๘๔-๑๘๖) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าท่านได้ชื่อเช่นนี้ เป็นเพราะอำนาจวงศ์ตระกูลเป็นสำคัญ ส่วนชื่อเดิม กาณจนะ ไม่มีคนรู้จักเลย นอกจากนี้ ท่านมีคุณมาก มีคุณใหญ่ เพราะท่านเลิศด้านขยายเนื้อความย่อให้พิศดาร จึงชื่อว่า มหากัจจายนะ

๔. ชื่อที่ได้รับเพราะบาปกรรม

ที่มาของชื่อข้อ ๔ มีกล่าวไว้พอสมควร จะกล่าวเพียง ๔ เรื่องดังนี้

เรื่องนางค่อม

นางค่อม ก็คือนางขุชชุตตรา นางถือปฏิสนธิในครรภ์ของแม่นม ในเรือนของโฆสก เศรษฐี เวลาที่เกิด

นางมีร่างค่อม เพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจึงตั้งชื่อว่า ขุชชุตตรา เล่ากันว่า เมื่อพระพุทธเจ้า ยังไม่อุบัติ นางอยู่ในราชนิเวศน์ของพระเจ้ากรุงพาราณสี เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ประจำราชกุลเป็นคนค่อมจึงทำการเย้ยหยันต่อหน้าเหล่าสตรีที่อยู่ด้วยกันกับตน เทียวทำอาการว่าเป็นคนค่อม เพราะเหตุนั้น นางจึงบังเกิดเป็นหญิงค่อม (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ภาค ๑ ข้อ ๒๖๐-๒๖๖ หน้า ๓๘๖ และ อรรถกถาธรรมบท อัปปมาทวรรค ภาค ๒ หน้า ๖๑) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้เพราะอำนาจกรรมเก่าแต่ปางก่อน

เรื่องนางปัญญาปาปา

นางถิอปฏิสนธิในท้องของคนยากจน ใกล้ประตูเมืองด้านทิศปราจีน กรุงพาราณสี เหตุที่นางได้ชื่อว่าปัญจปาปา เพราะนางมีสิ่งผิดปกติทางร่างกาย ๕ อย่าง คือ มือ เท้า ปาก ตา และจมูก พิกุลพิการเล่ากันว่า ในชาติก่อน นางเกิดเป็นธิดาช่างหม้อ ผู้คนขัดสน ชาวเมืองพาราณสี ขยำดินเหนียวทาฝาเรือน พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เข้าไปสู่พระนครเพื่อบิณฑบาตขอดินเหนียวมาโบกฝาที่อยู่ของตนได้ยืนอยู่ ณ ที่ไม่ไกลนาง ขณะนั้น นางกำลังขยำดินเหนียวทาฝาเรือนของตน มองดูอยู่เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ก็โกรธ พุดอย่างไม่พอใจว่า ท่านมาขอดินเหนียวหรือ พระปัจเจกพุทธเจ้า ก็นิ่งเฉย นางเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้านิ่งเฉย ทำใจให้เลื่อมใสอีก กล่าวว่า ท่านจะได้ดินเหนียวบ้าง แล้วนำก้อนดินเหนียวไว้บนบาทพระปัจเจกพุทธเจ้า (มาจากอรรถกถาชาดก หมวดอสนีบาต ภาค ๘ ข้อ ๓๑๑ หน้า ๕๔๒ และมงคลทีปนี ภูเขาภา ภาคหนึ่งหน้า ๖๕) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า คนที่ทำบุญด้วยความโกรธ จะมีร่างกายผิดปกติ และเรื่องนี้ยังมีการกล่าวต่อไปอีกว่า เพราะบุญที่นางได้ถวายดินเหนียว ร่างกายของนางจึงมีสัมผัสอ่อนนุ่ม ทำให้นางได้เป็นพระมเหสีของพระราชาถึง ๒ พระองค์

เรื่องคนเตี้ย

คนเตี้ย ก็คือพระลูกอุลลภกัทธิยะ ท่านเกิดบังเกิดในตระกูลที่มีโศกมาก กรุงสาวัตถี มีชื่อภักติยะ แต่เพราะเป็นคนเตี้ย จึงปรากฏชื่ออุลลภกัทธิยะ

ทำไม จึงเป็นพระเตี้ย เล่ากันว่า ในชาติก่อน ในกาลแห่งพระกัสสปพุทธเจ้า เมื่อมหาชนปรารถนาจะสร้างพระเจดีย์ว่าจะสร้างขนาดไหน เมื่อเขากล่าวว่า ประมาณ ๗ โยชน์ ท่านเป็นหัวหน้าช่างกล่าวว่าขนาดนั้นใหญ่เกินไป เมื่อใครๆ กล่าวว่า ๕ โยชน์ ๔ โยชน์ ๓ โยชน์ ท่านก็พูดขึ้นว่า มาเถิดท่านผู้เจริญทั้งหลาย ควรจะช่วยให้ปฏิบัติได้สะดวกในอนาคตแล้ว จึงเอาเชือกวงแล้วหยุดอยู่ในที่สุดคาจุดหนึ่ง จึงกล่าวว่า ด้านหนึ่งๆ ได้คาจุดหนึ่งๆ จักเป็นเจดีย์กลมโยชน์หนึ่ง สูงโยชน์หนึ่ง

ชนเหล่านั้นก็เชื่อถ้อยคำของท่านนั้นๆ ได้กระทำขนาดประมาณเจดีย์ เพื่อพระพุทธรูปผู้หาประมาณมิได้ ด้วยกรรมนั้น ท่านจึงเป็นผู้มีขนาดต่ำกว่าผู้อื่น ในที่ที่เกิด

แล้ว (มาจากอรรถกถาเถรคาถา สัตตกนิบาต ภาค ๒ หน้า ๑๔๐) เรื่องนี้แสดงว่า ท่านได้ชื่อว่า ลูกนก เพราะกรรมเก่าที่เคยทำไว้ ดังนั้น หากคนทั้งหลายจะทำอะไร ที่เป็นเรื่องดี เป็นบุญเป็นกุศลควรส่งเสริม มิใช่คัดค้าน หากไม่เห็นด้วย ก็ควรนิ่งเฉย หรือ หากจะคัดค้านควรอยู่ในหลักที่ถูกต้องและถูกธรรม

เรื่องนายธานะที่ผู้อื่นเข้าใจว่าเป็นคนชั่ว

นายธานะที่ผู้อื่นเข้าใจว่าเป็นคนชั่ว ก็คือพระกุนธนานะ ท่านบังเกิดในครอบครัว พราหมณ์กรุงสวāti พวกญาติของท่านตั้งชื่อท่านว่า ธานมานพ ท่านเจริญวัยแล้วเรียน ไตรเพท ในเวลาแก่พึงธรรมของพระศาสดาได้ศรัทธาแล้วบวช ตั้งแต่วันที่ท่านบวช หญิง คนหนึ่ง (ภาพนิมิต) เมื่อท่านเข้าบ้านก็เข้าไปกับท่านด้วย เมื่อออกก็ออกด้วย แม้เมื่อเข้า วิหารก็เข้าด้วยแม้เมื่อยืนก็ยืนด้วย ดังนั้นย่อมปรากฏว่าติดพันอยู่เป็นนิตย์อย่างนี้ท่านก็ไม่ได้ เห็น แต่ด้วยผลของกรรมเก่าของท่าน หญิงนั้นจึงปรากฏแก่คนอื่นๆ หญิงทั้งหลายที่ ถวายข้าวยาและรักษาในบ้าน ก็ทำการเย้ยหยันว่าท่านเจ้าข้า ข้าวยาคุณระบวยหนึ่งนี้ สำหรับท่าน อีกกระบายหนึ่งนี้ สำหรับเพื่อนหญิงของท่าน ท่านจึงมีความเดือดร้อน รำคาญอย่างใหญ่ สามเณรและภิกษุหนุ่มต่างแวดล้อมท่าน แม้ไปวิหารก็ทำการหัวเราะ เยาะว่า พระธานะเป็นคนชั่วภายหลังท่านมีชื่อว่าโกณฑธานะ เพราะเหตุนี้ ท่านพยายาม แล้วพยายามเล่า เมื่อไม่อาจอดกลั้นความเย้ยหยันได้ จึงโกรธกล่าวบ้างว่า อุปัชฌาย์ ของท่านชั่ว อาจารย์ของท่านชั่ว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ เรียกท่านมาตักเตือน และ บอกถึงกรรมเก่าที่ท่านเคยทำไว้ ท่านดำรงอยู่ในโอวาท แล้วได้บรรลุอรหัตผล

เล่ากันว่า ในชาติก่อน ท่านเคยเกิดเป็นเทวดา เห็นภิกษุสองรูปสามัคคีกัน จึง แปลงกายเป็นหญิงเข้าห้องน้ำพร้อมกับพระเถระรูปหนึ่ง เมื่อพระเถระออกมา ท่านก็ทำ ผ่าน้ำให้หลุดออกเป็นบางส่วน ทำให้พระเถระอีกรูปหนึ่งเข้าใจผิด แม้ภายหลัง ทั้งสองรูป จะเข้าใจเรื่องที่เทวดานั้นบอกตามความเป็นจริง แต่ความผิดใจกันระหว่างทั้งสองรูป ก็ ยากที่จะประสานให้กลับคืนได้ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๑๑ หน้า ๒๓๓-๒๓๔)

๕. ชื่อที่เกิดจากการกระทำ

ที่มาของชื่อข้อ ๕ มีกล่าวไว้มากมาย จะกล่าวเพียง ๗ เรื่อง ดังนี้

เรื่องนางผู้ทำช้ำออก

นางผู้ทำช้ำช้ำออก ก็คือนางสามาวดี นางเกิดเป็นลูกเศรษฐีชื่อภักทวดียะ มารดาบิดาตั้งชื่อให้นางว่า สามา ต่อมา นางเดินทางมากรุงราชคฤห์ ทำเสียงของคนที่รับทานของท่านโสมกเศรษฐีให้เจียบเสียงลงได้ด้วยการเล่นให้สร้างร่ำ (วดี) โดยรอบแล้วทำประตุไว้ ๒ ประตุ แล้วให้ตั้งสิ่งของไว้ภายใน ให้คนทั้งหลายมารับอาหารเข้าทางประตุนั้น เพราะฉะนั้น นางจึงได้ชื่อว่าสามาวดี (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย อัปมาทวรรค ภาค ๒ ข้อ ๒๖๐-๒๖๑ หน้า ๓๗๘ และอรรถกถาธรรมบท อัปมาทวรรค ภาค ๒ หน้า ๒๗) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้ เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ในปัจจุบัน

เรื่องนางผู้ไม่นุ่งผ้า

นางผู้ไม่นุ่งผ้า ก็คือพระปฏาจารา นางถือปฏิสนธิในครอบครัวเศรษฐีกรุงสาวัตถี ต่อมา นางเจริญวัยได้ลักลอบได้เสียกับลูกจ้างคนหนึ่งในบ้านแล้วหนีพ่อแม่ไปอยู่กับสามียังต่างถิ่น ภายหลังเดินทางกลับบ้านเพื่อคลอดลูกคนที่สอง ผัวและลูกทั้งสองคนก็ตายเสียในระหว่างทาง เมื่อกลับถึงบ้าน รู้ข่าวว่าพ่อแม่พี่น้องถูกบ้านทับตายหมด แล้วถูกเผาที่เชิงตะกอนเดียวกันเศร้าโศกเสียใจจนหมดสติ ผ้านุ่งผ้าห่มหลุดหมด ไปในที่ต่างๆ คร่ำครวญรำพันว่า บุตรทั้งสองก็ตาย สามีเราก็ตายเสียที่หนทาง มารดาบิดาและพี่ชายเขาก็เผาเชิงตะกอนเดียวกัน

นางได้ผ้าที่คนอื่นให้ ก็ฉีกทิ้งเสีย มหาชนก็เที่ยวห้อมล้อมนาง ในที่พบเห็นแล้ว คนทั้งหลายจึงตั้งชื่อนางว่า ปฏาจารา เพราะนางไม่นุ่งผ้าเที่ยวไป อนึ่ง เพราะเหตุที่นางมีอาชาระ ไม่มีความสะอาดปราณีแล้ว เพราะเป็นผู้เปลือยกาย ฉะนั้น คนทั้งหลาย จึงตั้งชื่อนางว่า ปฏาจารา เพราะมีอาชาระอันตกไปแล้ว ต่อมา นางได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็ได้บรรลुธรรม หลังจากนั้นมาชแล้ว ก็ได้บรรลุอรหัตผล (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๓๘ หน้า ๓๑๔ - ๒๑๗)

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อ เช่นนี้ เพราะเหตุการณ์ในปัจจุบัน และยังสะท้อนเห็นว่า คนแม่เสียสติหากคนที่มีปัญญาช่วยแนะนำ ก็สามารถช่วยเหลือให้เขากลับมาเป็นคนปกติ มีสติสัมปชัญญะได้

เรื่องผู้มีผมคล้ายตุ้มหู

ผู้มีผมคล้ายตุ้มหู ก็คือพระกุนทลเกสา (บางครั้งเรียกกันว่า พระกุนทลเกสิเถรี) นางถือปฏิสนธิในตระกูลเศรษฐี ในกรุงราชคฤห์ บิดามารดาดังชื่อนางว่าภัททา

เล่ากันว่า นางเมื่อเติบโตเป็นสาวแล้ว นำโจรคนหนึ่งซึ่งเป็นสามี แล้วถูกสามีหลอกไปมาเพื่อชิงทรัพย์ที่ภูเขาสูงชัน นางปลุกใจซึ่งเป็นสามีตกภูเขาแล้วไปบวชที่สำนักนิครนถ์ ก่อนจะบวชนั้น พวกนิครนถ์ได้ใช้กำนดาลทิ้งดอนผมของนางแล้วจึงให้บวชผมของนางเมื่อจะออกขึ้นอีก ก็ออกเป็นวงกลมคล้ายตุ้มหู โดยเป็นกลุ่มก้อนขึ้นมา เพราะเหตุนี้ นางจึงมีชื่อใหม่ว่า กุนทลเกสา ต่อมานางสนทนารวมกับพระสารีบุตร ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว จึงได้ชื่อว่า ภัททา กุนทลเกสา (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๔๓ หน้า ๓๒๔ - ๓๓๐) จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้ เพราะชื่อเดิม และเพราะลักษณะเฉพาะที่ปรากฏต่อบุคคลทั่วไป

เรื่องภารทวาชะผู้โลเลได้เพียงก้อนข้าว

พระภารทวาชะผู้โลเลได้เพียงก้อนข้าว ก็คือพระปิณฑิลภารทวาชะ ท่านบังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ในกรุงราชคฤห์ มีชื่อว่า ภารทวาชะท่านเจริญวัยแล้ว ศึกษาไตรเพทเที่ยวสอนมนต์แก่มาณพ ๕๐๐ คน เพราะท่านเองเป็นหัวหน้า จึงรับภิกษาของพวกมาณพทุกคนด้วยตนเอง ในที่ที่เขาเชื่อเชิญ ท่านเป็นคนมักโลเลอยู่นิดหน่อย เที่ยวแสวงหาข้าวสวยและของเคี้ยว ไม่ว่าไปในที่ไหนๆ กับมาณพเหล่านั้น ในที่ที่ท่านไปแล้ว ท่านได้รับการต้อนรับเพียงก้อนข้าวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านมีชื่อใหม่ว่า ปิณฑิลภารทวาชะ ต่อมาท่านบวชแล้ว บรรลุอรหัตผล (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๕ หน้า ๑๗๘) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะความประพฤติ

ปฏิบัติตนของตนเองที่กระทำเป็นประจำ เมื่อครั้งยังไม่ได้บวช สมัยเป็นพราหมณ์สอนมนต์

เรื่องผู้มีผิวเสมอด้วยดอกบัวกาบ

ผู้มีผิวเสมอด้วยดอกบัวกาบ ก็คือพระอุบลวัณณาเถรี นางถือปฏิบัติในครอบครัว เศรษฐีมีรูปร่างงดงาม บิดามารดาจึงขนานนามของนางว่า อุบลวัณณา เพราะนางมีผิวพรรณเสมอด้วยดอกกาบ เมื่อเวลานางเจริญวัยพระราชาทูมพหูวิป ก็ส่งคนไปสำนักเศรษฐีของนาง เศรษฐีคิดว่า เราไม่อาจยึดเหนี่ยวจิตใจของคนทุกคนได้ แต่จำเราจะทำอุบายสักอย่างหนึ่ง จึงเรียกนางมาถามว่า ลูกบวชได้ไหม เมื่อนางตอบว่า บวชได้ นางจึงได้บวช และเมื่อบวชแล้ว นางก็ได้บรรลุอรหัตผล (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๓๙ หน้า ๓๑๓) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางที่ได้ชื่ออย่างนี้ เพราะรูปลักษณะที่ปรากฏ นอกจากนี้ในอดีตชาติ นางเมื่อทำบุญแล้ว ได้ถวายดอกบัวขาวแล้วอธิษฐานว่า ท่านข้าพเจ้าขอผิวกายของดิฉันจงเป็นประดุจผิวภายในดอกบัวขาวเหล่านี้ ในสถานที่ที่ดิฉันเกิดแล้วเพราะฉะนั้น นางจึงได้ชื่อว่า อุบลวัณณา ด้วยอำนาจแห่งการอธิษฐาน

เรื่องผู้เคยเป็นหัวหน้าของคนเลี้ยงโค

ผู้เคยเป็นหัวหน้าของคนเลี้ยงโค ก็คือพระคัมภีติ ท่านบังเกิดในหมู่มนุษย์ มีชื่อว่า คัมภีติ ท่านเป็นผู้หนึ่ง ในบรรดาสหยาผู้เป็นคฤหัสถ์ทั้ง ๔ ของพระยสเถระ เมื่อสดับข่าวว่า ท่านพระยสบวชแล้ว จึงได้ไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยสหยาของตน พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่ท่านแล้ว ในเวลาจบพระธรรมเทศนา ท่านดำรงอยู่ในอรหัตผล พร้อมด้วยสหยาทั้งหลาย ต่อมาด้วยอำนาจความคุ้นเคย ท่านก็ไปยังวิมานบนสวรรค์อยู่เนืองๆ เพื่อพักกลางวัน นับว่า วิมานนั้นเป็นที่มิสุขตามฤดูกาลของท่าน

เรื่องนี่ยังเป็นผู้ได้รับการเลี้ยงดูจากพระราชกุมาร

ผู้ยังเป็นผู้ได้รับการเลี้ยงดูจากพระราชกุมาร ก็คือ หมอชีวก โกมารภัจท่านถือปฏิสนธิในครรภ์ของหญิงงามเมือง ชื่อสาสวดี ณ กรุงราชคฤห์

ทำไม จึงชื่อว่า ชิวก โกมารักษ์ ชื่อว่า ชิวก เพราะยังเป็นอยู่ (ยังมีชีวิต) ชื่อว่า โกมารักษ์ เพราะพระราชกุมารทรงหุบเลี้ยงไว้

เล่ากันว่า ขึ้นชื่อว่าสตรีงามเมือง เวลาคลอด ถ้าเป็นเด็กชายก็ทิ้งเสียถ้าเป็นเด็กหญิงก็เลี้ยงไว้ ดังนั้น นางสาละวดีจึงเอากะดังใส่เด็กชายทิ้งที่กองขยะ อภัยราชกุมารเสด็จไปเพื่อเข้าเฝ้า ระหว่างทาง ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กชายนั่น จึงตรัสถามว่า พนายอะไรนั้น ผูกกาจึงรุ่มล่อมเต็มไป ทรงส่งพวกราชบุรุษไป เมื่อเขากราบทูลว่า ทารก พระเจ้าข้า ตรัสถามว่า ยังเป็นอยู่หรือพนาย ทรงฟังว่า ยังเป็นอยู่ พระเจ้าข้า จึงโปรดให้นำไปเลี้ยงไว้ในพระราชนิเวศน์ของพระองค์ และตั้งชื่อให้ว่า ชิวก

ชิวกพออายุได้ ๑๖ ปี ก็ไปกรุงดักกคิลา เรียนแพทย์ เมื่อเรียนจบแล้วก็ทำหน้าที่รักษาคนไข้ เป็นหมอที่เก่งมาก ได้ลาภสักการะจากราชสำนักของพระเจ้าพิมพิสาร

ต่อมาได้เฝ้าถวายบำบัดโรคของพระเจ้าจันทรปัชโชตให้หาย หมอชิวกได้รับพระราชทานทรัพย์มากมาย พร้อมทั้งผ้าคู่เนื้อดี ๒ ผืน และผ้าเนื้อธรรมดาอีก ๑,๐๐๐ ผืน พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ

หมอชิวกประกอบเภสัชทูลถวายการขับถ่ายในพระวรกายที่มีธาตุสะสมแล้วแต่พระพุทธเจ้า คิดว่า ปัจจัย ๔ เป็นของๆ เรามีอยู่ จึงอาราธนาให้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในวิหารของตน ปรงยาถวาย น้อมผ้าคู่ที่ถวายพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ขอพระองค์โปรดทรงใช้สอยคู่ผ้านี้ แล้วถวายผ้าอีก ๑,๐๐๐ ผืนแก่พระภิกษุสงฆ์ (มาจากอรรถกถา ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๒๒ และดูประกอบวินัยปิฎก มหาวรรค จีวรขันธกะ เล่ม ๕ ข้อ ๓๒๒-๓๓๗ หน้า ๑๓๙-๑๔๙) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ชื่อคนและชาติกำเนิดนั้น ไม่ใช่สิ่งสำคัญคือความรู้และความประพฤติ เพราะฉะนั้นจึงควรที่จะเรียนรู้ศาสนาไตร่ตรองไตร่ตรองหนึ่งให้มีความชำนาญ ก็จะสามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคมได้

๖. ชื่อที่ได้รับมาเพราะชื่อเดิมและสถานที่

ที่มาของชื่อข้อ ๖ มีกล่าวไว้น้อย จะกล่าวไว้เพียง ๒ เรื่อง ดังนี้

เรื่องพระกัสสปะผู้บวชที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ก็คือ พระอุรุเวลกัสสปะ ท่านบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ มีชื่อว่า กัสสปะ ตามโคตรของตน เจริญวัยแล้วเรียนไตรเพท มีบริวารมาณพ ๕๐๐ ท่านตรวจดูสาระในคัมภีร์ (ไตรเพท) เห็นแต่ประโยชน์ส่วนกายภาค หน้าท่านไปยังตำบลอุรุเวลา แล้วบวชเป็นฤๅษีพร้อมกับบริวารของตน จึงมีชื่อว่าอุรุเวลกัสสปะ ต่อมา ท่านบวชแล้วบรรลุอรหัตผล มีบริวารมาก ปราภวชื่อว่า อุรุเวลกัสสปะ เพราะท่านบวชในอุรุเวลาเสนานิคม (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๒๔ หน้า ๒๖๔-๒๖๗) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะชื่อเดิม และสถานที่ท่านบวช

เรื่องนางกาลิชาวฤๅษณคร

นางกาลิชาวฤๅษณคร ก็คือกาลิกรรหมิกาอุบาสก นางบังเกิดในเรือนตระกูล ในกรุงราชคฤห์ เหล่าญาติได้ตั้งชื่อนางว่า กาลิ นางเจริญวัยแล้ว มีสามีในฤๅษณคร ต่อมานางตั้งครรภ์ ครั้นมีครรภ์ครบกำหนดคลอดแล้วคิดว่า การคลอดบุตรในเรือนของคนเหล่าอื่นไม่สมควร จึงไปนครแห่งตระกูลของตน ต่อมา ในเวลาเที่ยงคืน ฟังคำของเหล่าสาตาศิรยักร์และเหมวตยักร์ผู้ยืนในอากาศเหนือปราสาทของนาง กล่าวพรรณนาคุณพระรัตนตรัย เกิดความเลื่อมใสที่ได้ยินเสียงสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ก็ดำรงอยู่ในไสยาปัตติผล โดยยังไม่ได้เฝ้าพระศาสดาเลย ต่อมา นางก็คลอดบุตร (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๖๗ หน้า ๔๐๐) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้ เพราะไปมีสามีอยู่เมืองฤๅษณครเพราะฉะนั้น ชื่อเมืองที่อยู่ ก็มีอิทธิพลในการตั้งชื่อได้เหมือนกัน

๗. ชื่อที่ได้รับมาเพราะรูปร่าง

ที่มาของชื่อข้อ ๗ มีกล่าวไว้พอสมควร จะกล่าวเพียง ๓ เรื่องดังนี้

เรื่องเทพบุตรมีผมห้าแหยม

เทพบุตรมีผมห้าแหยม ก็คือปัญจสิขเทพบุตร

เหตุที่ได้ชื่อเทพมีผมห้าแหยม (ปัญจลีขะ) เพราะเป็นเทพบุตรมีผมห้าแหยม ห้อยอยู่ที่เบื้องหลัง

เล่ากันว่า ในชาติก่อน ท่านในเวลาเป็นเด็กไว้จุก ๕ จุก เป็นหัวหน้าเลี้ยงโค พอโตเป็นหนุ่ม ในเวลาทำบุญ ในถิ่นมนุษย์ ได้พาพวกเด็กแม่เหล้าอื่นทำศาลาในที่อันเป็นทางสี่แยก ขุดสระบัว ผูกสะพาน ปรามทางซรุขระให้เรียบ ขนไม้มาทำเพลาและไม้สอดเพลลาของยานทั้งหลาย เทียวทำบุญแบบนี้ดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ตายลงทั้งที่ยังเป็นหนุ่ม ร่างของท่านเป็นร่างที่น่ารัก น่าชอบใจ ท่านตายแล้ว ก็ไปเกิดในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกามีอายุ ๙ ล้านปี ร่างของท่านคล้ายกับกองทัพมีประมาณเท่า ๓ คาวุต เขาประดับเครื่องประดับปริมาณ ๖๐ เล่มเกวียน พรหมของหอมประมาณ ๙ หม้อ ทรงผ้าทิพย์สีแดงประดับดอกกรรณิกาทองแดง มีแหยม ๕ แหยมห้อยอยู่ที่เบื้องหลัง (มาจากอรรถกถาทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ข้อ ๒๙๓ หน้า ๒๕๙) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้เพราะรูปร่างลักษณะที่ปรากฏให้เห็นแก่ผู้อื่น

เรื่องผู้มีรูปร่างผอม

ผู้มีรูปร่างผอม ก็คือพระกิสาโคตมี นางบังเกิดในตระกูลคนเขี้ยวใจกรุงสาวัตถี นางเจริญวัยแล้วก็ไปสู่ตระกูลสามี พวกชนในตระกูลนั้นดูหมิ่นนางว่า เป็นธิดาของตระกูลคนเขี้ยวใจ ต่อมานางได้คลอดบุตรคนหนึ่ง ชนทั้งหลายจึงได้ทำความยกย่องนาง บุตรของนางเมื่อตั้งอยู่ในวัยพอจะวิ่งไปวิ่งมาเล่นได้ก็มาตายเสีย ความเศร้าโศกก็เกิดขึ้นแก่นาง ความจริง นางนั้นชื่อว่าโคตมี แต่คนทั่วไปเรียกนางว่า กิสาโคตมี เพราะเป็นผู้ผอมนิดหน่อย (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๔๖ หน้า ๓๓๒-๓๓๓) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การตั้งชื่อ จะดูรูปร่างลักษณะของร่างกายเป็นสำคัญ

เรื่องนายร่างกายสูง

นายร่างกายสูง ก็คืออุคคคหบดี ท่านบังเกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองเวสาลี สมบูรณ์ เวลาท่านเกิด มีประวัติกล่าวไว้ไม่ชัดเจนนัก แต่ต่อมา ร่างกายของท่านสูงขึ้น สมบูรณ์ ท่านส่งงามเหมือนสาระเนียดที่ตกแต่งแล้ว เหมือนแผ่นผ้าที่วิจิตรด้วยลวดลาย

ที่เขาปักไว้ แม้คุณทั้งหลายของท่านก็ฟังขจรไปท่านจึงมีชื่อว่า อุกคະ เพราะความที่ท่านเป็นดุจเสากระเนียดและแผ่นผ้าที่วิจิตรด้วยลวดลายที่เขาปักไว้ทั้งสองนี้ฟังขจรไป (มาจาก อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๕๓ หน้า ๓๔๖) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าท่านได้ชื่อเช่นนี้ เป็นเพราะรูปร่างลักษณะที่เกิดขึ้นมาเป็นคนสูงนั่นเอง

๘. ชื่อที่ผสมกัน

ที่มาของชื่อข้อ ๘ มีกล่าวไว้พอสมควร จะกล่าวเพียง ๔ เรื่อง ดังนี้

เรื่องผู้ทำให้ฟูขึ้นแต่เป็นคนผิวดำ ก็คือพระกาฬทายี ท่านถือปฏิสนธิในเรือนของอมตย์ ในกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันเกิดก็เกิดพร้อมกับพระโพธิสัตว์แลในวันนั้น ญาติทั้งหลายก็ให้นอนบนเครื่องรองรับคือผ้าแล้วนำไปถวายตัวเพื่อรับใช้พระโพธิสัตว์ เพราะเกิดในวันเดียวกับพระโพธิสัตว์ ในวันตั้งชื่อท่าน เหล่าญาติตั้งชื่อว่าอุทายี เพราะเกิดในวันที่ชาวนครทั่วไปมีจิตใจฟูขึ้นแต่เพราะท่านเป็นคนค่อนข้างดำ จึงมีชื่อว่าอุทายี ท่าน ในวัยเด็กเล่นของเล่นกับพระโพธิสัตว์จนเจริญวัย ต่อมา เมื่อพระโพธิสัตว์ออกบวช และตรัสรู้ธรรมแล้ว ท่านได้บวช และบรรลุอรหัตผล

อนึ่ง ต้นโพธิพฤกษ์ พระมารดาของพระราहुล ขุมทรัพย์ทั้ง ๔ ข้างทรง ม้ากัณฐกะ นายฉันทะ อมาตย์กาฬทายี รวมเป็น ๗ นี้ชื่อว่าสัตตสหาต (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๒๕ หน้า ๒๖๘-๒๗๐) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะชื่อเดิม กับรูปร่างลักษณะประกอบกัน

เรื่องผู้ไปตกที่เสาไม้ บุตรเจ้ามัลละ

ผู้ไปตกที่เสาไม้ บุตรเจ้ามัลละ ก็คือพระทัฬหะ มัลลบุตร ท่านถือปฏิสนธิในนิเวศน์ของเจ้ามัลละพระองค์หนึ่ง ในอนุปิยนคร แคว้นมัลละ ในเวลาใกล้คลอดมารดาของท่านตาย ญาติทั้งหลายนำเสริของนางไปยังป่าช้าแล้วยกขึ้นสู่เชิงตะกอนไม้แล้วจุดไฟ พันทองของนางที่ร้อนเพราะไฟไหม้ก็แยกออกเป็น ๒ ส่วน ทารกกระเด็นขึ้นไปตกที่เสาไม้ต้นหนึ่งด้วยกำลังบุญของตน คนทั้งหลายอุ้มทารกนั้นไปให้แก่ย่าแล้ว ย่านั้นเมื่อจะตั้งชื่อท่านนั้นจึงตั้งชื่อของท่านว่า ทัฬหะ เพราะท่านกระเด็นไปที่เสาไม้จึงรอด

ชีวิต ต่อมาท่านได้บวช และได้บรรลุอรหัตผล ทำหน้าที่จัดแจงเสนาสนะ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๑๔ หน้า ๒๔๓-๒๔๖) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะเหตุการณ์ที่ประสบมา และเพราะเป็นบุตรของเจ้ามัลลสะที่ย่าตั้งชื่อให้

เรื่อง คนนุ่งผ้ากรองด้วยเปลือกไม้ อยู่นอกแคว้น

คนนุ่งผ้ากรองด้วยเปลือกไม้ อยู่นอกแคว้น ก็คือ พระพาหิยะ ทารุจิริยะ ท่านบังเกิด ในเรือนตระกูล ในแคว้นพาหิยะ คนทั้งหลายตั้งชื่อท่านว่าพาหิยะ ท่านเจริญวัยครองเรือน ดำริว่าจะทำการค้าขาย จึงขึ้นเรือที่จะไปสุวรรณภูมิ ไม่ทันไปถึงถิ่นที่ปรารถนา เรือก็อับปางลงกลางสมุทร ท่านเกาะขอนไม้ขอนหนึ่งไว้ ๗ วัน จึงขึ้นทำเรือซื้อสุบปารกะ ได้รู้ว่าเป็นถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ คิดว่า จะเข้าไปหามนุษย์โดยแบบเปลือกไม้ ไม่สมควร แล้วใช้สาหร่ายปกปิด แล้วขออาหารได้ ต่อมา ท่านประพุดิตนเช่นนั้น มีคนเลื่อมใสจำนวนมาก ทำให้ท่านได้รับลาภสักการะมากมาย ภายหลัง ท่านนุ่งผ้ากรองด้วยเปลือกไม้ (ทารุจิริยะ) เพื่อให้คนทั้งหลายเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น เพราะเหตุนั้นท่านจึงชื่อว่าทารุจิริยะ ต่อมาท่านได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า แล้วบรรลุอรหัตผล และเพราะคนอยู่ในแคว้นพาหิยะ จึงมีชื่ออีกว่า พาหิยะ ทารุจิริยะ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๒๔๘-๒๕๒) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่อเช่นนี้ เพราะชื่อจริงที่อยู่อาศัยและการประพุดิปฏิบัติของตน

เรื่อง พระพุทฺธอภัย

พระพุทฺธอภัย ก็คือพระปิลินทวัจฉะ ท่านได้ชื่อว่าปิลินทวัจฉะ เพราะท่านมีชื่อปิลินทะ มีโคตรว่าวัจฉะ ดังนั้น เมื่อรวมทั้ง คำ จึงได้ชื่อว่าปิลินทวัจฉะ

เล่ากันว่า ท่าน บังเกิดในครอบครัวพราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี ญาติทั้งหลายตั้งชื่อท่านว่า ปิลินทวัจฉะ ต่อมา ท่านฟังธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าได้ศรัทธา บวชแล้วเจริญวิปัสสนาบรรลุพระอรหัตแล้ว ท่านเมื่อพูดกับคฤหัสถ์ก็ดี ภิกษุก็ดี จะใช้คำว่าอภัยทุกคำว่า มาเถิดเจ้าอภัย (เอहि วสส) ไปเถิดเจ้าอภัย (คณฺห วสส) ภิกษุทั้งหลายฟังเรื่องนั้นแล้วก็

นำไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าธรรมดาพระอริยะยอมไม่กล่าวคำหยาบ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ธรรมดาว่าพระอริยะทั้งหลายไม่พูดคำหยาบข่มผู้อื่น แต่ว่า คำหยาบนั้นพึงมีได้โดยที่เคยตัวในภพอื่น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระเจ้าข้า พระปิตินทวัจจะพยายามแล้วพยายามเล่าเมื่อกล่าวกับคฤหัสถ์ก็ดี กับภิกษุทั้งหลายก็ดี ก็พูดว่า เจ้าถ้อย เจ้าถ้อย ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้มีเหตุเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า การพูดคำหยาบแห่งบุตรของเราประพฤติจนเคยชินในปัจจุบันเท่านั้นก็หามิได้ แต่ในอดีตกาล บุตรของเรา บังเกิดในครอบครัวแห่งพราหมณ์ผู้มักกล่าวว่าถ้อยถึง ๕๐๐ ชาติดังนั้น บุตรของเรานี้จึงกล่าวเพราะความเคยชิน มิได้กล่าวด้วยเจตนาหยาบจริงอยู่วิหารแห่งพระอริยะทั้งหลายแม้จะหยาบอยู่บ้างก็ชื่อว่าบริสุทธิ์แท้เพราะเจตนาไม่หยาบ ไม่เป็นบาปแม้มีประมาณเล็กน้อยในเพราะการกล่าวนี้เลย (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๑๕ หน้า ๒๔๗) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำบ่อยๆ อบรมบ่มนิสัยมานานจนเคยชิน กลายเป็นวาสนาก็จะแก้ไขยาก ซึ่งจะเป็นนิสัยติดตัวตลอดไป

เรื่อง แม่ของสิงคาลกุมาร

แม่ของสิงคาลกุมาร ก็คือพระสิงคาลมาตา นางบังเกิดในตระกูลเศรษฐีกรุงราชคฤห์ ได้สามีที่มีตระกูลมีชาติเสมอกัน คลอดบุตรคนหนึ่ง ชนทั้งหลายตั้งชื่อให้ลูกของนางว่า สิงคาลกุมาร เพราะเหตุนั้น แม่นางก็มีชื่อสิงคาลมาตา (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๔๗ หน้า ๓๓๕) เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า นางได้ชื่อเช่นนี้ เป็นเพราะลูกของนาง ดังนั้น ลูกก็มีอิทธิพลก่อให้เกิดชื่อได้เหมือนกัน

๙. ชื่อที่ผู้อื่นตั้งขึ้นให้ใหม่

ที่มาของชื่อข้อ ๙ มีกล่าวไว้น้อย จะกล่าวเพียง ๒ เรื่อง ดังนี้

เรื่อง คนมีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา

คนมีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา ก็คือท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านบังเกิดในเรือนของสุมนเศรษฐี ในกรุงสาวัตถี บิดามารดาดังชื่อให้ท่านว่า สุทัตตะ ต่อมา ท่านเมื่อ

เจริญวัยแล้ว ก็ตั้งโรงงาน บริจาคก้อนข้าวให้คนอนาถาทั้งหลาย จึงได้ชื่อว่า อนาถบิณฑิกะ (มาจากอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม ๑ ข้อ ๒๔๙ หน้า ๓๓๘) เรื่อง นี้แสดงให้เห็นว่า ชื่อเดิม กับชื่อที่เกิดจากการบำเพ็ญคุณความดี หรือชื่อภายหลังนั้น บางครั้งก็มีคนรู้จักชื่อหลังมากกว่า ส่วนชื่อเดิม คนที่ไม่ใกล้ชิด อาจจะไม่รู้จักเลย นอกจากนี้ท่านอนาถบิณฑิกะเศรษฐี ภายหลังได้บรรลุนิพพาน และสร้างวัดเชตวันถวาย พระพุทธเจ้า ด้วยการบริจาคทรัพย์ถึง ๕๔ โกฏิ

เรื่อง ผู้มีอายุมาก แต่ก็ยังเป็นกุมาร

ผู้มีอายุมากก็ยังเป็นกุมารก็คือพระกุมารกัสสปะ ท่านเกิดในครรภ์ของหญิงคนหนึ่ง ในกรุงราชคฤห์ เล่ากันว่า หญิงนั้นอ่อนนอนมารดา ก่อนเพื่อจะบวช แต่ก็ไม่ได้บวช จนมีสามี ไม่รู้ตัวว่าตั้งครรภ์ นางประสงค์จะขอบวชจึงเอาใจสามีโดยประการต่างๆ ในที่สุด สามีก็อนุญาต นางบวชเป็นภิกษุณีอยู่ในสำนักภิกษุณี ภิกษุณีทั้งหลาย เห็นนางมีครรภ์ จึงถามพระเทวทัต พระเทวทัตก็บอกว่า นางไม่เป็นสมณะ แล้วยังสงสัยก็ไปทูลถาม พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พระอุบาลีเถระรับเรื่องไปวินิจฉัย

พระเถระเชฎฐะกุลชาวกุสินธุ และนางวิสาขาอุบาลีกาให้ตรวจพิจารณาดู พระเถระได้ข้อเท็จจริงแล้วจึงวินิจฉัยว่า นางตั้งครรภ์มาก่อนบรรพชาจึงไม่เสีย พระพุทธเจ้า ประทานสาธุการรับรองแก่พระเถระ ภิกษุณีนั้นคลอดบุตรเช่นกับหล่อด้วย ทองคำ พระเจ้าปเสนทิโกศลโปรดให้รับเด็กนั้นมาชุบเลี้ยง พระราชทานนามว่ากัสสปะ เมื่อกัสสปะเติบโตพอแล้วจึงทรงนำไปฝากไว้ยังสำนักพระพุทธเจ้าให้บวช ท่านบวช ครั้นยังเป็นเด็กรุ่นพระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า พวกเธอจงเรียกกัสสปะมา จงให้ ผลไม้นี้บ้าง ของเคี้ยวนี้บ้างแก่กัสสปะ ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า กัสสปะองค์ไหน (เพราะ พระที่ชื่อกัสสปะมีหลายองค์ เช่น อรุณเวลากัสสปะ มหากัสสปะ) จึงพากันขานชื่อของท่านว่า กุมารกัสสปะ ตั้งแต่นั้นมา แม้ท่านแก่เฒ่า ก็ยังเรียกกันว่า กุมารกัสสปะ อยู่ นั้นเอง (มาจากอรรถกถาทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ข้อ ๔๐๖ หน้า ๔๒๓ - ๔๒๔) เรื่อง

นี้แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ชื่ออย่างนี้ เพราะต้องการให้สะกดแก่คนที่เรียกหา ดังนั้น ชื่อของท่าน จึงเกิดขึ้นมาจากที่ผู้อื่นตั้งไว้

สรุปความ

หนังสือเล่มนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เรื่องราวเหล่านี้ คงจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ เกี่ยวกับชื่อของบุคคลสำคัญต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา เพราะหากจะเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างเข้าใจแล้ว แม้เพียงเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็ควรเรียนรู้ไว้ด้วย เพราะชื่อแต่ละชื่อนั้น มีที่มาแตกต่างกันมาก หากจะสรุปแล้ว ก็ได้ดังนี้

๑. ชื่อพ่อแม่ตั้งให้ ตั้งไว้ตอนเด็กอย่างไร ก็ยังคงอยู่อย่างนั้น เช่น อานนท์ โอสถ ปันถกะ พากุละ จิตตะ นันทะ

๒. ชื่อที่มาจากแม่ เช่น สารีบุตร เพราะมีแม่ชื่อสารี บุณณะมันตานีบุตร เพราะเป็นบุตรของนางมันตานี

๓. ชื่อที่มาจากโคตร เช่น โสภณ โกฬิระ เพราะเกิดมาจากตระกูลของแพทย์ (พ่อค้า) กัจจายะ

๔. ชื่อที่ได้รับเพราะบาปกรรม เช่น ขุชชุตตรา ปัญญาปาปา ลกฺขณทกภทฺธิยะ ฤทธธานะ

๕. ชื่อที่เกิดจากการกระทำ สามาวดี เพราะล่อมรั้ว ปากจาราเพราะไม่มีผ้าถุง ฤทธลเกสา (ฤทธลเกสี) เพราะมีผมคล้ายตุ้มหู

๖. ชื่อที่ได้รับมาเพราะชื่อเดิมและสถานที่ เช่น อรุเวลกัถสปะ เดิมชื่อ กัถสปะ แต่เพราะอยู่ที่อรุเวลา จึงชื่อว่า อรุเวลกัถสปะ

๗. ชื่อที่ได้รับเพราะรูปร่าง เช่น ปัยจสิขะ เพราะมีผมหำแหลม กิสา เพราะมีรูปร่างผอม อุคคะ เพราะร่างกายสูง

๘. ชื่อที่ผสมกัน เพราะรวมชื่อเดิมและรูปร่างที่ปรากฏไว้ด้วยกัน เช่น กาฬุทายี เดิมชื่อ อุทายี แต่เพราะดำ จึงชื่อว่า กาฬุทายี พาหิยะ ทารุจิริยะ เพราะอยู่แคว้นพาหิยะ (แคว้นภายนอก) และเพราะนุ่งผ้ากรองด้วยเปลือกไม้

๙. ชื่อที่ผู้อื่นตั้งขึ้นให้ใหม่ เช่น อนาคตปิณฑิกะ เพราะมีก้อนข้าวเพื่อคนยากไร้ กุมารกัสสปะ เดิมชื่อ กัสสปะ แต่เพราะไปช้ำกับผู้อื่น เขาจึงเรียกชื่อใหม่ว่า กุมาร กัสสปะ เพราะบวชตั้งแต่มยังเป็นเด็ก

ทั้ง ๙ ดังกล่าวมานี้ ก็คือที่มาของชื่อของบุคคลต่างๆ ถึงจะเป็นเรื่องเล็กๆน้อยๆ แต่ก็น่าสนใจ ดังนั้น ชื่อของบุคคลต่างๆมีมากมาย เช่น อายูวัฒนกุมาร มัญญกุณฑล อังคุลิมาล ปุรณะกัสสปะ มักขลิโคศาล สญชัย เวลัญญบุตร โชติกะ ชันติวาที สุวณณสาม สหัสเสนโต ลักกะ เรื่องเหล่านี้รอให้ท่านมาพิสูจน์กัน ขอให้ท่านผู้ที่สนใจเรื่องการตั้งชื่อ การเปลี่ยนชื่อและการเปลี่ยนนามสกุล หรือท่านผู้ที่สนใจใฝ่รู้ มาศึกษาค้นคว้าเถิด

สุดท้ายนี้ ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลที่ท่านได้บำเพ็ญสั่งสมอบรมมา จงมารวมกัน เป็นตบะเดชะพลวปัจจัย เป็นอุปนิสัยตามส่งให้ท่านจงปราศจากทุกข์โรคภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง มีความเกษมสำราญทุกเมื่อ สวัสดิ์.

วารสารยุวพุทธสงฆ์โลกประเทศไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐

โครงการศูนย์ยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย

ลำดับ	ชื่อโครงการ	วัน/เดือน/ปี
1.	ภาษาอังกฤษเพื่อน้อง	เริ่มเปิดเทอม 2550
2.	วิสาขบูชา	25-31 พ.ค. 2550
3.	ภาษาห้องสมุดเพื่อน้อง	ภายใน 2 ปี
4.	Tourist for the King	ปลายเดือน กรกฎาคม
5.	Public Speaking จับไมค์พูดภาษาอังกฤษ	ภายในพรรษา
6.	Moving Dhamma Talks ธรรมะทอล์ค สัญจร	เปิดเทอม ๒ 2550-51
7.	อบรมพระนักเขียน	ภายในพรรษา
8.	ประชุมใหญ่ครั้งที่ ๔ ยุวพุทธสงฆ์	วันที่ 10-15 ธันวาคม 50
9.	หนังสือเพื่อน้อง	วันที่ 13 เมษายน 50
10.	หนังสือสวดมนต์ของศูนย์ ภาษาไทย หนังสือสวดมนต์ของศูนย์ ภาษาอังกฤษ	ภายใน ปีนี้
11.	ผลิตสไลด์ การ์ตูนธรรมะ	ภายใน ปีนี้
12.	สร้างหลักสูตรแบบเรียนพระพุทธศาสนา เป็นภาษาอังกฤษ	กำลังดำเนินการ
13.	บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และบวช พรหมจารีณี (500 รูป/คน)	วันที่ 1-21 เมษายน 51
14.	หนังสือธรรมะในวโรกาสต่างๆตลอดปี	ภายใน 3 ปี
15.	พิมพ์หนังสือธรรมะประจำศูนย์	ภายใน 3 ปี

สิทธิพิเศษผู้สมัครสมาชิกศูนย์ยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย

- มีสิทธิเป็นสมาชิกยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย
- มีสิทธิรับข้อมูลข่าวสารของศูนย์
- มีสิทธิได้ส่วนลดพิเศษ วารสารและจุลสารของศูนย์หรือหนังสือธรรมะหนังสือพุทธศาสนาของศูนย์
- มีสิทธิร่วมเป็นบุคลากรอาสาสมัครของศูนย์ตามความถนัดของตน
- มีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ทุกกิจกรรม
- มีสิทธิเข้าร่วมประชุมใหญ่ของศูนย์แต่ละประเทศได้
- มีสิทธิรับหนังสือธรรมะ ชีดี วิชีดี และดีวีดีธรรมะ
- มีสิทธิเข้าร่วมทัวร์จาริกบุญในประเทศต่างๆที่ศูนย์จัดขึ้น
- มีสิทธิยืมหนังสือทางพุทธศาสนาของศูนย์ได้ 7-10 วัน แต่ละครั้ง

★ **ค่าสมัครทำบัตรสมาชิก ๑๐๐ บาท**

คุณสมบัติ อาสาสมัคร WBSY Volunteers

- เป็นพุทธศาสนิกชน มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีความกตัญญู มีใจบริการ รักงานที่ทำ
- มีความรู้ทางด้านการจดบันทึก คอมพิวเตอร์ ด้านโปรแกรมสำนักงานไมโครซอฟท์ โปรแกรมกราฟิกอื่นๆตัดต่อวิดีโอสร้างเว็บไซต์ออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง
- มีความรู้ภาษาอังกฤษพิมพ์งานทั้งภาษาไทย/อังกฤษ

- ผู้ที่มีได้เฉพาะวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 9-16 น.
- ผู้ที่มาได้เฉพาะเสาร์-อาทิตย์
- ผู้ที่มาได้เฉพาะวันใดวันหนึ่งในสัปดาห์

★ **การออกไปสมัครได้ที่ ศูนย์ในเวลาทำการ 13-18 น. ทุกวัน เว้นวันพระใหญ่**

กองทุนยูวพุทธสงฆ์ ประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมของศูนย์ยูวพุทธสงฆ์ประเทศไทย
2. เพื่อให้โอกาสการศึกษาแก่ยูวพุทธสงฆ์ ภิภษสามเณรหนุ่มและพุทธเยาวชน
3. เพื่อให้ยูวพุทธสงฆ์ ภิภษสามเณรหนุ่มและพุทธเยาวชนมีสวัสดิการ

ร่วมทำบุญเผยแผ่ธรรมตามรายการดังต่อไปนี้

กองทุนเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ

☐ ธรรมะทางสื่อสิ่งพิมพ์

- จุลสารละ ๑๐๐๐ เล่ม จำนวน ๒๐,๐๐๐ บ. เล่มละ ๒๐ บาท หรือตามศรัทธา
- วารสาร ๑๐๐๐ เล่ม จำนวน ๒๐,๐๐๐ บ. เล่มละ ๒๐ บาท หรือตามศรัทธา
- หนังสือธรรม เรื่องละ ๑๐๐๐ เล่ม จำนวน ๒๐,๐๐๐ บ. เล่มละ ๒๐ บาทหรือตามศรัทธา

☐ ซีดีธรรมะ วีซีดีธรรมะ ดีวีดีธรรมะ CD/VCD/DVD แผ่นละ ๑๐บาท จำนวน ๑๐๐๐ แผ่น

☐ ธรรมะทางอินเทอร์เน็ต ปีละ ๒๐,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ธรรมะสัญจร กิจกรรมครั้งละ ๓,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ธรรมะเพื่อเยาวชน กิจกรรม ครั้งละ ๑๐,๐๐๐ บ.หรือตามศรัทธา

☐ ธรรมะแมสเสจ Massage ผ่านโทรศัพท์มือถือ SMS เดือนละ ๑,๐๐๐ บ.

หรือร่วมทำบุญสร้างศาสนทายาทได้ตามกำลังศรัทธา

กองทุนเพื่อการศึกษา ต่อเนื่อง

☐ ปริญญาโทเอก ต่างประเทศ ทุนละ ๕๐๐,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ปริญญาโทเอก ในประเทศ ทุนละ ๓๐๐,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ เทคโนโลยี /คอมพิวเตอร์ ทุนละ ๕,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ภาษาต่างประเทศ : อังกฤษ /ฝรั่งเศส ฯลฯ ทุนละ ๔,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ภาษาธรรมะ บาลี/สันสกฤต/กรรณฐาน ทุนละ ๓๐,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

หรือร่วมทำบุญสร้างศาสนทายาทได้ตามกำลังศรัทธา

กองทุนเพื่อสวัสดิการ

☐ อาพาธ ทุนละ ๕,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ค่ารถโดยสาร เดือนละ ๓,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ค่าน้ำค่าไฟ เดือนละ ๒,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

☐ ค่าภัตตาหาร เดือนละ ๗,๐๐๐ บ. หรือตามศรัทธา

หรือร่วมทำบุญสร้างศาสนทายาทได้ตามกำลังศรัทธา ตามวันเวลาทำการ หุตุวันพระใหญ่

วารสารยุวพุทธสงฆ์โลกประเทศไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐

สมัครสมาชิกจุลสาร [Newsletter] และวารสาร [Journal]

สมัครทางไปรษณีย์โดย ส่งธนาคัติหรือตัวแลกเงิน สั่งจ่ายในนาม พระมหาสมพงษ์ สุนต
จิตโต ศูนย์ยุวพุทธสงฆ์ประเทศไทย 301 ถ. วังเดิม เขต บางกอกใหญ่
กรุงเทพมหานคร 10600

ใบสมัครสมาชิกจุลสาร “ยุวพุทธสงฆ์โลกประเทศไทย”

ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....อีเมล.....

อายุ.....ปี อาชีพ.....

สถานที่ทำงาน/สถานศึกษา.....

ขอสมัครเป็นสมาชิก เป็นเวลา.....ปี (ค่าสมาชิก 200 บาท/ปีจำนวน 4 ฉบับหรือตามกำลังศรัทธา)

- รวมค่าสมัคร.....บาท
- ฉบับล่าสุด เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

ใบสมัครสมาชิกวารสาร “ยุวพุทธสงฆ์โลกประเทศไทย”

ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....อีเมล.....

อายุ.....ปี อาชีพ.....

สถานที่ทำงาน/สถานศึกษา.....

ขอสมัครเป็นสมาชิก เป็นเวลา.....ปี (ค่าสมาชิก 200 บาท/ปี จำนวน 4 ฉบับหรือตามกำลังศรัทธา)

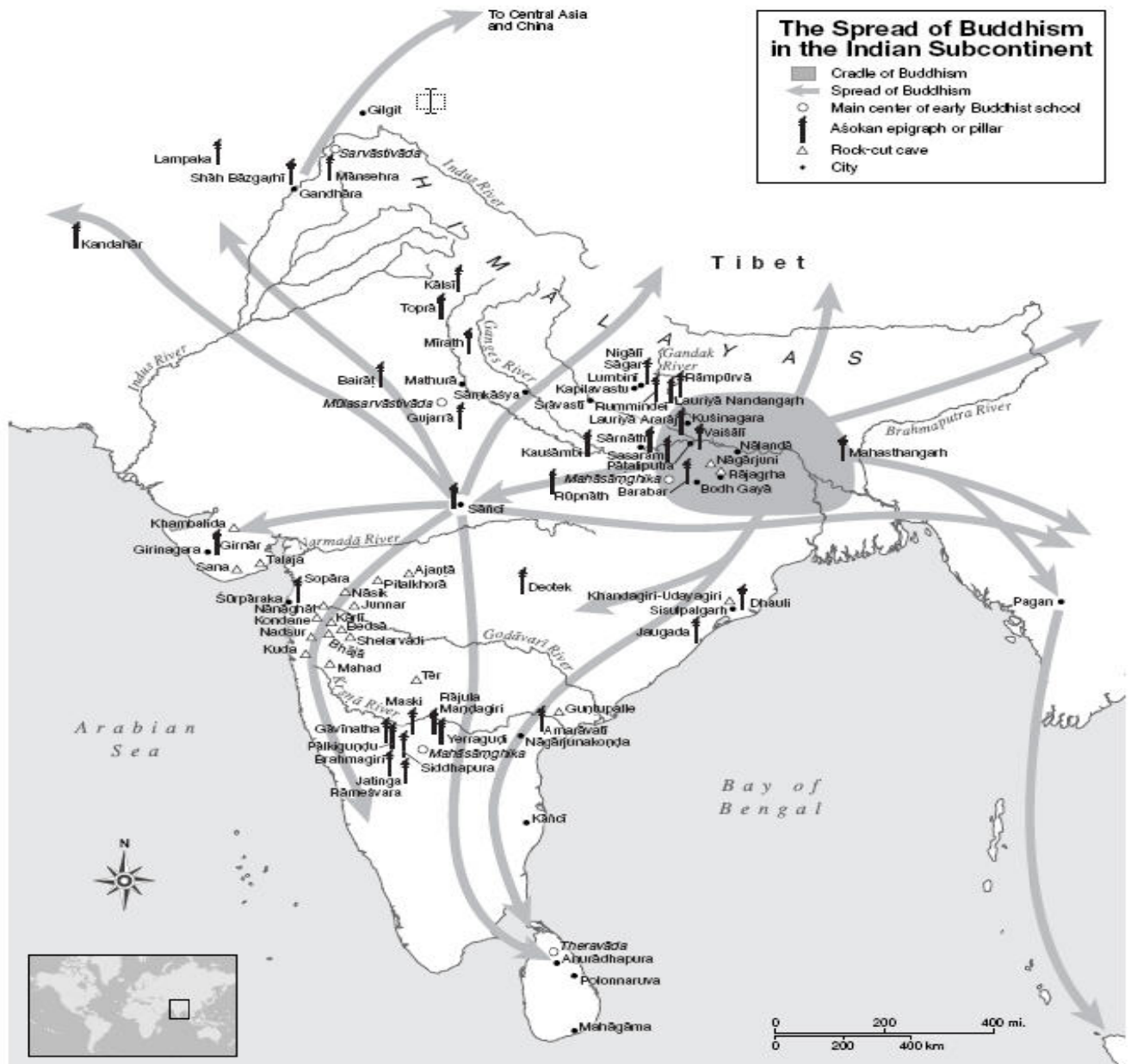
- รวมค่าสมัคร.....บาท
- ฉบับล่าสุด เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

วารสารพุทธสงฆ์โลกประเทศไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐

แผนที่: สมัยพระเจ้าอโศก

THE SPREAD OF BUDDHISM IN THE INDIAN SUBCONTINENT

Map of the Indian subcontinent, with arrows showing the spread of Buddhism. XNR Productions, Inc. Reproduced by permission of the Gale Group.

ที่มา : Encyclopedia of Buddhism Robert E. Buswell. Jr., Editor in chief

ยฺหว พุทธสงฆ์ตั้งมั่น
พุทธ สงฆ์ช่วยชี้นำ
สงฆ์ โลกมุ่งสอนธรรม
โลก เกิดสุขทุกผู้

ในธรรม
สิ่งรู้
ทุกหมู่
หากได้กระทำ

ยฺหวพุทธสงฆ์ไทยใจตั้งมั่น	มุ่งแบ่งปันความรู้พุทธศาสนา
สอนธรรมะแก่เยาวชนชาวประชา	ด้วยปรารถนาสอนคนเป็นคนดี
หากผู้ใดแน่วได้ปฏิบัติ	อย่างเคร่งครัดเกิดสง่ามีราศี
จักเกิดความสุขสงบในชีวิต	ตั้งคมนี้น่าอยู่ตลอดกาล

